بەهاری ١٩٩٩ **هانا** ژماره ١٢_١١

ناوەروک:

١_ سیناریویه کی دووباره کراوه، کورده کان و کوسوفو / ئاسو ٢

٢_ هه له بجه ئازاریکی نه مری له ویژدانی هه موو مروفایه تی دا / کاروان عبدالله ٦

٣_ ئوجه لان، وانه یه کی میژوویی و نوی بو خه بات / سه لام عبدالله ئیبراهیم ٧

٤_ بزوتنه وه کومه لایه تی یه کان و ته جروبه ی میژوویی / سلیمان قاسمیانی ١٦

٥_ سه باره ت به پروژه ی "ئاشتی له ریی فه رهه نگه وه" / ره حمان حوسین زاده ١٨

٦_ راپه رینی خه لک له کوردستانی ئیران و هه لویستی پ.ک.ک / سلیمان قاسمیانی ٢١

٧_ نامه یه ک له "کریکالا"وه / جه مال کوشش ٢٣

٨_ نووسینی کوردی به پیتی لاتین، نویگه ری له زمان دا / مه ریوان ره ئوف ٢٦

٩_ زیندانی ئه ژده هاک / گوران / به پیتی لاتین ٣٠

١٠_ ریالیزم / هاشم که ریمی ٣١

١١_ چاوپیکه وتنیک له گه ل ته سلیمه نه سرین / مارگه ریتا رومه ری/ شنه عبدالله ٣٥

١٢_ به ده م چاوه روانی شاعیریکی به رزه فره وه / حه مه سه عید حه سه ن ٣٩

١٣_ شیعر: گوران / بژار / مه ریوان ره ئوف / ئاسو / خالید بایه زیدی /
مه شخه ل / حه مه عه لی حه سه ن / رزگار عومه ر ٤٩

١٤_ ئه لوه ن و ئه م به ر و ئه و به ر / ئه سعه د حاج حه سه نی (ناساندنی کتیب) ٦٣

١٥_ میدووسا به سه ر ئابیده ره وه / ئه سه د نودینیان (ناساندنی کتیب) ٦٥

١٦_ کوتایی چاوه روانی / هیوا ٦٧

١٧_ بانگه وازیک / مه شخه ل ٧١

١٨_ بازگه / عه بدول حوسین ٧٢

١٩_ براگه وره / شیکهار جوشی / ئه سعه د حاج حه سه نی ٧٣

٢٠_ راست کردنه وه ی هه له یه ک ٧٦

٢١_ وه لامی ریبوار به نامه که ی عه باس شوان ٧٧

٢٢_ "کویره دی"، گه وره شار و کومونیستی خاراو / سه ردار عبدالله ٧٨

٢٣_ بو ئه و که سه ی خوشم ده وی و به جیم دیلی / به یان ٨٠

***

سیناریویەکی دووبارە کراوە، کوردەکان و کوسۆڤۆ

نووسینی بە کر ئە حمە د (ئاسو)

ئە م وتارە لە بناغە دا بو روژنامە کانی سوید نووسراوە. ئە مە ی دە یخویننە وە، وە رگیرانی کوردی هە مان وتارە.

هە والنیری روژنامە ی «یوتوبوری پوستن»، "یان هویگلوند"، لە مە کدونیاوە دە نووسی:
«لە رووباریک دەچیت کە رژابیتە سەر لیوارەکانی و بووبیتە لافاو و دولە کانی پرکردبیت و دە ریایە کی پیکهینابی؛ دە ریایە ک لە ئینسان کە نیشتیمانیان نیە» .
من شەپولیکی بچکولەی ئەو رووبارە گەورەیەم کە رژایە سەر لیوارەکانی و بووە دەریایەک و شاخ و دولەکانی کوردستانی پرکرد لە ۲۴ی مارسی ۱۹۹۱دا؛ کاتیک سی (۳) ملیون ئینسان لە دوای شەری کە نداوە وە ناچارکران شارەکانیان جیبهیلن. ئافرەتیک کە لە تەنیشتمەوە ریدەکات، پیم دەلی:« دوزەخ هەموو کات بە ئاگرەوە پیناسە دە کریت، بە لام چ جە هە نە میکی ساردیان بو ئیمە خولقاندووە؟»
۲۴ی مارسی ۱۹۹۹، هە شت سال دوای تراژیدیای کوردە کان، ئە مریکاو ناتو، بومبارانی خویان لە یوگوسلافیادا دە ست پیدە کە ن؛ کە دە بیتە هوی کارە ساتی ئاوارە یی هە زاران لە ئە لبانە کانی کوسوفو.
"شە ترە نج لە گە ل مردندا" ، روژنامە ی (ئافتون بلادیت ۳ی ئە پریل)، وە سف کردنی "کلاودیا ماکریس" ە دە ربارە ی ئە و یاریە ی کە لە ئیستای یوغوسلافیادا نمایش دە کریت. ماکریس دە لی:
"تەختەی شەترەنجی یوگوسلافیا، سامناک دیتە بەرچاو، بەلام زور وشیارانە ریکخراوە و داشە کانیش بە عە قلیکی دانای ستراتیژیانە وە دە جوولینرین. هە ر داشیک لە شوینی خویدا راگیراوە، یاخود دە جوولینریت و ئاکامیکی خویناوی بە دوای خویدا دە هینیت؛ کاتیک ئارە زووی سە رە وە وا بخوازیت."
ئە وە ی جیگای سە رنجە لە بوچوونی گشتی خە لکدا، داشی ئە مریکا و ناتو، تیشکی روشنی لە سە ر نییە، لە کاتیکدا جوولانی ئە م دوو داشە، لە گشت داشە کانی تر ئە گە ر سامناکتر نە بی، کە متر خویناوی نییە.
کاتیکیش خوپیشاندە رانی ئە لبانیە کانی کوسوفو چاو لی دە کە یت، کە پە رچە مە کانی ئە مریکا و ناتویان لە دە ستدایە ، ئە وە ئە وان پیمان دە لین: « ئە وان رزگارکە ری ئیمە ن»، ئە م پە یامە تا رادە یە ک جیگای داشە کانی ئە مریکا و ناتو نیشان دە دات بو هە موو ئە و کە سانە ی کە شە ر لە شاشە ی تی ـفی کانیانە وە سە رنج دەدە ن و "سی. ئین. ئین" CNN سە رچاوە ی زانیاریە کانیانە.
خالی دە ست پیکردنی من لە م وتارە دا، دوزینە وە ی شوین و جیگورکیی داشە کانی ناتو و ئە مریکایە لە یاری "شە ترە نج" ی یوگوسلافیادا؛ لە پە یوە ند بە کیشە یە کی تری خویناوی کە زور دوور نییە لیمان؛ جە نگی کە نداو. من تە واو دلنیام کە «میلوسوفیچ» تە نها یە کیکە لە و دیکتاتورانە ی کە هە ر لە مرودا لە گە لیک جیگای دنیادا دە سە لاتیان بە دەستەوەیە. (ئەگەر بوونەوەرانیکی تر لە ئاسماندا هەبن، ئەوا بە دیکتاتورە کانی سە ر زە وییە وە دە مان ناسنە وە.)، ئە مە هاوری یە کی شاعیرم پیی وتم.
بە راستی بو چارەسەرکردنی ئەو کیشە ئیتنییە خویناوی‌یە چارەسەرنەکراوانە ی ئە مروی زە وی، چ ریگا چارە یە کی عە قلانی و شارستانی ئامادە یە؟ زە مینە ی سە رە کی کیشە ئیتنیە کان، ئە و هە ستە میللیانە یە کە لە لایە ن هە ر دوو ناسیونالیزمی بالادەست و بندەستەوە فوو بە بنی ئاگرەکەدا دەکەن و دەیگەشیننەوە. چ ریگا چارەیەک بو کە مکردنە وە و نە هیشتنی ئە م ئاگرە هە لدە بژیردریت؟
کاتیک هەر دوو شاروچکەی "ئەخیم و تورشلاندا" دەیانەویت لە شاری یوتوبوری جیاببنە وە، لە سووچیکی بچکولە ی

ئه م سه رزه مینه بچووکه دا، ئه وا لوژیک ده ست ده داته "چه کی" ریفراندوم و تا داخوازیه کانی "ئه خیم" و "تورشلاندا" له پروسه یه کی دیموکراتی و ئازاددا وه لام پیبداته وه و بریار له سه ر چاره نووسی ئه و دوو شاروچکه یه بدریت و به «مافی چاره نووسی خویان بگه ن». به لام کاتیک ئه م داخوازیه له لایه ن که مایه تییه نه ته وایه تیه کانی سه رزه مینه وه به رز ده کریته وه و خوازیارن ئه م کیشه یه یان وه لامی پیبدریته وه، ئه وه کومه لگای جیهانی و سیاسی یه به هوشه کانی، ریگای سه ربازی و خویناوی بو هه لده بژیرن. هیچ کاتیک ناسیونالیزمی صرب و ئه لبانی دوای ئه م بومبارانه ی ناتو، ئاوا به هیز نه بوون. روژنامه نووسیکی صه ربی که خوی به ئوپوزسیونی میلوسوفیچ ده ناسینیت ده لی:

"من چون روژنامه نووسیکی بیلایه ن ده بم، کاتیک ولاته که م له خه ته ر دایه، من له پشت میلوسوفیچه وه راده وه ستم.»

بوچی ئه لته رناتیفی "ئه خیم و تورشلاندا" له ئاستی نیونه ته وه یی دا نابیته خالی سه ره کی بو چاره سه ری کیشه میللییه کان؟ بوچه ده بی داشه کانی ئه م شه تره نجه به جوریک بجوولینریت که «کاره ساتی خویناوی به دوای خویدا بهینیت؟»

به لام به کارهینانی هیرشی سه ربازی ناتو و ئه مریکا له یوگوسلافیادا، له شوینیکی تره وه سه رچاوه ده گریت. به کارهینانی هیرشی سه ربازی له مروی دنیادا بووه ته دیارده یه کی هه مه روژه و هه ر جاره ی له ژیر چه تری UN و "ناتو" و گه لیگ جاریش به بی هیچ چه تریک ده بریته پیش. ئه م دیارده یه ناکری له کوسوفودا بوی بگه رییت، به لکو له و بوشاییه گه وره یه دا بوی ده گه رییت که جه نگی سارد و خشته نه خویندراوه کانی ئه و جیی هیشتوون.

یه که مین قوربانییه ک که له به ره کانی جه نگی که نداودا که وت، ئه و حه قیقه ته ساده یه بوو؛ که ئه مریکا له که نداو دا ناجه نگی تاکو ئه و چاله نه وتانه ی له لایه ن سه دامه وه ده ستی به سه ردا گیراوه رزگار بکات. چونکه سه دام به دریژایی ته مه نی رژیمه که ی نه وتی به ئه مریکا فروشتووه، چ به شیوه ی راسته وخو، یاخود به ریگای ده ستی دووه م یان سی یه مه وه بوو بیت. به لکو ئه مریکا له که نداودا ده جه نگی؛ تاکو جیگاو ریگای ده سه لاتی سیاسی خوی، له نه مانی جیهانی دوو قوتبی دا، وه ک خوی بهیلیته وه. کوتایی هاتنی جه نگی سارد؛ ته نها به مانای دوران و له گوره پان ده رچوونی بلوکی روژهه لات نیه. به لکو گورانیکی بنه ره تی و ئیجگار مه زن له هه یکه لی بلوکی "براوه"شدا پیک ده هینی. ئه و هاوکیشه سیاسیانه ی که سه رجه می دنیای دوو بلوکی پیکی هیناون، له نه مانی یه کیک له بلوکه کاندا، به ته واوه تی تیکده چیت و هاوکیشه ی سیاسی تازه جیی ده گریته وه. ناتو له به رانبه ر وارشو دا پیناسه ده کریت. به دریژی شه ری سارد، به تایبه ت دوای کوتایی هاتنی جه نگی جیهانی دووه م، ده سه لاتی سه ربازی و سیاسی ئه مریکا له ئه وروپادا، راستیه که و هیچ گومانیک هه لناگریت. به لام که کوتایی به جه نگی سارد دیت، واتا کوتایی به و هه لومه رجه ش دیت که جیگا و ریگای ئه مریکای له ئه وروپادا ده ست نیشان ده کرد. به کورتیه که ی؛ جیگای سه ربازی و سیاسی ئه مریکا ده که ویته مه ترسی له ناوچوون، له پاش زیاتر له په نجا سال به هره مه ندبوون له و مه وقعیه ته سیاسییه.

شه ری ئه مریکا له که نداودا، شه ری پاراستنی ده سه لاتی سیاسی و سه ربازی ئه مریکایه، له جیهانیکدا، که ئه م جیگاو ریگایه ی ئه مریکا به ته واوه تی له ژیر پرسیار دایه. هیشتنه وه ی ناتو، له کاتیکدا ئه فسانه ی بوونی ناتو وارشویه، کوششی ئه مریکایه بو هیشتنه وه ی هیزه سه ربازیه کانی خوی له ئه وروپادا.

هه ر بویه ش، شه ری که نداو ده بیته راستیه کی حاشاهه لنه گر به هه موو مانا تراژیدیاکانیه وه. ئه م حه قیقه ته ساده یه ی که له ژیر بومبارانه سه خته ژورنالیسته کانی دنیادا خنکینرا و بووه قوربانی؛ هه موو روژیک له گوشه و سوچیکی دنیادا له جیهانی یه ک قوتبی دا، خوی نیشان ده داته وه.

هیرشه سه ربازیه کانی ئه مریکا له سودان و ئه فغانستان و ئیستاش له بالکاندا، ته نها سه ره تای ئه م هیزنواندنه ی ئه مریکایه بو پاراستن و هیشتنه وه ی ده سه لاتی سیاسی و سه ربازی خوی دوای کوتایی هاتن به شه ری سارد. بی گومان جیگا و شوینی یوگوسلافیا، له پاش هاتنه ده ره وه ی له شه ره خویناویه که ی بوسنی دا؛ وه هه روه ها وه ک

یه‌کیک له ده‌وله‌ته سه‌ربازیه به‌هیزه‌کانی بلوکی خورهه‌لات له ناو جه‌رگه ی ئه وروپادا، ره هه ندیکی تر به یاری شه تره نجی سه ر بالکان ده دات.

له «سیسته‌می جیهانی نوی» دا، که ده‌رکه‌وته خویناویه‌که‌ی شه‌ری که‌نداو بوو، سیناریویه‌ک بو یه‌کیک له خویناوی ترین کیشه میللیه کانی خورهه لاتی ناوه راست؛ کیشه ی کورد له کوردستانی عیراقدا، ئاماده کرا. ده رکیشانی چه ند دیریکی ئه م سیناریویه، که له جه نگی که نداودا پراکتیزه کرا؛ زیاتر روشنایی د ه خاته سه ر جوولاندنی داشه کانی ئه مریکا و ناتو له یاری شه تره نجی بالکان دا.

له دواروژه کانی شه ری که نداو دا، راپه رینی جه ماوه ری سه رتاسه ری عیراق ده گریته وه. ئه مریکا و هاوپه یمانه کان چرای سه وز بو له شکره به زیوه که ی عیراق داده گیرسینن: با هه لیکوپته ره کان بفرن! گومی خوینی شاره کان ده ست پیده کات. کورده کان له "ماراسون" یکی گه وره ی بی وینه دا، روو ده که نه شاخ، بو ناو خودی "جه هه نه می سارد". به لام ئاواره کان ده بی بگه رینه وه شوینی خویان. بویه ئه م رووباره گه وره یه له ده شت و دوله کانه وه، ده رژیته وه شاره کان. ئه مریکا و هاوپه‌یمانه‌کان، "ناوچه‌ی ئاسایش"بو کورده داماوه‌کان دروست ده‌که‌ن. کورده‌کان له بری چاره‌سه‌ری میللی کیشه که یان، ده کرینه ئاواره ی سه رزه مینه کانی خویان. ئه م که مپه گه وره یه ی ئاواره کان، به خیر و کومه کی ریکخراوه ئینسان‌دوسته‌کان و "بیتاقه‌ی بایعی" نه‌ته‌وه یه‌کگرتووه‌کان ژیانی مسوگه‌ر ده کریت. ناوچه ی ئاسایشیش ده کریته وه ره قه یه کی فشارهینانی ئه مریکا بو سه ر به غداد، تاکو زیاتر ملکه چی بریاره کانی ئه مریکا بیت.

روژنامه‌ی "ئیکسپریس"؛ گه‌وره‌ترین روژنامه‌ی کونسیرفاتیفه‌کانی سوید له ٣ی ئه پریل دا و له وتاری ده سته ی نووسه راندا ده نووسی:

"هیرشی ئاسمانی به و ئامانجه ده ستی پیکرد؛ که هیرشه درندانه که ی میلوسوفیچ له به رانبه ر ئه لبانیه کانی کوسوفودا رابگریت. ئامانجه که زور مه به ست دار بوو، به لام ئاکامه که ی کاره ساتیکه بو خوی."

له ئه نجامی هیرشی ناتو و هیرشی سه ربازی صربه کاندا:

"کوسوفو له هاولاتییه ئه لبانیه کانی خالی کرا."

به‌لام هیرشی ناتو له کوسوفودا، به‌رئه‌نجامی هه‌له‌ی تاکتیکی و حساب بو نه‌کردنی ئه م هیرشه وه نییه له لایه ن ناتووه؛ چونکه:

"له‌سه‌ر ته‌خته‌ی شه‌تره‌نجی یوگوسلافیادا، داشه‌کان زور به ئاگاهانه دانراون و داشه‌کانیش به عه‌قلیکی دانای ستراتیژیانه وه ده جولینرین."

راستی ئه وه یه؛ که تراژیدیای کورده کان، به هه موو ره هه نده کانی خویه وه له کوسوفودا دوپات ده‌کریته‌وه.

ئیستا که کوسوفو له هاولاتیانی ئه‌لبانی چولکرا، بریاره ئه‌وان بگه‌رینه‌وه شوینی خویان. ناوچه یه کی ئاسایش بو ئه‌لبانییه داماوه‌کان دروست بکریت. ئه‌لبانیه‌کان له سه‌ر نیشتیمانی خویاندا د ه بی بکرینه ئاواره ی سه ر نیشتیمانی خویان. ناوچه ی ئاسایشیش ده بی پربکریت له له شکری ناتو. هه مان ناوچه به کارده هینریت وه ک وه ره قه یه کی فشار بو سه ر به لغراد. ئه مه ئه و سیناریویه یه که هه ر له ئیستاوه خراوه ته گه ر و کاتیکیش چه که کان بیده نگ بوون؛ یه که مین خالی دانیشتنه کانی سه ر میزی کیشه ی کوسوفویه.

کوسوفو! من له گه لتا ئازار ده چیژم. به لام تو یه که مین و دواهه مین دوراوی یاری شه تره‌نجی سه ر بالکانیت.

تو ئه بوایه له که مپی ئاواره یی مه زنی کورده کاندا شتیکی تازه فیربوویتایه، به لام تازه دره نگه.

کاتیک رووباری گه‌وره‌ی کورده‌کان به سه‌ر لیواره‌کانیدا رژاو و بووه ده‌ریایه‌ک له ئینسان و شاخ و دوله‌کانی کوردستانی پرکرد، یه‌کیک له شاعیرانی کورد له ستوکهولم بوو. ئه‌و شاعیره؛ ئه‌و روژانه‌ی که تیایدا له‌وپه‌ری بیده سه لاتیدا به سه ر ده برد؛ به مجوره باس ده کات:

هەواڵنامەی کتێب

"چی به تانی و لیفه و خوراکی ماله که م هه یه، له به رانبه ر ته له فیزیونه که م دا هه لده چنم. من چاوه روانی وام هه یه؛ که مندالیکی بی دایک و باوک، ئافره تیک که کورپه تازه بووه که ی ده داته ده م ئاوی رووباره وه، پیره میردیک که که س وکار و گوچانه که یشی ون کردووه، له شاشه ی ته له فیزیونه که مه وه بینه ده ر. ئاخر من ده مه وی په نا بم بو که سیک، من ده مه وی باوه شیکی گه رم بم بو که سیک."

من به چاوی پر له فرمیسکمه وه له به رانبه ر ته له فیزیونه که، هه لکورماوم. کچه که م پیم ده لی:

"باوکه؛ ئه و هه موو به تانی و لیفه و نانه ت بوچی له به رده م ته له فیزیونه که دا هه لچنیوه؟"

***

هەواڵنامەی کتێب

هەلەبجە ئازاریکی نەمری لە ویژدانی هەموو مروڤایەتیدا

کاروان عبدالله

پیشکەشە بە یادی ١١ ساڵەی هەڵەبجە

١١ سال لەمەوبەر برینیکی قوولتر کرایە بەر جەستەی مروفەکانی هەلەبجە. پیشتر کانی عاشقان، پیشتر شە ری مە دە نی هە شت سالە ی عیراق و ئیران، پیشتر ناپالمە کانی بە عس و سوفیە ت، پیشتریش سالە کانی ٦٨ ـ ٧٠ و توپە ئیوارە کوژە کانی پ.د.ک و بیارە، هە زاران پیشتریش شمشیر بە دە ستە کانی "أبا عبیدە "ی کوری جە رراح و فە تح و فتوحی ئیسلامی.

ئیستاش شاریکی تە ریک و دابراو لە هە موو جورە شارستانی و پیشکە وتنیک، هە لە بجە یە کی تر، ئە فغانستانیکی تر، سە رزە مین و ئە ستیرە یە کی تر.

با هە موو هە لە بجە هاوارکات، ئە مە بوو هە لە بجە؟ ئاوابوو هە لە بجە ؟ کی وای لیکرد هە لە بجە؟ کیمیاوی ئالمانی، توپی نەمساوی، میراژی فەرەنسی، راجیەی رووسی، لوغمی سویدی هەموو لە بازاری هەلەبجە دا تە قینرانە وە؛ بە جە ستە ی هە لە بە جە دا تویىنرانە وە.

هە لە بجە هە رگیز ناسرە ویت تا زلهیزە کان و نە خوشی دە سە لات پایە دار بیت. ١٦ی ئازار هە رگیز کوتایی نایە ت تا ئە و خوینخورانە حاکمی مروف بن.

پە نجا سالیکە خویان ناو ناوە مروف پە رست، دژی شە ر، دوستی ئاشتی. گە ر بە وانە وترابیت دوو رە وشت، من ئە لیم نەخیر ئەوانە بیرەوشتن، بی ئابروون؛ رەوشت بو یەکیکە پرنسیپی هەبیت بەلام پرنسیپی ئەوانە لە بەرژەوەندی سە رمایە و عە مباری چە کە فرە کوژە کانیان دایە کە لە خە رمانە ی هە لە بجە دا مشتیکیان تاقی کردە وە.

لە هە لە بجە دا مروف و گول، درە خت و ئاژە ل بە باروتی ئە مانە سووتا... بە غازی ئە مانە خنکا.

هە لە بجە هە رگیز ناتوانیت لە مانە خوش بیت، چونکە ئە هریمە نی تە کنولوژیایان کاریکی نە کرد لە بیر بچیتە وە. چە ند ئە دیب و نووسە ر، چە ند هونە رمە ند و روشنبیر هە بن و بن، هە رگیزاو هە رگیز ناتوانن ببنە مامانی چە ند ساتیکی ئە و ژانە گە ورە یە.

با لە یادی هەلەبجەدا ئەم رژیمە بە ناو دیموکراسی و ئازادیخوازانە بایکوت کە ین. با لە یادی هە لە بجە دا دوژمن بناسین، مە زهە ب بناسین، دوست بناسین، سە رمایە دار بناسین و مروف بناسین.

***

ئوجەلان وانەیەکی میژوویی و نوی بو خەبات

لە سوریایەوە تا ئیتالیا لە یونانەوە تا نەیروبی

درندایەتی دیموکراتەکان و مافخوازانی مروف ... و مافی پەنابەریتی

سه لام عبدالله ئیبراهیم

• • ••••• •• •••••

روژنامه ی په یام ته نها ۳ لاپه ره و چه ند دیریکی ئه م وتاره ۱۰ لاپه ره یه ی (له ژماره ی ۱۴ی مارسی ۱۹۹۹ دا) بلاوکرده وه. ئه مه ش کرداری روژنامه یه ک نییه ئالای بیلایه نی و ئازادی هه لگرتووه! هه روا کاریکی نابه جی و متمانه شکینه، له هیچ روژزنامه یه ک رووی نه داوه. وتار یا بلاو ده کریته وه یا بلاو ناکریته وه، نه ک نزیکه ی حه وت لاپه ره ی بقرتینن.

کاتی خوی کاک (...) پیی وتم "تو یه کیکی له ئیمه... په یام روژنامه ی تویه". ئیستا ئه وه نده ی تر بوم ده رکه وت که نەک پەیام هی من نیە، بەلکو لە بری قەیچی کوتەک بە کار دەهینیت؛ زمانم ده بریت؛ قه له مم کول ده کات و ره خنه ی نابه جیم بو ده هینیت!... من ئیستا چی به خوینه ری به ریز بلیم ئه گه ر پرسیاری کرد: نووسه ر ده یه ویت چی بلیت؟

من ده بی یه ک سه ر حه ق به خوینه ر بده م و بلیم به و شیوه یه ی بلاو کراوه ته، هیچ!!

بەهەر حال دەمەویت هەر ئەوەندە بلیم کە بوچوونی من وەک بوچوونی ئەو کەسانە نیە کە بە ناوی ئازادی کوردستانه وه خیرا خیرا خویان ده که ن به پیلاو بو فلانه لورد و فیساره میسته ر و هیر؛ خیرا خیرا میوانداریان ده که ن و ناویان لە بەلگەنامەکانیان بلاودەکەنەوە؛ بو خاتری خاتران جوین و هیرشی درندانه دژ به خه باتی شیوعیه کان بلاو دەکەنەوە...

لیرەدا بە برایانی دەستەی نووسەرانی پەیام دەلیم، پەیامەکەتان گەیشت! کاری روژنامه که تان له سه ر نووسینی من په کی ناکه ویت، شوکور نووسه ر زوره. من له مه ودوا ئاماده نیم نووسین بو په یام بنیرم. هیوای سه رکه وتنتان بو ده خوازم. هیواشم وایه که جاریکی تر کاری وا له گه ل هیچ نووسراوه یه ک نه که ن. ئیتر خوشیتان.

سه لام عبدالله ئیبراهیم ۸_۵_۱۹۹۹

•••• ••••• •••• ••••••••••••••••

سه ر باری چه وسانه وه ی مافی گه لی کورد وه کو مافیکی دیموکراتی و به رپاکردنی شه ریکی کاولکه رانه له دژیدا ، هوی گرنگ و پر مه ترسی تر هه ن که له ده سه لاتداره فاشسته کانی تورکیا_ ده سه لاتی دیموکراتی جه نه راله کان _ هه ره شه دەکەن وەک: قەیرانی سیاسی ئابووری. هەر جاریک ئەو قەیرانانه فشاریان بوبهینیت په نا ده به ن بو به هیزکردنی

گیروگرفته ده ره کیه کان له گه ل یونان، ئیران، سوریا و کوردستانی عیراق. به م شیوه یه ش ده‌مارگیری ره گه زپه ره ستی و نه ته وایه تی که مالیزم به هیز ده که ن و سوودی لیوه رده گرن بو دوورخستنی جه ماوه ری به رینی خه لک له داخوازیه کانی روژانه یان بو له ناوبردنی: بیکاری و لانه وازی و گرانی یا ئازادی ده نگ ده ربرین هتد... ئه مجاره یان حکومه تی تورکیا گیروگرفتی ئاو و سنوور و بوونی "پارتی کریکارانی کوردستان" و رابه ره که‌ی له سوریای کرد به هه‌ره‌شه بو به کارهینانی تانک و توپ و فروکه کانی: "ولات له مه ترسی دایه"!! له شه و و روژیک دا نه ده نگی په رله مانه که یان ما و نه ده نگی دیموکراتیه ت؛ ده نگی ده سه لاتداره راسته قینه که یان هاته پیش پیشه وه: جه‌نه راله کان ده دوین و بریار ده ده ن، سه روکی حکومه ت و وه زیره کان گوییان لیده گرن و فرمانه کانیان جی به جی ده که ن!!

یه‌کیک له داخوازیه‌کانیان له حکومه‌تی "سه‌رکردایه‌تی سه‌روک ئه‌سه‌د"، سیمبولی موقاوه مه ته بو هه موو گه لانی روژهه لاتی ناوه راست" (۱) بریتی بوو له ده رکردنی ئوجه لان له سوریا. حکومه تی سه روک ئه سه د "مروفی مه زن و برا" (۲) چون به سووک و ئاسان به گویره‌ی پیلانیکی موخابه‌راتی "کارلوس"یان بو سوودان ده‌رپه‌راند، ئاگاداری موخابه‌راتی فه‌ره‌نسی‌یان کرد و له خه‌رتووم ده‌ستگیر کرا و له‌ویوه بو فه‌ره نسا رفینرا؛ ئه مجاره یان سه ریان بو هه ره شه کانی جه نه راله کانی تورکیا نواند و به هه مان پیلانی ریوی ئاسا، ئوجه لانیان له سوریاوه بو رووسیا ده رپه راند. به م شیوه یه به ره ی جه نگی تورکیا و سوریا بو ماوه یه ک هیمن بووه وه ــ پاش ریکه وتنه که ی **۱۹۷۵** له نیوان به غدا و تاران، شای ئیران و سی. ئای. ئه ی CIA مه لا موسته فایان بو ئامریکا "ره وانه کرد"ــ.
له لایه‌کی‌تره‌وه ده‌زگاکانی "پ.ک.ک" باس له‌م راستیانه ناکه‌ن و په‌نا ده‌به‌نه به‌ر دیماگوکی پروپاگه نده یی وه ک "سه‌ردانی سه‌روک بو رووسیا" وه‌کو بلیی به ئاره‌زووی خوی به‌ری که‌وتبیت. له چاوپیکه وتنیکی روژنامه ی الحیاه له گه‌ل به‌رپرسیاریکی "پ.ک.ک" که نه‌یویستووه ناوی بلاو بکریته‌وه وتراوه: "بریاری گواستنه‌وه‌ی کاری سیاسی بو ئه‌ورووپا، هه‌ولدانیکه بو به‌کارهینانی ده‌وله‌ته ئورووپی‌یه‌کان وه‌کوو ئامیریک بو رووبوونه‌وه‌ی تورکیا و هه‌روا هه‌ولدانیکه بو مسوگه‌رکردنی ئازادی هاموشو بو سه‌رکردایه‌تی پ.ک.ک" (۳). ئه‌م پروپاگه‌ندانه هه‌ر له‌وانه‌ی پیشوویان ده چیت وه ک: "ده سپیکردنی قوناغی شورشیکی نوی... دامه زراندنی ده سه لاتی گه ل" یا "هیرشه کانی تورکیا بووه به هوی یه‌کگرتنه‌وه‌ی باکوور و باشووری کوردستان و قوناغی پیشخستنی ستراتیجی و تاکتیکی عه‌سکه‌ری هاوبه ش بو هه موو کوردستان..." (۴) به گشتی ده رباره ی ده رکردنی ئوجه لان هیشتا پ.ک.ک وشه یه کیان ده رنه بریوه؛ هیمایه‌ک ناکه‌ن بو حکومه‌تی "سرکرده‌ی گشتی، خاوه‌ن ره‌هه‌ندی ئیدولوجی و ره‌گی کومه‌لایه‌تی و ئامانجی ئیستراتیجی..." (۵) چما هه ر هیچ نه بووه!!

ئوجه‌لان له رووسیایه؟

ئاژانسی ده نگ و باسه جیهانی یه کان هه والنامه ی جیاجیایان بلاو ده کرده وه: ئوجه‌لان له ئه رمینیایه ... ئوجه لان له رووسیایه... نه‌خیر له رووسیا نیه.... ئه‌ندامانی په‌رله‌مانی رووسی ده‌عوه‌تیان کردووه... وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی رووسیا نکولی ده‌کات له بوونی ئوجه‌لان له رووسیا... ژیرینوفسکی دوستی "پ.ک.ک"ه‌یه و ده‌عوه‌تی ئوجه‌لانیان کردووه... نه خیر شیووعیه کان ده عوه تیان کردووه...هتد.
ئه‌وه‌ی گرنگ بیت بو "ده‌رس وه‌رگرتن" ئه‌مه‌یه: زروبه‌ی ئه‌ندامانی په‌رله‌مانی رووسی مافی په‌نابه‌ریان به ئوجه لان دا؛ به لام چونکی بریاره گرنگه کان له ده ره وه ی په رله مان ده دری، بویه له رووسیا ده رکرا!

میوانداری لە ئیتالیا

لە گەڵ گەیشتنی ئۆجەلان بۆ ئیتالیا و دەستگیر کردنی لە فروکەخانەکەدا، نوینە ری پ.ک.ک لە ئە ورووپا "کانی یە لماز" لە گفتوگویە ک دا بە ژورنالیستە کانی ووت:

"دەستگیرکردنی ئوجەلان دەستی بریماکوفی تیدایە"(٦). لە هەمان کاتدا "مەد .تی.وی" هەواڵی دەعوەتکردنی ئوجە لان لە لایە ن چە ند پە رلە مانتاریستی ئیتالیایی بلاو کردە وە. ئیستاش ساغ نە بووە تە وە ئایا ئوجە لان بە گویرە ی پیلانیکی رووسی لە فروکە خانە ی ئیتالیا دە سگیر کرا یا بو ئیتالیا دە عوە ت کرابوو؟ فاکت ئە وە یە کە ئوجە لان لە فروکەخانە دەسگیرکرا و یەکسەر داوای پەنابەری سیاسی کرد. رژیمی تورکیاش یەکسەر داوای تەسلیم کردنی ئوجە لانی کرد. بو جی بە جی کردنی ئە م داواکاری یە بە فیل سزای کوشتنیان لە سە ر ئوجە لان لابرد. ئیتالیا بە رپە رچی داواکاری‌یەکەی تورکیای داوە. جەنراڵ و نوینەرە بورەکانی تورکیا، ئیتالیا بە دوژمنی هە تاهە تاییان لە قە لە مدا. ئە لمانیا کە پیشتر داوای تە سلیم کردنی ئوجە لانی دە کرد، وە کوو تاکتیکیک بو ماوە یە ک پاشگە ز دە بیتە وە. بە لام ئیستا دە لین ئە گە ر ئوجە لان بو ئالمانیا بیت دە ستگیری دە کە ین!

لیرەدا بە گرنگی دەزانم ئەم خاڵەی خوارەوە بخەمە روو. بە گویرەی یاسا و رولی پەرلەمان، هەر دوو بریاری حکومەتی ئەلمانیا نایاسایی‌یە و لە دەزگاکانی سەرەوەی پەرلەمان بریاری لە سە ردرا! هیوادارم سیاسە تمە دارە ترکەنەکانی بزوتنەوەی ناسیونالیستی کوردستان لەمەش دەرس وەربگرن و لیی تی‌بگەن؛ دان بەوە بنین کە یاریکەریکی سیاسی باش نین و هەر خەریکی فاولکردنن و بازرگانی هەرزانفروشی دەکەن بە گیانی هەژارانی کوردستان! حکومەتی دیموکراتی ئەمریکای تاوانبار پشتگیری لە داخوازی جەنراڵە چە تە کانی تورکیا دە کات و بە کورتاوکورتی وتیان ئوجە لان دە بی بدریتە وە بە تورکیا و دادپە روە ری بکریت!! پسپوری دە زگا تایبە تی یە کانی ولاتە ناوبراوە کان، دە گە ران بو چارە سە ریکی گونجاو بو هە موو لایە کیان؛ چارە سە ریک کە نە تورکیا و نە ئیتالیا زویر بن و دەربری ویستی ئەمریکا بیت و لەو بەینە "کەرامەتی دەستووری" ئیتالیاش نەشکیت: ئوجەلان دەبیت لە لایەن دادگایەکی نیونەتەوەیی "بی‌لایەن" وەکوو "تیروریستیک" دادگایی بکریت، بی ئە وە ی دادگاکە لە سە ر مە سە لە ی کورد بدویت! بەم چارەسەرە، دەسەلاتە زور دیموکراتەکانی ئەورووپا، گوایە بو خویان و بە رژە وە ندی یە رژە وە ندی یە کانیان نیشانە کە یان پیکاوە ! ئوجە لان بو ئە م چارە سە رە ئامادە یی خوی دە ردە بریت.

لیرە دا بە گرنگی دە زانم پە نجە بو راستی یە کی تر دریژ بکە م. بیست ونو ولاتە پیشە سازی یە کانی جیهان OECD لە کوبوونە وە نهینی یە کە یان لە پاریس لە ساڵی ١٩٩٧، ریککە وتوون لە سە ر دامە زراندنی دادگا و یاسایە کی تایبە ت بە خویان بو دادگایی کردنی ئەوانەی بریار و بەرژەوەندی‌یەکانیان لە سەر ئاستی جیهان، واتە هە موو ولاتە کان، جیبەجی ناکەن. بە کورتی: "ریناتو روجیرو" سەروکی ریکخراوی بازرگانی جیهانی WTO ئەم پەیمانەی بە "دە ستووریکی جیهانی" ناساند!

لەم ماوەیەدا هەواڵی جیاجیا بلاوکرایەوە: دادگای ئیتالیا بریاری داوە ئوجەلان ئازادی گفتوگو و هاتوچو لە ناو سنووری ئیتالیای هەبی... ئوجەلان دەست بە سەرەوە... و لە دواییدا بلاو دەکەنە وە کە ئوجە لان ئازادە!! ئە مە چی دەگەیەنیت؟ مەبەستیان لە "ئازاد" چیە؟ بوچی بو نموونە ریک و رەوان نالین: ئوجە لان مافی پە نابە ری سیاسی پیدراوە یا پینە دراوە یا پیدە دریت؟ هە موو هە واڵ و بوچوونە کان هە تا ئیستە هیچ شتیکیان بە دە ستە وە نە دا، یە ک شت نەبیت: مەسەلەی ئوجەلان دوا بریاری لەسەر نەدراوە؛ ژیر بە ژیر پیلانیکیان بە دە ستە وە یە و کاردە کە ن بو جیبە جی کردنی!

بژی ئیتالیا، بژی کوردستان!؟

بە گویرە ی ئاماری پ.ک.ک نزیکە ی ٤٠_٣٥ هە زار کە س روو لە روما دە کە ن. روما بە پایتە ختی کوردستان لە قە لە م درا! هەندی کەسیش گەیشتنی ئوجەلان بو رومایان بە کوچی مەحەمەد قورەیشی (دروودی خوای لە سە ر بیت!) شوبهاند. سە دان کە س مان لە خواردن دە گرن، لە ولاتە کانی تر هە زاران کە س بە شداری لە هە مان ئاکسیون دە کە ن بو پشتگیری لە "سە روکی نە تە وە ی کورد؛ سە روکی چل ملیون کورد". یە کیک لە ئافرە تە مانگرتووە کان دە لیت:

"ریکخستنی چی؛ پیویست بە ریکخستن ناکات، گە ل خوی بو ئیرە دیت _ بو روما_"

ئاژانسی دە نگ و باسی پ.ک.ک لە بە یاننامە یە کدا بلاودە کە نە وە: "ئیمە دە بین بە پەرژینی ئاگر و ئاشتی لە دە وری سەروکی گەل عەبدوللا ئوجەلان". ئەم دەربرینە دەبیتە هوی کاریکی پرمەترسی: لە ناو زیندانەکانی تورکیا، لە بە ردە م پە رلە مانی رووسیا و چە ندە ها شوینی تر لاوانی زە حمە تکیشی کوردستان بو پشتگیری لە داخوازی ئوجە لان و پە یوە ست بوون بە سە روک، خویان دە سووتینن. ژمارە ی ئە م خوسووتاندنانە لە بیست و دووکە س دە چیتە سە ر. زوری بە سە رچوو تا ئوجە لان بانگە وازی وە ستاندنی "چالاکی" خوسووتاندنی کرد. لە روما لاویک هاوار دە کات "بژی ئیتالیا، بژی کوردستان" و خوی دە سووتینیت! ... خوشبە ختانە گیانی لە دە ست نە دا.

ئە و گە نجە تاقە کە س نە بوو هاواری "بژی ئیتالیا"ی کرد، نە خیر. بە هوی پروپاگە ندە ی چە واشە کاری پ.ک.ک دە ربارە ی دەولەتیکی سەرمایەداری خاوەن میژووی پر خوینرشتن و داگیرکردن، ئەندامی پاکتی ناتوی تیروریست وەکو دە ولە تیکی ئازاد و مروف دوست پیشان دە دریت. هە ر بە گویرە ی هە مان سیاسە ت ئوردووگایان لە ژیر بالی سە رکردە ی مە زنی عە رە ب، فاشیست سە دام حوسین لە شاروچکە ی مە خمور کردە وە. ئوجە لان پیش چە ند سالیک فەرمووی:

"توانا هە یە گە شە بە پە یوە ندی لە گە ل ولاتە عە رە بیە کاندا بدە ین بە بی (أستنهاء). لە عیراقدا بو نموونە مە سە لە ی کورد هە یە کە دە کریت بە ریگە ی ئاشتیانە و گفتگو چارە سە ر بکریت" (٧)

رە نگە بلین جا بو نە، خراپ نیە سوود لە هە موو لایە ک وە ربگیریت.

دە زگاکانی پ.ک.ک لە گە رمە ی هە والە کاندا دە یانووت هاتنی سە روک ئوجە لان بو ئیتالیا بوو بە هوی نیونە تە وە یی کردنی مە سە لە ی کورد و ئیتر جیهان دە بی چارە سە ری مە سە لە ی کورد بکات. بە لام راستیە کە ی ئە وە بوو کە ئیتالیا ویستی بە دنیا بلیت منیش هە م؛ ئە ی بە شە کە ی من کوا!

ئیستا دەولەتە دیموکراتە بەریزەکان سەرقالی سەر لە نوی دابەشکردنی بازارە کانی جیهانن! بیجگە لە مە ش پیش گەیشتنی ئاپو، گیروگرفتی کرین و فروشتنی چەک لە نیوان ئیتالیا و تورکیا لە ئارادا بوو! بە راست؟؟... وایە؟؟ بەهەر حال جەماوەر وا سەرخوش کرا، لە سەر شەقامەکاندا هاواریان دەکرد: بە روح... بە خوین... فیداتین ئە ی سەروک...!

سە ر لە نوی ئاماژە دە کە م بو گالتە جاری یە کە ی ئیتالیا: سە رە رای "پشتگیری" کردنی حکومە ت و پە رلە مانی ئیتالی _لە سەر ئاستی پروپاگەندەیی_ و پشتگیری یەکی جەماوەری و حیزبی بو مانەوە ی ئوجە لان لە ئیتالیا، ئوجە لان ناچارکرا ئیتالیا بە جی بهیلیت. بو؟؟ سە ر لە نوی دە لیم: "بە ریزە کان"، بریارە کان لە جیگایەکی بالاتر دراون!

کی تیروریستە؟

بە بی چەندو چوون ولاتە ئوروپی یەکان، ئامریکا و سەگە ملکەچەکەیان لە تورکیا، تیروریستن و هە ر بە تیرور دە سە لاتە کە یان راگرتووە. دە ولە تە بە ناو دیموکراتە کان بە کردە وە و بە هە موو چە کیکە وە پشتگیری لە تورکیا دە کە ن

(به حوکمی ئه وه ی دیموکراته کان په ل و پوی چر و زوری ئیستخباری و موخابه راتی یان هه یه، له ئیمه مانان چاکتر ده زانن تورکیا چ سیاسه تیکی خویناوی په یره و ده کات) به لام به یناوبه ین داوای لیده که ن ریز له مافی مروف بگریت، وه کوو بلیی خویان رابه ری تیرور و کاولکه ری نه بن!.

کاتیک ده سه لاتداره کانی تورکیا له بواریکدا له گه ل ده وله تیک یا مونوپولیکدا په یمان ده به‌ستن یا بازرگانی ده که ن، که پیشتر نه یانکردبیت یا گوریبیتیان،... ده یان هوی تریان هه یه که زه ره یه ک په یوه ندی به مافی مه یموونیشه وه نیه! له لای هه مووشمان ئاشکرایه، ئه وه ی له لایه ن سه ردارانی ده سه لاتی دیموکراتی جیهان به تیروریست له قه له م بدریت، هه ولی کوشتن و له ناوبردنی ده دریت یا زیندانی ده که ن، به لام ئوجه لان سه ره رای ئه وه ی دادگای ئه لمانی، هه روه ها حکومه‌تی ئه‌مریکی، ته‌نانه‌ت سوید و چه‌ندین ولاتی‌تریش تاوانی تیروریست ده‌خه‌نه پالی، به پیی خوی دیته به رده ستیان و هیچیان لی نه کرد! کام ده وله تی ئوروپی به رژه وه ندی له گه ل حیزبیکدا هه یه که به تیروریست له قه له م درابیت؟ ئه گه ر پ.ک.ک تیروریست نیه، بوچی به تیروریست ناوی ده به ن؟ ئه گه ر تیروریسته بوچی ریگای پیده ده ن؟ نهینی و راستیه کان به ده ست کی یه و که ی ده درکین؟

ریکخراوی "کلاودیو" (ریکخراوی تیروریستی نهینی پاکتی ناتویه له سالی **١٩٥٣** دامه‌زراوه و سه‌نته‌ره‌که‌ی له ئیتالیایه و هیچ ده وله تیک دان به بوونی نانیت!!) چ رولیک له ناو ئه م گیروگرفته دا ده بینیت؟؟ بو چاره ره شی، ئه م درویه بلاو ده کریته وه که ئالمانیا له پ.ک.ک ده ترسیت یا فلانه ده وله ت، کوردی زور تیدایه، بویه نایانه ویت باری ناوه‌وه‌یان بشیویت!! تو بلییت ئه‌لمانیا، خوای جه‌نگ و تیرور، که بوو به هوی کوشتنی په نجا میلیون مروف، له پ.ک.ک بترسیت؟

سیاسه تی پ.ک.ک که هه ر سه عاتیک له سه ر به زمیکه، زور له سیاسه تی پارتی و یه کیه تی دوور نیه. هه ر له پیاوه ئایینی یه کانه وه هه تا سه روک عه شیره ت و کومونیست و دیموکرات و لیبرال و بی لایه ن و گه دا و ریش سپی یه کان هه‌تا ده‌گاته هه‌ندی ئه‌ندامی به مروه‌تی ناو هه‌ر دوو حیزبه‌که، داوایان له پارتی و یه‌کیه‌تی کرد شه‌ره کاولکه ره که یان راگرن، به لام به قسه ی که سیان نه کرد؛ سواری فروکه بوون و ده هه زار کیلومه تریان بری هه تا بگه نه به ر ده رگای قه واده ی سیاسه تی ده ره وه ی ئه مریکا، خاتو "ئولبرایت"، بو ئه وه ی له ژیر بالی پر تاوانه که یدا موری په یمانی شه رراگرتن بکریت، په یمانیک که هه تا ئیستا هیچ ئاسویه کی دلخوشکه ری به رچاو نه که وتووه؛ ئه وه نه بیت خوشبه ختانه شه ره که راگیراوه و روله هه ژاریکی که متر کراوه به خوراکی شه ری نه فره تکراویان. سه یر ئه وه یه ناویان له په یمانه که ناوه "ریککه وتنی نیشتمانی"!

بوچی به قسه ی خه لکی نیشتمانه که ریک که وتوون تا به و جوره ناوی لی بنین؟ هه ندی که س له نه زه ری یه کیتی خوین و ره‌گه‌زنامه‌یان ئاراسته‌ی هه‌ر دوو سه‌رکرده‌ی "به‌ریز" کرد و به باشی ده‌زانن به ئاگاداری و به‌شداری ده وله تیکی مه زن وه ک ئه مریکا ریککه وتنه که مورکراوه ـئه وه ها ده یانه ویت کوردستان رزگار بکه ن ـ.

پ.ک.ک ش ده‌رکردنی ئوجه‌لان به ده‌ست "ئه‌سه‌د"ی براگه‌وره‌ی و "گه‌یشتنی" به ئیتالیا، به هه‌نگاویکی مه‌زن داده‌نین، گوایه هه‌ول ده‌ده‌ن به ریگای ده‌وله‌ته ئورووپی‌یه‌کانه‌وه چاره‌سه‌ری ئاشتیانه ی مه سه له ی کورد له گه ل فاشیسته که‌مالیسته‌کاندا بکه‌ن (تورکیا و جه‌نراله‌کانی له لایه‌ن ده‌وله‌ته‌کانی ئه‌ورووپاوه وه‌ک ده‌وله‌تیکی دیموکراتی و خاوه‌ن په‌رله‌مان و ده‌ستوور ده‌ناسری)؛ ئه‌مانیش له‌وه‌تی هه‌ن مافی گه لانیان خستوه ته ژیر پی و هه تا پییان بکریت بازرگانی پیوه ده که ن. پ.ک.ک هاتووه یاری به م وه ره قه مردووه ده کات: ئه ورووپا نه خشه ی ناوچه که بو خاتری پ.ک.ک بگوریت! (شتیک که له ئیستراتیجیه‌تی ئه‌م ولاتانه‌دا نیه)... چه‌وساوه کان و مافه ره‌واکانیان خستوه ته هه راج خانه و له گه ل هه موو لایه ک و به هه موو نرخیک (هه ر له دامه زراندنی ده وله ت بو کورد له گشت پارچه‌کان، هه‌تا ئوتونومی به له‌رزوک‌ترین شیوه‌ش تا مافی کولتوری) مامه‌له ی پیوه ده‌که‌ن؛ به‌لام بیگومان

مەسەلەی رەوای ژێردەستەکانی ناو گەلی کوردستان و مافە دیموکراتەکەیان بە خەباتی هاوبەش لە گەل ژێردە ستە کانی گە لانی ناوچە کە لە دژی چە وسینە رانی دە سە لاتدار لە و ولاتانە و لە دژی ئیمپریالیزم بە ئامانجە کانیان دە گە ن!

مافی پەنابەریتی!

مافی پە نابە ریتی پیش ۲۰۰ سال بوو بە یە کیک لە مافە دیموکراتی یە بنە رە تی یە کانی بورژوازی لە کاتی شورشی فە رە نسی؛ ناوە روکە کە ی لە سالی ۱۷۹۱ بە م شیوە یە دە رچوو:
"گە لی فە رە نسا مافی پە نابە ریتی مسوگە ر دە کات بو هە موو ئە وانە ی کە ناچارکراون ولاتە کە یان بە هوی خە باتیان لە پیناوی ئازادی بە جی بهیلین؛ بە رامبە ر بە وان ئە م مافە بو چە وسینە ران یاساغە".
سالی ۱۹۳۶ یە کیتی سوفیە ت لە دە ستوور دا دانی بە م مافە داناوە:
"یەکیتی سوفیەت مسوگەری مافی پەنابەریتی دەکات بو هەموو هاوولاتیانی جیهان کە دەچەوسینەوە بە هوی پشتگیرییان لە بە رژە وە ندی چە وساوە کان یا بە هوی خە باتی ئینترناسیونالیستییان یا بە هوی خە باتی ئازادیخوازییان".
پاش جە نگی جیهانی دووهە م بە یاننامە ی مافی مروف لە سالی ۱۹۴۸ بلاوکرایە وە. بە ندی ۱۴ تە رخان کراوە بو مافی پە نابە ریتی:
"هە ر مروفیکی رە دوونراو، مافی داواکردنی پە نابە ریتی هە یە".
ئەگەر مافی پەنابەریتی بە گویرەی دەستووری شورشی فەرەنسی یا یەکیتی سوفیەت تایبەت بووە بە کەسانی دیاریکراو، ئەوا ئەم مافە پاش ۱۹۴۸ دراوە بە هەر مروفیک! واتە فاشیستەکانی ئالمان و ئیتالیا و پاشا و دیکتاتورە کانیش دە گریتە وە! لیرە دا دە شیت پرسیاریکی بە جی لە حکومە تە سوسیال دیموکراتە کانی ئیستای ئە مریکا و ئەورووپا بکریت: بوچی ئەم مافە بە گویرەی یاساکانی خویان بە ئوجەلان نەدرا؟ وەلامی ئەم پرسیارە بو من ئاشکرایە: دیموکراتە کانی ئامریکا و ئە ورووپا هە موو مافە دیموکراتە رە واکانی گە لی کوردستان دە کە ن بە قوربانی بە رمیلیکی نە وت یا غاز و فروشتنی هیلیکوپتە ریک یا تانکیک! ئە م راستیە بە باشترین شیوە پیشاندرا و بە تایبە تی بو گە لی کوردستان.
ئە مجار با روشنبیرە کوردە دیموکرات و لیبرال و ناسیونالیستە کان تا دە گات بە بوچوونە هە لپە رستانە کە ی پ.ک.ک کە وەک هەر ئەحمەقیکی عادی بروا بەم مروفکوژانە دەکەن؛ و سالەهای سالە بە بوگەنترین پروپاگەندەی ئەم "شارستانییانە" بە ناوی دیموکراتییە ت و مافی مروفە وە (لە ۱۷ی ۲ی ۱۹۹۹، پاش ئە م نارە وایە تییە ی کە دە رهە ق بە عە بدولا ئوجە لان کرا و سە رە تایی ترین مافی لی زە وتکرا، عوسمان ئوجە لان لە لیدوانیکدا بە ناوی کومیتە ی ناوە ندی پارتی کریکارانی کوردستان هیشتا رووی دەمی ئاراستەی دیموکرات و مافخوازانی مروفی کرد. زەحمەتکیشانی کوردستان کویر دە کە ن؛ لە هە رە س بو هە رە س دە یانبە ن؛ بە ژە هری دژ بە شیوعیە ت ئە وە ندە ی تر ژە هرە کانیان بلاو دەکەنەوە، سەرەنجامەکەی: توقینیکی تر... هەلخەلەتاندنیکی تر... ویرانکردنیکی بەرفراوانتر و هیچی تر! بەلام لینە براوانە ش هیچ کول نادە ن لە ئومید و خوشباوە ری یان بە ئە مریکا و ئە ورووپا و حکومەتە کانی ناوچە کە! بویە من یە کە مجار ئە م رە وتانە بە دوژمنی سە رسە ختی گە لی کوردستان دە زانم. ئە مانە ن کە بە بەردە وام لە بازارە کانی "بون" و "لەندەن" و "واشنگتون" و ئەوانی تر، سەوداکاری بە خوینی هەژارەکانی کوردستان دە کە ن؛ وە ک هە ر ئە لقە لە گوییە کی خویریش لە لای سە دام و "بولە ند ئە جە وید"ی سوسیال دیموکراتی فاشیست و درندە کانی ئیران و سە روکی ئیستراتیجی شام و روژهە لاتی ناوە راست، خوینە کە مان هە رزان فروش دە کە ن.

لە یونانەوە تا نایروبی

پاش چاودیری کردنی هاتوچوکانی ئوجە لان لە لایە ن کوماندوی تیروریستی تورکیاوە بە هاوپشتی دە زگای سی. ئای. ئە ی دیموکرات و مافخوازی مروف، لە روژی ١٧ی ٢ دە ستگیریان کرد و بو سووک کردنی مروفی کورد، بە وە حشی ترین شیوە مامە لە یان لە گە لدا کرد و پیشانیاندا! دیموکراتیە ت و مافی مروف لە ئە مریکا و ئە ورووپا و جە نە رالە کانی تورکیا گرە وە کە یان بردە وە ! سە روک حکومە تی ئە لمانیا "شرودە" زور بە ریاکاری یە وە بە جە نە رالە کانی تورکیای وت: "دادپە روە رییە کی عادیلانەی بکەن!" جەنەرال و عەدالەتیان وتووە؟! لە لایەکی ترە وە هە رە شە ی دە رکردن دە کات: "دە بی ئاشتی بپاریزن... دە نا دە ریان دە کە ین"!

دەرسەکان!!

هە تا روژانی پیش دە سگیرکردنی ئوجە لان، گە لیک حیزب و روشنبیری دژ بە شیوعیە ت، هە ر لە یە کیە تی و پارتی تا دەگات بە بوچوونە فاشیستی یەکەی جەواد مەلا و بوچوونە هەلپەرستانەکەی حیزبی کریکارانی کوردستان، پروپاگە ندە ی دیموکراتییە ت و مافی مروفیان دە کرد. پشتیان بە فلانە لورد و فیسارە ئە ندامی کونگریسی ئە مریکی و فلانە هیزی ئالمانی دەبەست؛ گوایە ئەوانە دوستی گەلی کوردن. بەلام ئەمرو ئە ورووپا و ئە مریکا خویان زور بە روونی و ئاشکرایی بو هە موو کە سیک و بە تایبە تی بو کورد، دوا پە ردە یان لە سە ر رووی پروپاگە ندە ی نە گریسی دیموکراتییە ت و مافی مروف لابرد! <u>سوپاس و پیزانین بو ئە م دە رسە میژووییە!</u>
ئەوانەی بە دریژایی پینج سەد سال سیاسەتی کوشتن و توقین و داگیرکردن بەرپا دەکەن، مومکین نیە ببن بە لایە نگری مافی رە وای گە لان! ئامادە ش نین بە ریگای ئاشتییانە وە چارە سە ری کیشە ی کوردستان بکە ن. ئوجە لان بە و نیازە وە هات بو ئە ورووپا، ئە مە ش هە لە یە کی ترە لە هە لە کوشندە کانی: "ئیستا هە ندی کە س دە لین کاتی ئە وە نیە!!" و ئیستا نرخی ئەو خوشباوەری یە دەدات. ئەمریکا پیشتر "پ.ک.ک"ە یان بە تیروریست ناو دە برد، پاش گە یشتنی ئوجە لان بو روما، ریک و رە وان وتیان: ئیمە پشتیوانی لە داخوازی تورکیا دە کە ین (واتە تە سلیم کردنە وە ی ئوجە لان).
کە س ئە م هە رە شە یە ی بە جدی وە رنە گرت. سە رە نجامە کە ی ئە مە یە کە دە یبینین!
ئیستا سیاسە تمە دارە زور زور زیرە کە کان دە لین: ئە مریکا و موساد دە ستیان لە گرتنی ئوجە لاندا هە یە! ئافە رین بو ئەم أکتشافە! ئەگەر دەسەلات و دەستووری دیموکراتەکانی ئەورووپا و ئەمریکا باش جەر بدریت ئەمەی لی دەچوریتەوە: "ئازادی فروشتنی تانک و توپ و فروکە بە جەنەرال و دیکتاتور و پاشاکان و پشتگیری کردنیان لە بە کارهینانی دژی هە ژارە ئازادیخوازە کان! ئە مە یە ناوە رە وکی گشت رە وشت و مروف دوستیان. ئە وە ی لە مە تی نە گات خوی بو هە رە سیکی تر دە خاتە گە ر! دە رکە وتنی ئە م راستی یە یە کیکە لە دە سکە وتە گە ورە کانی کریکار و جوتیارە هەژارەکانی جیهان لە ئیوارەی روژی کوتایی پیهاتنی سەدەی بیستەم! بەسەرهاتەکەی ئوجەلان نموونەیەکی بە رجە ستە یە بو ئە م راستی یە.

هەواڵنامەی کتێب

٢_ سیاسەتی سوسیال دیموکراتەکان، واتە دەسەلاتی کلینتون لە ئەمریکا و "شرودە" لە ئالمانیا و "تونی بلیر" لە بریتانیا و "بولەند ئەجەویت" لە تورکیا، بە روونی و ئاشکرایی دەرکەوت کە دژی مافی دیموکراتی خەلکی

کوردستانن. ئه‌مانیش هیچ جیاوازی‌یه‌کیان نیه له گه‌ل حکومه‌ته کونسرفاتیفه‌کان‌دا به هه‌مان شیوه به تیرور و ئه شکه نجه و هه ره شه کردن ولامی داخوازی گه لان ده ده نه وه. چیتر هه ژار و زه حمه تکیشانی کوردستان بروای خویان ناده ن به سوسیال دیموکراته خوینریژه کان.

۳_ هه لویستی ئه مریکا و ئه ورووپا داریکی کوشنده ی دا به روحی ئه وانه ی وا خویان به مودیرن و شارستانی ده هیننه پیش و باسی دژایه‌تی خه‌باتی چه‌کداری ده‌که‌ن، هیوا ده‌خوازن ئه‌م جوره خه‌باته جی و شوینی له کوردستان نه‌مینیت. ئه‌مرو یه‌ک راستی ئاشکرا بووه بو هه‌موو لایه‌ک: ته‌نها به خه‌باتی چه‌کدارانه‌ی له‌شکری سووری کومونیسته‌کان له ناو پایته‌خت و شاره میتروپوله‌کاندا، ده‌سه‌لاتی که‌مالیست و به‌عسه فاشیسته‌کان ته‌فروتونا ده کریت؛ به خه بات دژی به رژه وه ندی ئیمپریالیسته کان ئازادی به ده ست دیت! خوشبه ختانه کومونیسته شورشگیره کانی کوردستان هیچ کاتیک به رامبه ر هه له و بوچوونه هه لپه رسته کانی ئوجه لان بیده نگ نه بوون!

ئه‌لته‌رناتیفه‌کان

۱_ ده بی قورسایی خه باتی چه کداری بخریته ناو پایته خت و شاره گه وره کان و به هاوخه بات بوون له گه ل ریکخراوه کومونیسته چه کداره کان به رپا بکریت.
۲_ هه‌ر پروپاگه‌نده‌یه‌کی پان‌ناسیونال، مه‌به‌ستم ئه‌وانه‌ی باسی دامه‌زراندنی ده وله تیک له هه ر چوار پارچه که ده که ن به خیانه تکار و دوژمن ناو ببرین. ئه مانه هه مان بوچوونه کانی به عسی یه فاشیسته‌کان له مه ر دیموکراتییه ت، یه‌کگرتن، ئازادی و سوسیالیزمیان هه‌یه و هه‌مان ره‌وشت و مامه‌له ده‌که‌ن و له دوا روژ هه‌ر وه‌کوو به‌عس حوکمرانی ده که ن. جیاوازی و ئه مان و به عسی یه کان یه ک شته: به کوردی قسه ده که ن و هه ڵان دروشمه کان به کوردی ده‌لینه‌وه و کاری بو ده‌که‌ن. له‌هه‌ر پارچه‌یه‌کی کوردستان له لایه‌نی که‌مه‌وه خه‌بات بکریت شان به‌شانی کومونیسته کان له پیناوی کوماریکی سووری سه ربه خو! کوماری سووری هه ژاره کان. له بری دامه‌زراندنی یه ک کومار به خه یال و موسته حیل، چوار کومار، ئه گه ر حه ز ده که ن با ببیت به پینج کومار!!
۳_دوست و هاوریيانی مافی زه حمه تکیشه کانی کوردستان ده بی به هه موو هیزیکیانه وه رووبه رووی هه ر په یوه ندی یه ک له گه‌ل حکومه‌ته دیموکراته‌کان، ریکخراوه سوسیال دیموکراته‌کان، سه‌وزه‌کان، کونسه‌رفاتیفه‌کان و فاشیسته‌کان راوه ستنه وه.
ئه م ده سه لات و حزبانه زور به ئاسانی و له ماوه یه کی زور کورت لیتله ند و لیتاون و کرواتیایان کرد به ده وله ت، به لام سه ره رای هه موو خزمه تکاری یه کی پارتی و یه کیه تی، کوردستانی عیراق ناکه ن به ده وله ت! بیجگه له وه ش، بو هه موومان ئاشکرایه چون هه موو ده نگی دوسته کانی کوردستان، له به ر ده م ویستی فاشیسته‌کانی تورکیا و ئه مریکا له بار چوونه وه!
۴_ رسواکردنی ئه‌وانه‌ی وا پروپاگه‌نده دژ به خه‌باتی چه‌کداری بلاو ده‌که‌نه‌وه. ئه‌مانه ئه‌وه‌نده به پروپاگه‌نده‌ی ئیمپریالیسته‌کان گیل بوون، گوایه ده‌یانه‌ویت به ریگای ئاشتیخوازانه مافه دیموکراتی یه کانی گه لی کورد مسوگه ر بکه‌ن. بیگومان به‌سه‌رهاته‌که‌ی ئوجه‌لان ده‌بیت به ده‌رسیکی میژوویی بو ئه‌م جه‌نابانه! ئه‌مانه خویان زور به په‌روشی کوردستان ده‌زانن، به‌لام پرسیار له خویان ناکه‌ن چی روو ئه‌دات ئه‌گه‌ر به چه‌ک دژی جه‌نه‌راله فاشیسته کانی تورکیا و عیراق خه بات نه کریت!
۵_ خه باتمان به خه باتی چه کدارانه ی دژ به ئیمپریالیزم له ولاته ئه ورووپی یه کان گری بدریت و تییدا به شداری بکریت! ده سه لاتی دیموکراتی و لیبرالیزم و سیستیمه "نوی که یان" یه ک واتایان هه یه: هه ژاری و چه وسانه وه ی هه رچی زیاتری

کریکار و جوتیاره هه ژاره کانی دنیا و کوردستان.

سه رکه وتوو بیت خه باتی کومونیستی چه کدارانه ی کریکاران و هه ژارانی گه لان!

په راویزه کان:

١_ گوفاری "صوت کردستان"، ژماره ی ٢٦، سالی ١٩٩٥، لاپه ره ی ١٧_٢١.

٢_ هه مان سه رچاوه.

٣_ روژنامه ی الحیاه، ١٦_١١_٩٨

٤_ له به یاننامه ی ئه ر.گه.که. ٨_٨_٩٥

٥_ گوفاری "صوت کردستان"، ژماره ی ٢٦.

٦_ گفتوگوی کانی یه لماز له گه ل مه د. تی. وی.

٧_ روژنامه ی الحیاه، ٢٠_١١_٩٥

١٧_٢_٩٩

***

هەواڵنامەی کتێب

بزوتنه‌وه کومه‌لایه‌تی‌یه‌کان و ته‌جروبه‌ی میژوویی

سلیمان قاسمیانی

ده سگیرکرانی ئوجه لان له به رده م و به هاوکاری حکومه ته دیموکراته کانی روژئاوا، هه ر له سویده وه بگره تا ئیتالیا و یونان، جاریکی‌تر ئه‌م راستیه زور ئاسایی‌یه‌ی خسته‌وه روو که ئازادی و مافه‌کانی سه‌ره‌تایی‌ئینسان، هیچ په یوه ندی یه کی راسته وخویان به دیموکراتی و "ده سه لاتی دیموکراتی یه وه" نیه، به لکو چونیه تی و چه ندایه تی ئازادی و ریزگرتن له مافی مروف، له پله‌ی یه‌که‌مدا ده‌گه‌ریته‌وه سه‌ر ئه‌و هیزه‌ی که جوولانه‌وه‌ی کریکاری و رادیکال له ململانیی به‌رده‌وامی چینه‌کانی کومه‌لدا، بتوانی له هه‌ر له‌حزه‌دا بیخاته گه‌ر. کاتیک جوولانه‌وه‌ی رادیکال و کریکاری لاوازه، ده‌نگی هیزه کونه‌په‌رست و کونسرواتیوه‌کان به‌رزه و ئه‌وکات ئیتر مافی مروف نرخی پوشیکیش ناکات! دیموکراتی یه که هه ر هه مان دیموکراتی یه، به لام توازنی هیزه کانی کومه لگا به باریکی تردا شکاوه.

نووسینه که ی سه لام عبدالله ئیبراهیم، له م ژماره یه ی هانادا به شیوه یه کی کرونولوژیک جاریکی تر ئه و شانویه مان ده خاته وه به رچاو که جه ماوه ری به رینی خه لک له کوردستان ده یان جار به خوین و فرمیسک شاهیدی بوون. ئه ویش ملکه چی کردن و ده سته وداوین بوونی هیزه کانی ئیمپریالیستی و ده سه لاتداره کونه‌په رسته کانی ناوچه یه. له به رامبه ر نووسینه که ی سه لام عبدالله دا به پیویستی ده زانم که ئیشاره به دوو خالی سه ره کی بکه م که به بروای من به هه له بوی چووه.

١ــ سه‌لام عبدالله ده‌رکه‌وتنی ماهیه‌تی راسته‌قینه‌ی دیموکراتییه‌ت (و ولاته دیموکراته کان) و دوژمنایه تی هیزه ئیمپریالیسته کان له گه ل داخوازه کانی ره وای گه لی کورد، به ده سکه وتیکی گه وره بو کریکاران و جوتیاره هه ژاره کانی جیهان له کوتایی سه ده ی بیسته مدا، نیو ده با.

موشکیله‌که ئه‌وه‌یه که ئه‌مه نه یه‌که‌م جاره و نه ئاخر جاریش که کریکار و زه حمه تکیشی کورد بووه ته گوشتی به رده م توپی ناسیونالیزم و پرده بازیک بو ده سه لاتخوازی هیزه کونه په رسته بورژواکانی کوردستان. تا ئه و جیگایه ی که ده‌گه‌ریته‌وه سه‌ر کریکار و زه‌حمه‌تکیشی وشیاری کورد، ئه‌وان خویان له پارت و ریکخراوی سه‌ربه‌خوی خویاندا ریک ده خه ن و هیچ په یوه ندی یه کیان به م میژووه ی پر له خوفروشی و سه ودا و مامه له ی بورژوازی کورد به خوینی شه هیدانی له بران نه هاتووه وه نیه.

ته‌جروبه کاتیک وه‌رده‌گیری که که‌سیک بیهه‌وی به هه‌مان ریگادا بروا و هه‌مان کار دووپات بکاته وه و هه مان ئامانجی هه بیت که ته جروبه که ری یه که م هه یبوو و کردی. کریکارو زه حمه تکیشی کوردستان، نه هه مان ئامانجیان هه یه و نه ده یانهه وی هه مان کار بکه ن که ناسیونالیسته کان سالی چه ند جار دووپاتی ده که نه وه و خوین و زووخاو ده رخواردی خه لک ده ده ن. بزوتنه وه ی کریکاری و بزوتنه ی ناسیونالیستی هیچ شتیکی هاوبه شیان نیه تا له یه ک فیر بن و له ته جروبه کانی یه کتر که لک وه رگرن!

تا ئه‌و جیگایه‌ی که ده‌گه‌ریته‌وه سه‌ر بزوتنه‌وه‌ی بورژوایی و ناسیونالیستی کوردیش، ئه وان به سه دان جار ئه م ریگایه‌یان بریوه و هه‌موو جاریکیش به سه‌رشوری و بیشه‌رمی‌یه‌وه گه‌راونه‌وه و دوای ماوه‌یه‌کیش وه‌ک ئه‌وه‌ی هه رگیز شتیکی وا له وه پیش رووی نه دابی، به رمبه رمب هه مان ریگه سواوه که دووباره ده کوتن. موشکیله ئه وه یه که بزوتنه وه ی ناسیونالیستی له ده ربیجه ی تایبه تی خویه وه سه یری دنیا ده کات و ده نیا هه رگیز فراوانتر له و ده ربیجه ی که لی یه وه ده روانیته ده ره وه، نابیت! بو بزوتنه وه ی ناسیونالیستی کورد، ئامانجی سه ره کی گه یشتنه بو سه ر سفره ی ده سه لاتی سیاسی و ئابوری له ناوچه که دا . ئه وه ئامانجه که یه و که لک وه رگرتن له هه ر وه سیله یه ک بو گه یشتن به و ئامانجه پاک و ره وا له قه له م ده ده ری. بو پارته بورژوا ناسیونالیسته کانی کورد، هیچ کات ئازادی مروف و مافه

سەرەتاییەکانی ئینسانی، مودرنیسم و پیشکەوتنخوازی و خیر و خوشی بو جەماوەری خەلک (کریکار و زەحمەتکیش پیشکەشیان!) مەسەلە نەبووە؛ هەربویەش بە بی هیچ شەرم وشکویەک، دەتوانن کونەپەرستترین تویژەکانی کومەلگای کوردستان و ناوچە بگرنە باوش و پشتیان پی ببەستن؛ دەتوانن ئاغاوات و ئیسلام زیندوو بکەنەوە؛ چەپلە بو پیسترین باو و ری و رەسمی فیودالی لی بدەن؛ یان هەر روژەی قەبالەی شورشی چەکداری کوردایەتی بە دەولەتیکی جیران یان زلهیزیکی ئیمپریالیستی بفروشن.
ئەو کریکار و زەحمەتکیشانەی کە دەبنە گوشتی بەردەم توپی بزوتنەوەی بورژوایی و، ناسیونالیزمی کوردی لە سەر شانیان خوی هەلدەکیشی، هیچ کات ناتوانن لە خوفروشی دایمی ئەم بزوتنەوەیە بە کونەپەرستی و ئیمپریالیسم و دەولەتەکانی ناوچە، دەرس وەربگرن! چون مادام لە دەربیجەی ناسیونالیستی و بورژوای کوردەوە سەیری دنیا بکەن، ریگایەکیتر بوگەیشتن بە دەسەلات شک نابن، غەیری ئەوەی کە پشت ببستن بە هەر هیزیک کە ئیددیعای یارمەتی دانیان بکات.

٢ـ کریکار وەکوو چینیکی بن دەست، تەنیا لە ریگەی بەکارهینانی زور، (قهر)، دەتوانی دەسەلاتی سیاسی بەدەست بینی و بورژوازی لە تەختی دەسەلات بینیتە خوارەوە. لە هیچ شوینیکی دنیادا، بورژوازی لە دەسەلاتی سیاسی و ئابووری خوی بە سولح و سەفاوە دەست هەلناگری و پیشکەش بە خاوەنانی راستەقینەی ناکا. بزوتنەوەی کریکاری بزوتنەوەیەکی چینایەتی یە کە بو گەیشتن بە ئامانجی سەرەکی خوی واتە بنیاتنانی کومەلگایەکی یەکسان و بەری لە چەوسانەوە و ستەم، خەباتیکی هەمە روژە و دایمی بەریوە دەبات و لە هەموو مەیدانەکانی ژیانی کومەلایەتی دا خوی دەنوینی. بو گەیشتن بە ئامانجی سەرەکی ناوبراو، بزوتنەوەی کریکاری لە هەر وەسیلەیەک کە راستەوخو یا ناراستەخو دژایەتی لە گەل پرنسیپ، ئامانج، ئوسول و جیهانبینی کریکاری نەبی، کەلک وەردەگری. واتە بو بزوتنەوەی کریکاری، گەیشتن بە ئامانج ناتوانی پاکانە بو ریگا و رەوش و وەسیلەی گەیشتن بە ئامانجە کە بکات.
هەروەکوو لە سەرەوە باسی کرا، بزوتنەوەی کریکاری ناچارە بو گەیشتنی یەکجاری بە دەسەلات، دەست بداتە چەک و دەسەلاتی حاکمی بورژوایی بروخینی. بەلام ئەوە بە مەعنای ئەوە نیە کە خەباتی بزوتنەوەی کریکاری خەباتیکی چەکدارانەی دریژخایەنە. خەباتی چەکداری دریژخایەن، شیوەی خەباتی کریکاری نیە. هویەکەشی دەگەریتەوە سەر واقیعیەتی ژیانی کریکار و بنەمالەکەی. کریکار و بنەمالەکەی لە هیزی کاریان واتر هیچ دارایی یەکی تریان نیە کە ژیانی ئاسایی پی ببەنە سەر. ئەگەر کریکار نەتوانی لە سەرچاوەیەکەوە نانی منالەکانی دابین بکات، ناتوانی مل بداتە خەباتیک کە سەری خوی تیدا بدات و بنەمالەکەشی تووشی قات و قری بکات. ئەمەئیتر مەسەلەیەکی لوژیکی زور سادەیە. هەربویەش شیوەی خەباتی سەرەکی بزوتنەوەی کریکاری، کریکار وەکوو چین، خەباتی سیاسی و ریکخراوەیی و مانگرتنە لە شوینی کار و ژیانیدا، نەک مال بە کولەوە گرتن و شاخە و شاخ کردن لە شەری بن نەهاتووی چریکی و پارتیزانیدا.
سەرەکیترین ئەرکی بزوتنەوەی کریکاری بو رزگاری لە دەستهەژاری و بەشمەینەتی، ریکخستنی سیاسی و حیزبی چینەکەیەتی. تەبیعی یە کە حیزبی کریکاری، لە خەباتی ئابووری، سیاسی، فەلسەفی، هونەری و فەرهەنگی و چەکداری...، و لە هەر شوینیک کە دەنگیگ دژی نابەرابەری و زولم و زور بەرز بیتەوە، حضوری دەبیت و بەپیی توانا دەنگی خوی بە شداری ئەو جوولانەوەیە دەکات و هەول دەدات کە بە ئاسوی خەباتی کریکاری یەوەگریی بدات.
بەشداری کردن لە خەباتی چەکداریش، لەلایەن حیزبی کریکاری یەوە، لە هەل و مەرجی تایبەتیدا، یەکیکە لە شیوە جوراوجورانەی خەبات کە دەکەویتە بەردەم جوولانەوەی کریکاری، بی ئەوەی ببیت بە شیوەی سەرەکی خەباتی کریکاری.

❊❊❊

سەرنجێکی کورت سەبارەت بە پرۆژەی "ئاشتی لە ریی فەرهەنگەوە" پیشنیارکراوی سەلاحوددینی موهتەدی

رەحمان حسینزادە

لە ٢٨ی مانگی ژوییە ی ١٩٩٨، سە لاحوددینی موهتە دی لە کونفرانسی ئە نستیتوی کورد لە واشینگتن وتاریکی بە ناونیشانی "ئاشتی لە ریی فە رهە نگە وە" لە پە یوە ندی لە گە ل کیشە ی کورد لە کوردستانی ئیران تە رح کردە وە و دە قی وتارە کە شی لە گوڤاری "گزینگ" ژمارە ٢١، پاییزی ٩٨، بلاوکراوە تە وە. دواتریش لە بەرنامە یە کی رادیویی لە شاری ستوکهولم مە بە ستە کانی خوی بە روشنی شی کردوە تە وە.
جەوهەری قسەی سەلاحوددینی موهتەدی هیوابەستنە بە سەروککوماری تازە "محمد خاتمی"، بو ئە وە ی ریگای گفتوگوی "کورد لە کوردستانی ئیران لە گە ل رژیمی دە سە لاتدار لە تاران" بکریتە وە. موهتە دی ئە م هیوابە ستنە ی بە م جورە باس کردووە:
"بە ر لە وە ی کە سە رو ک کوماری هە لبژاردە فە لسە فە ی سیاسی خوی لە سە ر بناغە ی کومەلگای مە دە نی و دیالوگ و هاوژینی هیمنانە ی بیرورای جیاواز و تە بایی کومە لایە تی دە ربری، زور دژوار بوو بو کورد لە کوردستانی ئیران کە هیوایە کی جیددیان هە بی بە چارە سە ری ئارام و دیموکراتیکی کیشە میللیە کە یان لە ناو چوارچیوە ی ئیران و لە ریگای گفتوگو لە گە ل ریژیمی دە سە لاتدار لە تاراندا" (گزینگ ژمارە٢١- پاییزی ٩٨).
لە سەر ئە م بناغەیە سەلاحوددینی موهتەدی پیی وایە "دەبی کورد جلەوی دەست پیشکە ری بو گفتوگو لە گە ل کوماری ئیسلامی بە دە ستە وە بگری" و تە رحە کە شی بو ئە م مە بە ستە یە. ئە و لە وتوویژیک لە گە ل رادیویە کی محە لی لە ستوکهولم ئاشکراتر وتی:
"بە ئاشکرا بلیین قانون و نیزامی ئیران ناروخینین، خە باتی چە کداری وە لا دە نیین، ریگای گفتوگوی سیاسی دە گرینە بە ر".
من لیرە نامە وی بچمە سە ر وە لام دانە وە یە کی تە فسیلی بە نوسراوە کە و وتە کانی سە لاحوددینی موهتە دی، بە لکوو بە کورتی لە سە ر چە ند خالیک تە ئکید دە کە م.
١- گە لیک حیزب و جە ریان و کە سایە تی سیاسی لە ئیران هە ر کام بە گویرە ی قازانج و مە سلە حە تی سیاسییان ئومیدیان بە "خاتمی" بە ست و بە شاخ و بالیدا هاتن و بە دە ر لە نیبە تی هە رکامە یان، لە راستیدا بە ریگایە کدا چوونە پیش کە جگە لە یارمە تیدان بە کوماری ئیسلامی بو نە جاتی لە قە یرانی ئیستای شتیکی دیکە ی تیدا نە بووە و نیە. پروژە کە ی سە لاحوددینی موهتە دیش هە ر لە م چوارچیوە یە دا جیگای لیکدانە وە و هە لسە نگاندنە.
٢- ئەو جورەی خوی تەئکید دەکا مەبەستی بنەرەتی موهتەدی لە پیشنیارەکەی "دەس پیشکەری و ابتکار بە دە ستە وە گرتنە" بو پیکهینانی هە لومە رجی گفتوگو لە گە ل رژیمی کوماری ئیسلامی. سە لاحوددینی موهتە دی باش لە بیریە تی و هە موو خە لکی کوردستان دە زانن کە وینە ی ئە م جورە "ابتکارە" لە ٢٠ سالی رابردوودا و هە ر لە سە رە تای هاتنە سەرکاری کوماری ئیسلامی، لە لایەن حیزبی دیموکراتەوە چەندین و چەند جار تاقی کرایە وە و ئاکامیکی غەیری شکست و ناکامی سیاسی بو ئەو حیزبە تیدانەبوو. هەر وەها ئەم جورە "کایەی سیاسی یە" بەشیکی جیانە کراوە و ناسراوی میژووی سیاسی بزوتنە وە ی نە تە وایە تی یە؛ بە شیکە لە کارنامە ی شکستی ئە حزابی ناسیونالیستی کورد لە کوردستانی عیراق و ئیران و ئیستاش لە تورکیا کە هە رکات مە سلە حە تی حیزبی و سیاسییان داوای کردبیت هەموو جورە "ابتکار"یکیان بە هەر قیمەتیک بو مفاوضە و سازان لە گەل رژیمە کانی سە رکوتگە ری مە رکە زی بە

ده سته وه گرتووه. هه موو جاریکیش ده س به تال بوون و شتیکیان پی نه براوه. که وایه موهته دی خه ریکه "تاکتیکی" تاقیکراو و سواوی لانی که م ۵۰ ساله ی بزوتنه وه ی ناسیونالیستی، به ناوی "ابتکار" و "ره وشی تازه" قالب ده کا.

۳- له باری ناوه روکیشه وه ئه م ته رحه په یوه ندی به چاره سه ری مه سه له ی نه ته وایه تی له کوردستان نیه. چونکه تا ئه و جیگایه ی به داخوازی به رحه قی لاچوونی زولمی نه ته وایه تی ده گه ریته وه و بو هه موو ئه وانه ی به راسته قینه ده یانه وی ئه و زولمه له سه ر شانی خه لکی کوردستان لابچی، ته جروبه ی بیست ساله ی رژیمی کوماری ئیسلامی سه لماندوویه که له ژیر ده سه لاتی ئه م رژیمه دا هه لاواردن و زولمی نه ته وایه تیش هه ر ده مینی و ده ستپیشکه ری وه ک "ئه وه ی قانون و نیزام ناروخینین و خه باتی چه کدارانه وه لا ده نیین و..." جگه له سازان به هه ر قیمه‌تیک له گه ل کوماری ئیسلامی، جگه له پاشه کشه و سه ردانه واندن بو رژیم و شه رعیه ت دان به و رژیمه و ئاکامه که ی جگه له پشت کردن به خواستی سیاسی خه لکی کوردستان شتیکی دیکه نیه. ئه م بوچوونه بیگانه یه به حه قخوازی خه لکی کوردستان و قه تعه ن زولمی نه ته وایه تی له کوردستان به ره و چاره سه ر نابا.

۴- سه لاحوددینی موهته دی وه ک زوریک له "روشنبیرانی ناسیونالیستی کورد" هه ول ده دا هه موو کیشه جوراوجوره کانی کومه لگای کوردستان له ژیر ناوی مه سه له ی "کورد"دا کو بکاته وه و به قه ولی خوی ریگای گفتوگو و سازان له گه ل رژیم به نوینه رانی "کورد" نیشان بدا. واقعیه ت ئه وه یه ئه مرو له کوردستان چین و تویژی جوراوجور، ویست و داخووازی جوراوجور و ریگاچاره ی جیاوازیان بو کیشه کانی کومه لگا و بو "کیشه ی نه ته وایه تیش" هه یه. هه ر که‌س له‌م راستی‌یه چاوپوشی بکا وادیاره ده‌رسیکی له خه‌باتی سیاسی ۲۰ سالی رابردوو له کوردستانی ئیران وه رنه گرتووه. به شی هه ره زوری جه ماوه ر به پله ی یه که م بو دابین کردنی مافی سه ره تایی و ژیانی شایسته ی ئینسان به شتیک که متر له کوتایی هینان به ده سه لاتی ره شی کوماری ئیسلامی رازی نین. هه ر بو وینه نیوه ی کومه لگا ژنانن که به دل و گیان یه‌ک سه‌عات زووتر روخانی رژیمی ئیسلامی ئاواتیانه، کریکاران و کومه لانیکی به رین له خه‌لک که له ژیر باری هه‌لومه‌رجی ناهه‌مواری ژیاندا پشتیان چه‌ماوه‌ته‌وه و ئارزوی ژیانیکی ئاسوده یان هه یه و لاوانیک که به دوای ژیانیکی شاد و خوشه‌وه‌ن، هه‌ر له‌م یه‌کساله‌دا و بو ئه‌م داخوازی یانه خوپیشاندان و ده یان شیوه‌ی‌تری خه‌باتیان له جه‌رگه‌ی شاره‌کانی کوردستان وه‌ری خستووه، گیانیان له سه‌ر به‌خت کردووه و که‌سیان لی گیراوه. ئه مانه موشکله یان نه به دانی "مافی فه رهه نگی" چاره سه ر ده کری و نه هیچ کات به "ئاشتی" له گه ل ئه م رژیمه چه په له ره زایه ت ئه ده ن.

پروژه‌ی "ئاشتی له ریی فه‌رهه‌نگه‌وه"ی سه‌لاحوددینی موهته‌دی، پیی‌خوش‌بی و یان پیی ناخوش بی، له دژی ئه م خه باته به رحه قه یه که روژ له گه ل روژ له په ره گرتندایه.

۵- شتیکی دیکه که ده‌بی تاکیدی له سه‌ر بکه‌م ئه‌وه‌یه که خالی گرینگ و هاوبه‌شی هه‌موو جه‌ریانات و که‌سایه‌تی‌یه‌کانی "پرو خا تمی"، کورت‌بینی سیاسی، دیتنی رووکاری رووداوه‌کان و سه تحی دیتنی راستی یه کانه. دیارده‌ی "خاتمی" دیارده‌یه‌کی گوزه‌رای ئالوگوری سیاسی ئیرانه و ئیستا به روشنی کوتایی عومری ئه م دیارده یه گه یشتووه. بیجگه له مه خاتمی له باشترین حاله تدا خوازیاری به ریوه بردنی "قانونی ئه ساسی" کوماری ئیسلامی و به م جوره راگرتنی حکومه‌تی ره‌شی مه‌زهه‌بی به سه‌ر سه‌ری خه‌لکه‌یه‌وه. حه‌ره‌که‌تی ناره زایه تی خه لک له ئیران و له کوردستانیش ریک له دژی سه‌رتاپای کوماری ئیسلامی، به قانونی ئه‌ساسی و به هه موو بال و ده سته و تاقم و سه‌روک کوماره‌که‌شیه‌وه و به مه‌به‌ستی روخاندنی وه‌ری که‌وتووه. پروژه‌که‌ی موهته دی هه م کورت بینی سیاسی و سه‌تحی دیتنی روداوه‌کانی به ئاشکرا پیوه دیاره و هه‌م به پیچه‌وانه‌ی ره‌وتی حه‌ره‌که‌تی ناره‌زایه‌تی خه‌لکه له کوردستان و ریک له به رانبه ر ئه م ره وته دایه.

رابه‌ری حیزبی دیموکرات و کومه‌له سه‌باره‌ت به‌م پروژه‌یه چ ده‌لین؟

سه لاحوددینی موهته دی له کوریکدا (٢٨ نوامبری ٩٨) که له لایه ن "ناوه ندی لیکولینه وه ی کوردستان" به رپا کرا بوو، رایگه یاند که پیش له چوونی بو کونفرانسی واشنگتن، بوچوونه کانی خوی له گه ل سکرتیری گشتی حیزبی دیموکرات (عبدالله حسن زاده) و سکرتیری یه که می کومه له (ئیبراهیم علیزاده) هه ر کام به جیا باس کردووه و تاکیدی کرد "راسته ئه وه ی که من نووسیومه ته نیا من نووسیومه، مسئولیه تی ته نیا له سه ر شانی خومه... به‌لام به پیویستم زانیوه ئه من پیش له چوونم به وردی و به دوور و دریژی، ئه و بوچوونانه له گه ل ئه و به ریزانه باس بکه م. ئاموژگاری یه کانی ئه وان که لکی زوری بوو بو من، وه به تایبه ت پشتیوانی کردن له و بیروباوه ره له لایه ن ئه وانه وه ده ستی منی به هیز کرد و دلی قایم کردم." تا ئه‌و جیگایه‌ی به‌م ئیدعایه‌ی موهته‌دی ده‌گه‌ریته‌وه، ئه‌وا ئه‌رکی سه‌رشانی رابه‌ری کومه له و حیزبی دیموکراته که راده ی ته وافوقی خویان له گه ل بوچوونه کانی سه لاحوددینی موهته دی روشن بکه نه وه، تا خه لکی کوردستان تکلیفی خویان له گه ل ئه وان روشنتر له هه میشه دیاری بکه ن.

له میژووی خه‌باتی سیاسی خه‌لکی کوردستاندا، سات و سه‌ودا و معامله‌ی ئه‌حزابی سیاسی سه ر به بزوتنه وه ی نه ته وایه تی له گه ل ده وله ته مه رکه زی یه کان که م نه بووه که تا ئیستاش هه ر له گه ل شکست و ناکامی به ره و روو بووه. هه‌لسوکه‌وتی حیزبی دیموکرات له گه‌ل کوماری ئیسلامی خوی نموونه‌ی روشنی ئه‌م وه‌زعیه‌ته بووه. حیزبی دیموکرات زور هه ولیدا خوی بکا به تاقه "ده م راست و کویخا"ی خه لکی کوردستان، به لام وشیاری و وریایی به ره ی رادیکال و چه پ له کومه لگای کوردستان که کومه له ی ئه و کات بو خوی کوله که ی ئه سلی ئه و به شه له خه لکی کوردستان بوو، به ری به وه گرت که حیزبی دیموکرات له سه ر سه ری خه لکه وه و به ناوی ئه وانه وه، حاسلی خه باتیان بکاته ده سمایه ی "سازانی" خوی له گه ل کوماری ئیسلامی.
به ته ئکیده وه ئه لیم که له ئالوگوری ئیستا و داهاتووی کوردستاندا جه ره یانی کومونیستی و به ره ی چه پ و رادیکالی کومه لگا زور وشیارتر و ئاماده تر له جاران به رهه لستی سیاسه ت و کرده وه ی دژ به قازانجی خه لکی کوردستان ده بن. ئه مه راستی یه کی حاشاهه لنه گر و سه لماوی کومه لگای کوردستانه.
به باوه ری من بریارده ری راسته قینه سه باره ت به چاره سه رکردنی کیشه ی میللی و دواروژی چاره نووسی سیاسی خه لکی کوردستان، هه‌ر خودی ئه‌م خه‌لکه‌یه. ئه‌وانن چونیه‌تی خه‌بات و په‌یوه‌ندی خویان له گه‌ل ده وله تی مه رکه زی و نوینه رانی راسته وخوی خویان بو نوینه رایه تی کردنی ویست و داخوازیان دیاری ده که ن. هه ر جه ریان و هه ر که سیک، ئه گه ر به راستیه تی و خوازیاری چاره سه ری راسته قینه ی کیشه ی میللی کورده، با بیت و له به رپاکردنی ریفراندومیک له کوردستاندا بو راده ربرینی خه لکی کوردستان سه باره ت به دواروژی سیاسی یان پشتیوانی بکا.

زور جار وتراوه پیویسته له ته‌جره‌به‌ی رابردوو ده‌رس وه‌ربگیری. جیی خویه‌تی حیزبی دیموکرات و کومه‌له له ته‌جره‌به‌ی ٢٠ سالی رابردووی خه‌باتی سیاسی له کوردستان ده‌رس وه‌رگرن. با حیزبی دیموکرات جاریکی‌تر نه که ویته وه یادی سیاسه تی ته جروبه کراو و ناکامی خوی، واته هه ولدان بو خو کردن به "قیم و ده م راستی" خه لکی کوردستان و "چرای سه وز" لیدان بو کوماری ئیسلامی؛ چونکه له رابردوودا له زه ره ر زیاتر چی به نه سیب نه بووه.
هه‌روه‌ها کومه‌له‌ی ئیستا له باتی ئه‌وه‌ی له‌م بواره‌شدا له بیری خوگونجاندن له گه‌ل ئه‌م جوره "دیپلوماسی و تاکتیکی" تاقیکراو و شکست خواردووی بزوتنه وه ی میللی دا بی، باشتر وایه ئاوریک له سیاسه تی رادیکالی کومه له ی پیشوو بداته وه. قه تعه ن ئه مه به قازانجیانه.

دیسا مبری ١٩٩٨

***

راپەرینی خەلک لە کوردستانی ئیران و هەلویستی نیشتمانپەرستانەی پ.ک.ک

سلیمان قاسمیانی

هیزه کانی ناسیونالیست له پارچه جوراوجوره کانی کوردستاندا، به دریژایی میژووی سته می میللی له سه ر ئه م خه لکه، بەوپەری ئاشکرایی یەوە نیشانیان داوە کە "کوردایەتی"، خەباتی سیاسی و چەکداری ئه م هیزانه، ته نیا و ته نیا بو ئه وه یه که ریگه یان پی بدری له سه ر سفره ی چه وساندنه وه و ده سه لاتی ناوچه که به شداریان بیت و به شیان بدریت. ئامانجی هیزه ناسیونالیستەکانی کورد دەسەلاتداریتی بەهەر قیمەتیک بووە و لەم ریگەیەدا کوردستان شاهیدی کوشتوبر و جەنایەتی زور و دلتەزین بووە. مەلا مستەفا بارزانی بو دلخوشی شای ئیران، دەستی بە خوینی شورشگیرانی کوردستانی ئیران سوور کرد و پیشمه رگه ی کوردستانی ئیرانیان تحویلی ئه رته شی ئیران دایه وه. "قیاده ی موقت" لە گەل هاتنە سەرکاری کوماری ئیسلامی، دەست لە دەستی پاسدارەکانی ئیراندا، بو داگیرکردنەوەی ناوچه کانی کوردستان گیانبازیان له خویان ده نواند. یه کیه تی نیشتمانی ده میک ده ستی ده خسته ملی سه دام، ده میک پاسداری ئیرانی تا جه رگی هه له بجه رینوینی ده کرد و ده میک له خزمه ت سوپای تورکیادا، ده که وتنه گیانی پ.ک.ک. ئاخرین شاکاره کانی پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیراقیش بو هه موان ئاشکرایه: خزمه تکاری دوو لایه نه ی ژنراله کانی تورکیا و به عس.

هەوالنامەی کتێب

دەسگیرکردنی رەزیلانە و تەحویل دانەوەی "عبدالله ئوجەلان" بە ژنرالە جەللادەکانی تورکیا، هەستی هەموو ئینسانیکی ئازادیخوازی لە سەرتاسەری دنیادا، بریندار کرد. لە زور شوینی دنیا خەلک ناره زایی و نه فره تی خویان له م پیلانه دژی ئینسانی یه ده ربری.
لە کوردستانی ئیرانیش، جەماوەری خەلک لە سنە، سەقز، بوکان سەردەشت و باقی شاره کان رژانه شه قامه کان و نەفرەت و بیزاری خویان لەم کردەوە دەربری. بەلام ئەو خەلکەی شەقامەکانی گرتبووه ده ست خوی، به مه حکووم کردنی دەولەتی تورکیا و هاوکارە نیونەتەوەیی یەکانی، رازی و دەستبەردار نەبوو بەلکوو دەنگی نەفەرەتی پە نگ خواردووی خوی دژی کوماری ئیسلامی ئیران و کوشت وبری بیست ساله ی له ئیران و کوردستاندا ده ربری.
کومیتەی ناوەندی پ.ک.ک لە راگەیاندنیکدا سەبارەت بە راپەرینی خەلک لە کوردستانی ئیران (٢٥ی فیبراوری ١٩٩٩)، راست و ره وان ده که ویته داوینی کوماری ئیسلامی ئیران و راپه رینی خه لک له دژی کاربه ده ستانی ئیسلامی ئیران به "پرووکاسیون و ئاژاوه نانه وه" و "هه ده فی چه وت" نیوده به ن و به وپه ری بی شه رمی یه وه له خه لکی کوردستانی ئیران داوا دەکەن کە دژی کوماری ئیسلامی شیعار نەدەن و تەنیا دەولەتی تورکیا و ئامریکا و هیزەکانی سه یونیست بده نه به ر په لاماری بیزاری و ناره زایه تییان.
داخوازی پ.ک.ک له جه ماوه ری شورشگیری کوردستان هیچ جیاوازی یه کی ئه وتوی له داخوازی ده سه لاتداره کونه په رسته ئیسلامی یەکانی ئیران نەبوو. ئەوانیش دەقاوەدەق وەکوو پ.ک.ک لە خەلکیان دەویست کە قورسایی هیرشیان ده بی بکه نه رووی ئیمپریالیزمی ئامریکا و سه یونیزم و سوپاسی ئیسلام و ده سه لاتداره کانی له ئیران بکه ن که ئه وانی به و ده رده نه بردووه که تورکیا به گه لی کوردی کردووه!
تا پیش فروشرانی عبدالله ئوجەلان لە لایەن سوریاوە بە تورکیا، پ.ک.ک سویندی بە سەری "برای بە ریز و شورشگیر حافز ئەسەد" دەخوارد؛ کەچی ئیستا لەو کوسپە دەرنەچوون خەریکن شورشیکی جه ماوه ری له ناوچه یه کی تر به نوینه رانی کونه په رستی سه ده کانی ناوه راست، واته ئایه تولاکانی ئیران بفروشن.

پ.ک.ک خه ریکه هه مان کایه دووپات ده کاته وه که له مه وپیش بو براگه وره ناسیوناليسته کانی له پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراقه‌وه تا یه‌کیتی نانیشتمانی و هیزه ئیسلامی‌یه‌کانی کوردستان، له رووره‌شی و ملکه‌چی بو داگیرکه رانی ده سه لاتدار واتر، هیچی تری نه هیشتووه ته وه!

ریگاچاره‌ی کریکار و زه‌حمه‌تکیشی کوردستان رامالینی هه‌ر چه‌شنه بیروباوه‌ریکی بورژوایی و ناسیونالیستی یه له مه یدانی خه بات بو رزگاری یه کجاری له ده ست سته می میللی و بی به شی هه میشه یی و بو دامه زراندنی دنیایه ک که ئیتر که س له که س سه رتر نه بی و جیگه بو شوینی له دایکبوون له هه ویه ی هیچ که س له م جیهانه دا نه بی.

***

هەواڵنامەی کتێب

نامەیەک لە "کریکالا"وە (١)

جەمال کوشش

کاتیک نووسینی بە "ئاوەلایی بەلام بە ریکخراوەیی"م وەک چەند تیبینی‌یەک بەر لە بە ستنی کونگرە ی یە کە می "مە لبە ندی ئە دە ب و هونە ری کریکاری" بلاو کردە وە (٢) ، لە شپرزە یە کی توندی دە روونی دا دە ژیام، ئە و بارە شە م بە پلەی سەرەکی بو دوو خال دەگەراوە کە تەنهاش "من" نەبووم گیرودەی بم؛ مەلی ئاوات و خەیال و فکرم، پەروبال‌کراو، و لە لایەن "رابەرەکەمەوە" (٣) چەقویەکی تیژ نرابووە گەردنم و دەبوایە بە ناچاری "جەمال؛ و "رەوت"(٤) زور بە خیرا بکوژم. دوو؛ بزوتنەوەی هونەری کومونیستی ئەودەم تا دەهات خوی کلوم دەدا و بواری فراوانی کیشمە کیش کومە لایە تی یە کان و نیونی ژیانی ئاسایی رە ش و رووتە کانی لە خوی دە کوژاندە وە و لە خە می بلاوکردنە وە ی راگە یاندنیکی تری دامە زراندنی ریکخراوە یە کی تری جە ماوە ری و پیشە یی بوو، ئە مە شی لە ژیر پە ردە ی "گە شە کردنی حیزبیەتی ئەدەب" برەو پیدەدا. قەلەم بە دەستە کلول و دەستەپاچەکانی گوڤاری ئەدەب و هونەری"کریکاری" (٥) گەلیک تانە و تەشەری بی ناوەروکیان بو هەلدام. ئەوەی ویستم بە دی‌نەهات لە کونگرە کە دا، ئیدی خە مناک و بی وە لام _ گوزە راندم.

ئیستا لە روژگاریکی یە کجار سە خت و پر هە ژاری شلە ژاوی دا دە ژیم. ئە و روژگارانە ی ئینسان سە رسام و بی بریار دەکەن، بی پرسیار و بی وەلام، سەرە دەرناکات و... دەربارەی ئایندە، پی ناچیت توزقالیکی لە رابردوو بکات، دە مینی بو لاپە رە کانی تر،... چیتان لی ناشارمە وە ، لە راستی دا ئە م نامە یە ، پتر خوی لە لاواندنە وە یە کی کابرایە کی دلرە قتر لە جوگە لە دە کات بە سە ر مە رگی "بوونیکی شیعراوی رومانسی دل ناسکی شە رمن" کە رە نگە ئە و دیاردە لادی یانە بە س بن بو کە سیک کە گوزە رانی ژیر رژیمە دواکە تووە _ دیکتاتورە کان و گە مارودراوەکان شارە زا بیت.

خە لکی ئە م شاری "کریکالا"یە (٦) ، زور شارنشین نین، زور بە پە لە ئاپارتمانی بە رز بە رز قوت دە بیتە وە و جە ماوە ر خو دە پە ستیون تییدا؛ سوپە ر مارکیتی زە بە لاح و رە نگاورە نگ و پیشکە وتوو و یە کجی و چە ق بە ستوو پە لاماری بازار دەدا و دەور و دووکانی لاکولان و بچووکەکان ناهیلی. سەرمایەدارەکان سەری هەموو مەیدانەکاکانی هەلدانی کورپە کانی خویان دە نینە ژیر یە ک کلاو، کارگا چکولە کان، سە مون خانە کان، وردە والە فروشە کان... تا دە گاتە بازاری زور گە رمی دولار و ئاپارتمانە کان... هە موو لا.

خە لکی ئە م شارە، بە زمانی خویان بە شارە کە یان دە لین "قری قالا" واتە قە لای رووخاو. ئاسە واری قە لایە کی کون لە نزیکی ناوەندی شار هەیە، سەربردەی ئەو قەلایە چیروکیکی دریژە، بەلام هەنووکە شە ریکی گە رم گە رم لە نیوان خەلکی شار هەیە؛ ئەوانەی سەوداسەری ژیانی نیو ئاپارتمانە نوی‌یەکان و بارە گەورەکانی ناوەندی شارن، کە زوربە یان کاربە دە ستی پلە بە رزی دە ولە تین و ئە وانە ی دوو سی گیجە گوندی(٧) دوو تەبە قیان بو کری دروست کردووە و زە وی و زاریان لە کە نار و دە ورو بە ری شار هە یە و بریک لە دووکاندارە لاچە پە کانی کولانان؛ دە ست لە یە خە ی یە کترن.

ئە م بە شە ی دوایی، دە گە ل هە موو ئە و توانایە ی ئاپارتمانی یە کان هە یانە و هیرشی پی د ە کە ن، خوگری یە کی بە سام لەناویاندا هەیە؛ رەوشت و ئاکاریان لە چەشنی "ئایەتولا"کانی ئیران دەچی. بە دە گمە ن هە لدە کە وی ژنانیان بی حجاب بن، پیاوە کانیان سمیلیان کورت نە کردبیتە وە و ریشیان دریژ نە بی. راستی یە کە ی ئە مانیش کارامە یی یە کی سە یر دە نوینن. هە ر کە گە رە کیکی نوی شان و شکوی بویاخ دە کری، یە ک دوو روژ دوای ئە و گومەزیکی عە باسیانە ی نوی بە خوی و بە چوار بلندگووە لە بە ر دە می راست دە بیتە وە . هە ر هیندە ی یاریگایە ک و سالونیکی قژتاشینی ژنانە و ئارایشگایە ک دە م و چاوت فینک بکات، مالی هاوسی یە کی تە نیشتی دە کریتە "یاریگای وە رزشی روحی ئیسلام و

په روه رده ی ئیسلامی".

له روژئاوای "کریکالا" گه وره ترین کارخانه ی ته قه مه نی دروست کردنی تورکیا هه یه. دوا به دوای ته قاندنه وه ی مانگی چوار دا، گروپی یه که م، گروپی دووه می تاوانبار کرد که به ده ستی ئه وان کراوه. به هه رحال ئه م گروپی دووه مه، به قوولی شانازی به میژووی خویناوی ده وله تی ئایینی عوسمانی و سولتان عه بدول حه مید ده که ن و هه ژاری به ربلاو و کوشنده ی ئه مرو گری ده ده نه وه به لادانی کومه لگای تورکیا به ره و ئه ورووپیانه. به داخه وه ئه مه تاکه ره خنه یه کی جه ماوه ری و جیگرتوویه بو چاککردنی هه ل و مه رجی ناجیگیری تورکیا.

لایه نی یه که م زور که م گرنگی به م حاله ته ده دات، چونکه به حساب ئه م ره وه نده ـ له سویچه وه کوژاوه ته وه ـ سوننه تی شورشگیرانه و ئایدیای چه پی و مه سه له ی دادوه ری کومه لایه تی ـ ریشه یه کی داکوتاوی له میژووی نویی کومه لگای ئیران دا هه یه ، که ناکری و ناشکرا به سانایی چاوی نه ده ینی. پیاوه ئایینی یه کان یه که مجار به ناوی مه زهه بی شورشگیرانه و داد و به رگری له هه ژاره وه و دواتر به سه رکوت و زور توانیان خویان بسه پینن. له ئیستادا تورکیا تازه خه ریکه ئه م "ئینسانی "بوونه وه ی ئیران چه که ره ده کات. لایه نی یه که م ده یه وی فه لسه فه که ی له "حقد"دا، له "رق"یکی کویرانه دا بنوینی، رق له یه کسانیخوازی و له "ئینسانی"، بوغز وکینه له نیو چاوی هه موو کاربه ده ستیکی بالای ده وله تی دا به دی ده که ی به تایبه ت "عه سکه ری یه کان".

کریکالا، له پوستکارت دا شاریکی دلگیر و ره نگینه، به لام بو منیک که په نابه ریکی دوورخراوه ی ئه ویم، ده بی هه موو روژ له "قه ره قول"(٨) ئیمزا بکه م و ئینجا ئه گه ر جنیویکی تال هه بوو به منی شیرین بکه ن، نه خاوه نی خومم و نه بوم هه یه بپرسم و به حال و وه زعیکی دژواری ئابووری و به چاره نووسیکی نادیاره وه ، ئه مجاره ش نه ته نیام به کوشی خیزان و هه لاتووی ده ست مه رگه وه ، به ته واوی شپرزه ی کردووم. شپرزه ی ئه م که ره ته م به خودا چوونه وه یه کی لا په یدا کردووم، وه لی هیشتا باش له خوم حالی نه بووم.

١٩٩٧_٥_١

قیرشه هیر ـ کریکالا

په راویزه کان:

١ـ ده قی ئه م نامه یه، سه ره تا هه ولم دا به ولاته کان دا بگه ری و هه رکه س ده رباره ی ژیان و شاری تیای ده ژی یان خوی چ ئاره زوو ده کا و چونی هه ست ده خروشینی، ده رباره ی بنووسی. سه فین عه لی شاعیر و رزگار و عومه ر له م باره وه ئاگادارن. ئه وه نه کرا، هیوادارم بی که لک نه بی بلاوکردنه وه ی لیره دا.

٢ـ کونگره ی مه لبه ندی ئه ده ب و هونه ری کریکاری له روژانی ٢ـ٥ /٨/ ١٩٩٣ له شاری سلیمانی له هولی یه کیتی نووسه رانی کوردستان به سترا.

٣ـ رابه ر ـ مه به ستم هاوری مه نسور حیکمه ته.

٤ـ ره وت ـ ره وتی کومونیست.

٥ـ ئال و گوریک له سه ر پیشنیاری ده فته ری سیاسی حککا و هاوری مه نسور حیکمه ت سه باره ت به چه پی عیراق و دامه زراندنی حککع پیک هات.

٥ـ گوڤاری "ئه ده ب و هونه ری کریکاری" گوڤاریکی ئه ده بی بوو به دوای سالی ١٩٩١ ه وه ده رده چوو. سه رنووسه ری عه باس شوان بوو. ٣٣ ژماره ی لی بلاوکرایه وه.

٦ـ Kirekkale ، یان قری قالا، شاریکی دیرینه ده که ویته باکووری روژهه لاتی ئه نقه ره ـ ئه نکارا ـ وه و ٨٠ کیلومتر لیوه ی دووره. دانیشتوانه که ی نزیکه ی ٧٥٠ هه زار که سده بی و گه وره ترین کارخانه ی دروست کردنی ته قه مه نی جه نگی لیوه وه به رهه م دیت.

هه واڵنامه ی کتێب

٧ـ گیجه گوندی: مالی شه وانه، خانووی کونن و زیاتر تایبه ت به هه ژارانه.

٨ـ قه ره قول: پولیس خانه.

***

هەواڵنامەی کتێب

نووسینی کوردی بە پیتی لاتین
نویگەری لە زماندا

مە ریوان رە ئوف

چەند روژیک لەمەوپیش هاوری‌یەکم ژمارە ١٠ی گوفاری "هانا"ی سالی ٩٨ی بو هینام. نووسراویکی ریبوارم بەرچاوکەوت سەبارەت بە گورینی پیتی باوی کوردی بو لاتین، وە بانگەوازیش دەکات بو تویژینەوە و سازدانی قسە وباسی جدی لە سە ر ئە م بابە تە.
لە میژە کە مینە یە ک لە روشنبیران شانیان داوە تە ژیر ئە م بارە و شە ونخوونی یان لە گە ل کردووە.
"ئیمکانی بە کارهینانی ئە لف و بی ی لاتین دوای ئە زموونە کە ی سالی ١٩٢٠ هە میشە لە لایە ن ئالقە ی روشنبیرانی کوردە وە گیراوە تە بە رچاو و مە یل و داخوازی یە کی زوری هیناوە تە دی" (١)
بە لام ئە مجارە ئە م کە مینە ی "هانا" بانگە وازی بو دە کات، شکلیکی یە کجار رە سمی یە و پی د ە چی بتوانی کاریگە ری زیاتر لە سە ر روشنبیرانی کورد دابنیت و لە داهاتوو دا بە ئاکام بگات.
منیش دەمەوی دەنگی خوم بخەمە پال دەنگی سەرجەم داکوکی‌کەرانی جیکەوتەکردنی پیتی لاتین و سە رنج و تیبینی یە درشت و خیراکانم بگە یە نمە خوینە ران بە و هیوایە ی هاندە ریک بیت بو پیشخستن و عە مە لی کردنە وە ی ئە م پروسە یە .
زور جار باسی سوودمەندی بەکارهینانی پیتی لاتین کراوە و ریبواریش لە ژمارە ١٠ی "هانا"دا هە ندیکی لی خستنە روو. من هە ول ئە دە م تا ئە و جیگە یە ی بتوانم و بە روکم پی نە گری قسە لە سە ر ئە م لایە نە نە کە م، چونکە پیم وایە باسەکە لە سەر ئەوە نەوەستاوە لیکولینەوە لە سەر باشی و خراپی ئاکامی گورین بکریت، بە لکو دوو تیروانینی جیاواز، دوو جەمسەربەندی هەناوجیاوازی بی دیسپلینی خولقاندووە، دەنا لایەنی پوزە تیف لە گوریندا راستی یە کی بە رجە ستە و بی ئە ملاولای هە یە بو زورینە ی روشنبیران و خە لک.
تیروانینیک دە چیتە سە نگە ری کون پە رستی و داکوکی لە هیشتنە وە ی پیتی بە کاربراوی عە رە بی دە کات بە هە موو ئە و ناتە واوی یانە ی لە ناوخودی ریزمانە کە دایە (مە بە ست لە ریزمانی کوردی یە) و ئەو لایە نە نیگە تیفە ی کە هە یە تی.
ئە م سە نگە رە چوار رە وتی کە م تا زور جیاوازی گرتوتە خوی:

١ــ پان ئیسلامیزم
آــ بالی تیروریستی بــ بالی میانە رە و.
هە ردووکیان لە دە ربیجە یە کی هاوبە شە وە سە رشیتانە بە رهە لستی گورینی پیتی باوی کوردی د ە کە ن، بە دە لیلی ئە وە ی لە پیتەکانی قورئان وەرگیراوە، هەروەها بوەتە هوی خولقاندنی پەیوەندی‌یە کی توکمە لە نیوان خوینندە واری کورد و فە رهە نگی ئیسلامی دا، وە دوورکە وتنە وە لە پیتی باوی کوردی واتە دوورکە وتنە وە لە قورئان و فە رهە نگی کون و بە زور داسە پاوی عە رە بی.

٢ــ ناسیونالیزمی کویر
بەشیک لە ناسیونالیزم بی ئاگا لە میژووی گەلی کورد، ووروکاس، ئیستاش لە ژیر کاریگە ری ژینگە ئیسلامی یە کونەکەدا (سەرباری ئەوەی خاوەنی رەوتی سیاسی‌یە) لە بەرامبەر یاساکانی گوراندا سە رکیشی دە کە ن؛ ئە وە ندە سە رسورماون بە نە ریت، وە بە هیز و ئیعتباری ئیسلام، تە نانە ت شە جە رە ی بنە مالە کە یان دە گیرنە وە سە ر یە کیک لە

سه رکرده و ئیمامه کانی ئیسلام. بو ئه وه ی خوینه ران له ئاستی ئه م خاله دا تووشی سه ره گیژه و ئاوزی نه بن، نموونه مان بنه ماله ی بارزانی یه (مه به ست له بنه ماله یه، نه ک عه شیره تی بارزانی) که شه جه ره ی هه لبه ستراویان ده گیرنه وه سه ر خالید کوری وه لید. سه دان ناسیونالیستی دیکه ی له م جوره...

٣ــ کونه پاریزان یان کونه واران
ئه مانیش بو هیشتنه وه ی بارودوخی مه وجوود وه به ره وپاش گه رانه وه ی خه لک، ریگه به هه موو سیمبولیکی نویگه ری و داهینان ده گرن. یه کیک له و دیاردانه ی لیی توقیون عه مه لی کردنه وه ی ئه م پروسه یه، نه وه ک ببیته هوکاریکی پالپیوه نه ر بو هه لگرتنه وه ی جی پیی شارستانیه تی روژئاوا.

٤ــ ئاپوره ی نه زان
جیگه ی داخه که سیسته مه یه ک له دوای یه که کانی حوکمران به سه ر کوردستاندا به پیی به رژه وه ندی چینایه تی یان له هه ولی بی به شکردنی خه لک له زانین دا بوون، به لام خوشبه ختانه ململانی و په رچدانه وه کان قلیشی زور گه وره یان خستوته جه سته ی ئه م میرده زمانه وه. له هه مان کاتدا به شیک (که م و زور) له خه لک له ژیر کاریگه ری ئه و سیسته مانه و ئه و ٣ ره وته ی له سه ره وه باسم کردن، وه به هوی راگه یاندنه جوراوجوره کانیانه وه، له چین و تویژی جیاوازه وه ده بنه پاشکوی هه لگرانی ئه م بیره نه گوره.

تیروانینی دووه م ده چیته سه نگه ری گه شه پیدان به زمان و فه رهه نگ و روشنبیری و شارستانیه تی کوردی یه وه؛ له کومه ل و گرووپی جیاجیا پیکهاتووه به لام ئامانج له م پروسه یه دا به نیزیکی هاوبه شه. بویه ته نها ئاماژه یان پیده که م (به شیکیان) نه ک لیکولینه وه له سه ر ئامانج و ستراتیجی هه ریه کیکیان، وه ده ست نیشانکردنی تیکرا هه موویان هیشتا کامل نابیت و له وانه یه زوریک له تویژ و تاکه کان بکه ونه درزی میشک و بیری ئیمه وه. به هه ر حال ئه مانه به شیکیانن: کومونیسته کان، مودیرنیسته کان، روشنبیران، ناسیونالیزمی هوشیار، ورده بورژوازی فیکری و.... هتد.
به گه شه پیدان و کامل کردنی شیوه نووسینی نوی (لاتین) ده بی ئه م خالانه ی خواره وه ره چاو بکری:

١ــ ده بی لیکوله وه رانی ئه م بواره و ته واوی روشنبیر و خوینده واری کورد، وه ک ته نیکی بی گیان، وه ک ئایه ته کانی قورئان دوور له گوران سه یری ئه م نووسینه نوی یه نه که ن (که له باری عه مه لی یه وه که م ئه زموونه)، به لکو ده بی یاساکانی گوران تا ئه و جیگه یه ی له خزمه تی گه شه کردن و فراژووتنی زمانی کوردی دایه ئامیزی بو بگیریته وه.

٢ــ دانه تاشینی وشه ی نامو و خه ت وخالی ئه وتو که کیشه بو چاپه مه نی کوردی دروست بکات، یان له کاتی نووسین و به کارهینانی کومپیوته ردا ئالوزی دروست نه بی و پیته کان به جوریک ریک بخری له هه موو کومپیوته ریک یان له زوربه یاندا خه زن کرابیت؛ بو ئه و کومپیوته رانه یش پیته لاتینی یه کانی به هه موو کاملی یه که وه تیدانیه، دیسکه کانی به ئاسانی وه چنگ بکه یت.

٣ــ شوربوونه وه به ناخی ده نگه کان تا ئه و جیگه یه ی ئیمکانی هه یه و نابیته ریگر بو خوینده واری کورد، گرنگی یه کی تایبه تی هه یه. له زمانی عه ره بی دا (فتحه، کسره، ضمه، سکون، الف مقصوره، ته نوینه کان و... زور شتی تریش) کومه له هیمایه کن بو ده رهینانی ده نگ له کاتی نووسین و خویندنه وه دا. ئه مه یش وای کردووه هه موو لایه ک دان به و راستی یه دا بنین که ریزمانی عه ره بی ریزمانیکی به پیز و ده وله مه نده. به لام ریزمانی کوردی که

نزیکه ی هه موو پیته کانی عه ره بی به کار ده هینیت و هیچ کام له و هیمایانه ی له سه ره وه ئاماژه م بو کردن به کار ناهینت، تووشی هه له ی ریزمانی و نه گونجانی بیژکردن (دیالکتیک) له گه ل نووسیندا هاتووه.

"به کارهینانی پیتی لاتین له خزمه ت خیراکردنی پروسه ی فیربووندایه و متمانه یه کی زیاترمان پی ئه دات له وه ی به ناو بوومه لیلی ئه زموونکردنی نابه جی ی پیتی عه ره بی دا بروین ــ به و شیوه ی وا کورد خوی پیته که به کار ده هینی" (۲)

جیگه‌ی خوشحالی‌یه له نووسینه لاتینی‌یه‌که‌دا چاره‌سه‌ری زوریک له‌م گرفتانه کراوه. "بخو" و "بشو" کاتیک به‌کارده‌هینرین له دوای پیتی "ب"اوه ده‌نگیکی کورت هه‌ست پیده‌کری، له نووسینی نه ریتی کوردی‌دا حسابی بونه‌کراوه، به‌لام له لاتینی‌یه‌که‌دا ئه‌م خه‌وشه چاره‌سه‌ر کراوه و پیتی لاتینی "I" بو ئه‌و ده‌نگه کورته به کارده هینریت. ئه مه یش به و مانایه نیه نووسینه نوی یه که ته واو و بی گه رده؛ به تایبه تی له هونراوه دا هه ست به لاوازی ده که ین. با سه رنجیک بده ینه سه ر ئه م دوو نیوه دیره هونراوه ی گوران:

کام به رزی جوانه وه ک به رزی بالای؟

کام تیشک ئه گاته تیشکی نیو نیگای؟

له نیوه دیری دووه مدا له ناو وشه ی "تیشک"ی یه که مدا پیتی "ش" سووک وبی داچوون و له سه روه ستان ده رده بردری؛ له کاتیکدا به ته نها و له ده ره وه ی ئه و هونراوه وشه ی "تیشک" وه ربگرین، پیتی "ش" له سه ری ئه وه ستین، که میک قوولی ئه که ینه وه و به باشی دانی پیدا ئه نیین. خوینه ر کاتیک دووه م نیوه دیری به رچاو ده که ویت له ناو هونراوه که دا، هه‌ست به تیکچوونی کیش ده‌کات (که له‌راستی‌دا تیک‌نه‌چووه) بویه بو جاری دووه‌م به بی نه‌خشه و به ناچاری، (لاشعور)ی ده یگیریته وه سه ره تای دیره که و جاریکی تر ده یخوینیته وه، ئینجا کیشه که ی بو راست ده بیته وه؛ ئه مه یش ده لیلی لاوازی ریزمانی کوردی یه و له لاتینی یه که شدا هه ر به و جوره ماوه ته وه. له هونراوه یه کی تری گوراندا:

سیاچه مانه، سیاچه مانه

به هه شتی عه شقه ئه م هه ورامانه (۳)

ئه گه ر که سیک شاره زای کولتوری کوردی نه بیت، که سیاچه مانه جوریکه له گورانیی ناوچه ی هه ورامان، ناتوانیت به راستی بیخوینیته وه؛ له به ر ئه وه ی له کاتی ده ربرینی وشه ی "سیاچه مانه"دا پیتی "ی" ی دوای "س" قورسه، به لام به نووسین هیچ قورسی یه کی پیوه دیار نیه.

ده کری هیمایه ک دیاری بکری بو قورسی یان سووکی پیته کان، به له به رچاوگرتنی چی نه کردنی ئالوزی.

۴ــ سوودوه رگرتن له "له هجه و شیوه زمان"ه جیاوازه کانی کوردی له کاتی نه بوونی وشه یه ک، بو خواستن هه ول بدری په نا نه بریته به ر زمانه بیگانه گان، به لکو له ناو له هجه جیاوازه کانی زمانی کوردیدا به دوای ئه و وشه یه دا بگه ریین تا ئه ده بی کوردی ببیته ئه ده بیکی خاراو و هه لینجراوی ناوخودی زمانی کوردی. ئه مه له داتاشینیش گه لیک باشتره و هه‌ولیکه بو نزیکبوونه‌وه له ئه‌ده‌بیکی یه‌کگرتووی کوردی؛ وه‌ک چون زمانی عه ره بی قه واعیدی هه یه له هه موو ولاته‌کاندا وه‌ک زمانی ره‌سمی خویندن و نووسین و کاروباری سیاسی و ئیداری و... هتد به‌کار ده هینریت، وه زمانی "العامیه"یشیان هه یه که له هه ر ولاتیکدا جیاوازی هه یه له گه ل ولاتیکی تر.

به لام ئه م باسه له م سه رده مه دا ره نگه وه ک خه ونیکی خوش بیته به رچاو؛ له راستیشدا دووره ده سته، ئه گه ر کاری زور جدی بو نه کری.

۵ــ پیاچوونه‌وه به ئه‌ده‌بی کوردیدا پیش جیکه‌وته‌بوونی خه‌رمانه نووسینی لاتینی، وه ده ست نیشانکردنی وشه دوو شاخه کان (دوو مانایی)، به ئومیدی دارشتنی بناغه ی کاملی زمانی کوردی:

شه و دره نگه \ ره شه با نووست. \ وه ک بترسی هه ور هه لات (۴)

"هه لات" كورتكراوه ی "هه لهات"ه كه دوو مانای جیاواز به ده سته وه ده دات و ته نها له ناو رسته دا ده توانین ماناكه ی بدوزینه وه. له م هونراوه ی شیركودا به مانای "راكردن و قوتار بوون" هاتووه.

شه و نووچی دا و
له میحرابی بی هیزیدا كرنووشی برد
به ئه سپایی خور هه لات و
زه وی تیشكی له ئامیز گرت (٥)

لیره دا "هه‌لات" به مانای "ده‌ركه‌وتن و خونیشاندان" دیت. هه‌لكه‌وت و شیر و... چه‌ندین وشه‌ی‌تر هه‌مان دوو مانایی یان هه یه . به شیک له ده وله مه ندی زمان و ئه ده ب كاتیک ده رده كه ویت كه چه ندین وشه ی هه بیت یه ک مانا به ده سته وه بده ن، وه ک: هه له مووت و لوتكه و تروپک و دوند، لیوار و كه نار و قه راخ، ئاونگ و شه ونم، ته یمان و په رژین... هتد.

"به هوی ئه م راستی یه وه كه ئه لف وبی ی لاتین زیاتر له هه موو ئه لف وبی یه كی تر بلاوبوته وه و له شیوه ی چاپی خویدا گه یشتوته به رزترین پله ی ته كنیكی (وه ک سه قامگیربوونی رواله تی ده ره وه ی هه موو نیشانه كان له باری هونه ری یه وه، گیژ و گومی كه‌متر له پیته‌كاندا، به ده‌سته‌وه‌بوونی چه‌شنی جور به جور و...) كاتی كه زمانیک ده‌یه‌وی گرینگایه تی ئه ده بی خوی وه ده ست بینی و بیر له شیوه یه كی فونیتیكی تازه بكاته وه، ته نیا پیتی لاتینی یه كه رووی تیده كری"(٦)
به لام جیكه وته بوونی پیتی لاتینی هه روا كاریكی ئاسان نیه (ئه گه رچی له زمانی عه ره بی و فارسی زیاتر كه شه كه ی بو له‌باره)، به‌لكو پیویستی به شورشه وه له ئیستادا پیویستی به كومیسیونیكی شاره زا و به توانا هه‌یه كه ریبه رایه تی ده نگی خوازیارانی گورینی پیتی باوی كوردی بكات بو به ئه نجام گه یاندنی ئه م شورشه.
كومیسیونی بالا له ناوه وه ی كوردستان بیت یان له هه نده ران كیشه یه ک نیه. گرنگ سه ربزیوی و دلسوزی یه، دواتریش ئاستی چالاكی و به ته‌نگه‌وه هاتنی پروسه‌كه بریار ده‌دات كومیسیون له كوی بیت. نامه‌وی بچمه ناو دریژه‌ی چونیه‌تی كاری كومیسیونه‌وه؛ خالیكی به‌رچاو كه پیشه‌می هه‌بیت، قورسایی خستنه سه‌ر سه‌رانی پارته ده‌سه‌لاتداره‌كانی كوردستانی باشووره. هه‌ر كاتیک ده‌سته‌یه‌ک، گروپیک له روشنبیران و ئه‌دیب و زماننا‌سان، ئاماده یی خویان نیشاندا بو وه ئه ستوگرتنی ئه م كاره، منیش پیشنیاری چونیه تی كاری كومیسیون به پیی توانا له گه ل چه پكیک نیرگیز پیشكه ش به له خوبردووانی ئاماده باش و خوینه رانی تامه زروی نویگه ری ده كه‌م.

په‌راویز:

١ــ سیسیل جون ئه دموندز، نووسینی كوردی به ئه لف وبی ی لاتین، لاپه ره ی ٢٢
٢ــ سه رچاوه ی پیشوو، لاپه ره ی ٢٣
٣ــ گوران، فرمیسک و هونه ر، لاپه ره ی ١٣٥
٤ــ شیركو بیكه س، داستانی به رده قاره مان
٥ــ مه ریوان ره ئوف، شیوه ن
٦ــ فلادیمیر مینورسكی، نووسینی كوردی به ئەلف و بی ی لاتین، لاپه ره ی ٤٨

***

هەواڵنامەی کتێب

ء	’
ب	Bb
پ	Pp
ت	Tt
ج	Cc
چ	Çç
ح	Hh
خ	Xx
د	Dd
ر	Rr
ڕ	Rr
ز	Zz
ژ	Jj
س	Ss
ش	Šš
ع	‘
غ	Xx
ف	Ff
ق	Qq
ڤ	Vv
ک	Kk
گ	Gg
ل	Ll
ڵ	Ll
م	Mm
ن	Nn
و	Ww
ه	Hh
ی	Yy
ا آ	Aa
ئه	Ee
ئێ	Êê
	I i
ئی	Î î
ئۆ	Oo
ئوی	Öö
ئو	Uu
ئوو	Ûû

Zîndanî Ejdehak

Goran

Bo bitekanî fasîzm

Ejdehak! zîndanit qela-qela ye;
Dîwarî konkirêt, dergay pola ye.

Ejdehak! kunbir ê, sext ê zîndanit,
narûsê be birben bendî giranit!

Hêzî les mirêne kot û zincîrit;
karî-ye le demar napakîy bîrit.

Dilreqît her tawe çesne sizaye
bo bendîy xawen hos exate kaye.

Hênd çes-in serbir û zindanewanit,
serxos-in be xönî gist bendiyekanit!

Ejdehak! ey dêwî le bir ziraw-çû,
ey nastay maranit be mêsik kirdû!

Ew mêsik tazaney zincîrit krdûn,
le lêwi pêçalî merga ratgirtûn,

çawerêy ferman-in be rêy nehata
bibrêne ber tenaf le nore w kata,

mêskyan, amancyan, hîwa u taseyan
le peta bitasê wek henaseyan!

Emane gist eron, eyanrewênî,
hîç nebê le benda eyanrizênî...

Belam to Ejdehak, le helpey xorak
natwanî bikewî bo marî napak;

her egrî, ekujî, edey le gerdin,
mêsik derxward edey be marî newsin...

ta rojêk ew xöney be naheq ristit,
ew bîrey wat zani êcgarî kustit,

taw eden tendûrî demarî Kawe,
ew çekus-wesêney role kujrawe

exrosê w ecosê w komel yek exa,
her helsa w ebînî zîndanit rûxa!

Ew hele her lawê le zîndanta mird
ebête mayey bex bo netewey Kurd;

le binkey peykerya enûsrê nawî
legel gist kirdewey pesendkirawî...

ریالیزم

میلیت وینتلی ده لی: له ئاکامی ئه و بزوتنه وه زانستی یانه که بالیان به سه ر ئه و روژگاره دا کیشابوو، ریالیزم هاته دی. ئه نگلسیش ده لی: سه رکه وتنی ریالیزم، سه رکه وتنی واقیعیه ته به سه ر خه ون و خه یالدا.
له واقیع دا هه ر هونه ر و ئه ده بیاتیک ئاوینه ی زه مانی خویه تی. ئه گه ر له ده ورانی کون دا ئه ده بیاتی کلاسیک باو بوو که هونه رمه ند و نووسه ر نه ده بوو له هیندیک یاساو قه وانینی دانراوی عه قلی لابده ن و له چوارچیوه ی په یره وی له عه قل دا بزاف بکه ن؛ ئه گه ر له ئه ده بی رومانتیک دا هونه رمه ند و نووسه ر بو دژایه تی له گه ل کلاسیسم و سه ختگیری یه که ی له مه ر په یره وه ی کردنی عه قلدا له غاو بو خه یال و ئیحساس شل ده که ن و هینده بایه خ به عه قل ناده ن؛ له خووه نیه به لکو ئه نگیزه ی ئه سلیی ئه م جوولانه وه که ده گه ریته وه بو ساله کانی ئاخر و ئوخری چه رخی هه ژده هه م، پیویستی یه کی میژوویی بوو بو وه لانانی سوننه ته کانی کلاسیک، که نوینه ری ئه شرافیه ت و نیزامی فیودالیستی بوو.
هه روه ها رومانتیزم ئاکامی سه رهه لدانی چینی نیوه راست بوو که تیده کوشا به هوی دروشمه کانی بازرگانی ئازاد، ویژدانی ئازاد و حکوومه تی ئازاد، له جیهانی ئه ده بیات وهونه ریش دا خوبنوینی. ئه گه ر له چه رخی نوزدهه م و به تایبه ت له چه رخی بیسته م دا و دوای شه ری یه که می جیهانی، جوره کانی، هونه ر و ئه ده بیاتی غه یره ریالیستی وه کوو ناتورالیزم، سووررریالیزم، سیمبولیزم، کوبیزم، دادایزم و ئیگزستانسیالیزم (وه ک ئه ده ب نه ک وه ک فه لسه فه) هونه رمه ندان ونووسه ران بو له بیر خوبردنه وه ی که م وکووری یه کانی نیزامی مه وجوود و تاوانکاریه کانی شه ر و شوینه واری ئالوزی کومه لایه تی دوای شه ره که و قه یرانی سه رمایه داری خویان له واقیعی ژیان لاده ده ن و په نا بو سیمبول و ئه ده بیاتی ته مومژاوی و کینایه و ئیستیعاره ی دوور له تیگه شتنی زوربه ی کومه لانی خه لک ده بن. ئه و شیوه هونه ر و ئه ده بیاته، به ناو کاردانه وه یه کن له به رانبه ر ئه و قه یرانه سیاسی و کومه لایه تی و ئابووری یه دا که تووشی کومه لی مروفایه تی بووه.
ریالیزمیش هونه ر و ئه دبیاتی سه رده می خویه تی و باری چه وساندنه وه و فه سادی ئه شرافییه ت و میراتگره که ی واته سه رمایه داری ده رده خات و ته نانه ت له وه ش دیته ده ری و ژیانی کوله مه رگی و پر له کویره وه ری زه حمه تکیشان به هوی ئه و نیزامه وه پیشان ده دات. ریالیزم بناغه ی تیوری خوی له راپه رینی زانستی و فه لسه فه ی ته جریبی وه رگرت و چه مکی حه قیقی خوی له سه ر هوکاری دانا؛ بویه نووسه ران وهونه رمه ندانی ریالیستی خویان له ریکه وت و ته سادف دوورخسته وه و وه سف کردنی ده ورووبه ری خویان له سه ر ئه و بناغه یه داده نا که هه ر دیارده یه کی سروشتی و میژوویی شوینی خوی له نیو زنجیره یه کی بی ئه ژماری مه رج و هودا ده بینیته وه. ریالیزم نواندنی ژیانه، به و جوره ی که هه یه، به لام ریالیزم دیارده کانی رواله تی و له روو له جیگه ی واقیعیه ت دانانی.
میژووی سه رهه لدانی ریالیزم وه کو قوتابخانه یه کی هونه ری و ئه ده بی، ده گه ریته وه بو نیوه راستی سه ده ی نوزدهه م. دیاره ئه وه به و مانایه نیه که پیش سه ده ی نوزده هه م هیچ واقیعییه تیک له هونه ر و ئه ده بیات دا نه بینراوه. ریالیزم پاش مه کته بی رومانتیزم هاته گوری که له ئاسمانی خه یال دا ده فری و که واقیعیه ت و راستیی له کومه ل شاردبووه. یه کیک له ره خنه گرانی ئه ده بی ده لی: ئه ده بی ریالیزم په رده ی ناهه مواری له رووی رومانسیزم و چینی سه رمایه دار هه لمالی. قوتابخانه ی ریالیزم، ئه ده بی داگرته سه ر زه وی که رومانتیکه کان بردبوویانه جیهانیکی خه یالاویی ئاسمانی.
قوتابخانه ی ریالیزم زورتر بایه خی به شتی زانستی داوه بو روونکردنه وه ی واقیع و هه ستی خوی به رنه داوه بو سوز و خه یال. ئه م مه کته به رووی له واقیعی عه ینی کردووه و زورتر له ژیانی کومه لایه تی ده کولیته وه و گیروگرفتی نیو کومه ل له به ر رووناکایی زانست دا ده ست نیشان ده کات. دیاره ریالیزم لاسایی کردنه وه و گواستنه وه ی فوتوگرافیانه و

کوپی کردن و عه کس هه لگرتن نیه، به لکو نیشانه ی نوی کردنه وه و به ره و پیش چوونی هه میشه ی ئه ده ب و هونه ر به شیوه ی باشتره. ریالیزم به پیچه وانه ی رومانسیزم که بایه خی به که س داوه، رووی له کومه له. به کورتی ریالیزم بینای رومان و کورته چیروک له سه ر یاساکانی سروشت و کومه ل دا داده نی؛ له دیارده کانی روحی له به ر رووناکایی ئه سلی هوکاری ده کولیته وه؛ ریشه ی چاره نووسی ئینسان له هه لومه رجی ژینگه وتایبه تمه ندیی که سایه‌تی یه کان سه یر ده کات، پیش ئه وه ی له باری ژیان ناسی یه وه و سفی ئینسان بکات، له ئینسان ده کولیته وه له باری کومه لایه تی ومیژوویی یه وه، له گورانی که سایه تی یه کانی رومان و په ره سه ندنی سه رگوزه شته کان دا ریگه له ته سادوف و ریکه وته کان ده گری.

له چه رخی نوزده هه م دا به هوی په ره گرتنی شارستانیه تی و گه شه سه ندنی سه رمایه داری، ده بینین که هونه رمه ند و ئه‌دیب هه‌ول ده‌ده‌ن که خو له زنجیری بناغه و ئه‌رزشه‌کانی ئه‌و سیستمه که بریتین له هه ول بو وه ده ستهینانی سوودی زیاتر، ماده په‌رستی، به که‌مگرتنی مروفایه‌تی و شه‌ری مروف دژ به مروف که کومه لی نوی به سه ریدا سه پاندووه، ئازاد بکه ن. هینديک جار هونه رمه ند ناچار ده که ن که په نا ببا بو جیهانی ئه فسووناوی سیمبوله کان و چه مکه ته م ومژاوی یه کان، کاتیک هونه رمه ند هیزی به ربه ره کانی له خودا نابینی له به ری راده کات یان ته سلیمی ده بیت. هه رچه ند هه موان له م وه زعه بیزارن ئه م بیزاری یه هه ر جاره ی به جوریک خوی ده نوینی. به لام هه موان به تیوری یه‌کی هاوبه‌ش ده‌گه‌ن، ئه‌ویش قوتابخانه‌ی "هونه‌ر بو هونه‌ر"ه که پارناسه کان پروپاگه نده ی بو ده که ن. به پیچه وانه ریالیزم پیی وایه هونه ر و ئه ده بیات ده بی له خزمه تی خه لکدا بی و به توندی هیرش ده کاته سه ر سیستمی بورژوازی و که ره سته ی تاقیکردنه وه کانی له چین و تویژه ره ش و رووته کان وه رده گری. به هوی ریالیزمه وه کریکار وه ک چینیکی مافخوراو هاته نیو ئه ده ب و هونه ره وه.

بلینسکی ره خنه گری گه وره ی رووس ده لی:

"هه ر که س بیهه وی هونه ر له خزمه ت به کومه ل بی به ش بکات، نرخی ئه وی که م کردوته وه. چونکه هونه ری له هیزی بیری مروف بی به ش کردووه."

"ماوتسی تونگ"یش که خوی ده ستی له ئه ده بیات دا هه بووه، ده لی:

"ئه وه ی که چینه کانی خواروو له ئه ده بیاتیان ده وی درووني گول له سه ر قوماشی زیرکفت نیه، به لکو پیشکه ش کردنی خه لووزه له روژی سه رما و سول دا."

ریالیزم له وشه‌ی "ریال" پیکهاتووه به مانای راسته‌قینه و واقیعی، ئه‌م وشه‌یه له چه‌رخی نوزده‌هه‌م‌دا بوو به زاراوه یه کی ئه ده بی و هونه ری و وه ک بزووتنه وه یه کی ئیدولوژیکی که چه ند تایبه تمه ندی له ناوه روک و فورم دا هه یه، خوی له مه کته بی کلاسیزم و رومانسیزم جیاکرده وه. مه سه له ی سه ره کی هه لبژاردنی ئه م زاراوه یه بو ئه م مه کته به ئیدولوژیکی و هونه‌ری‌یه له رووی میژوویی‌یه‌وه به‌رپه‌رچ دانه‌وه‌ی بیرورا به ناوبانگه که‌ی "ئیفلاتوون"ه سه باره ت به هونه‌ر به گشتی و شیعر به تایبه‌تی. ئیفلاتوون ده‌یگووت هونه‌ر کاریکی راست و واقیعی نییه، به لکو ئاکامیکی درویه له لاسایی کردنه وه ی سروشت و ۳ هه نگاو له راستیه وه دووره. ره خنه گرانی ئه ده‌بی ئه و سه رده مه، ریالیزمیان هه‌لبژارد له به‌رامبه‌ر بوچوونی هونه‌ری ئیفلاتووندا و گوتیان ئه‌ده‌ب کاریکی راست و واقیعی و ره سه نه ، چونکه ئاکامی ژیانی کومه له و ئاوینه یه کی روون و بیگه رده بو نواندنی هه موو دوز و رووداویکی راست و واقیعی.

ریالیزم ته نیا به وه رازی نه بوو که واقیعی ژیانی کومه ل بناسینی و وه سفی بکات، به لکو ده یویست گورانیشی به سه ردا بینیت. گرینگترین تایبه تمه ندی ئه ده بیاتی ریالیستی وه سف کردنی مروفه وه کوو بوونه وه ریکی کومه لایه تی. ریالیزم ریشه ی کرده وه ی مروف له هه لومه رجی کومه لایه تی ژیاندا ده ناسیت. تولستوی ده لی:

"ژیانی خه لکی زه حمه تکیش هه ر خودی ژیانه و مانای ئه م ژیانه هه مان حه قیقه ته.

هه روه ها له باری هونه ری سه رده می خوی ده لی:

"نه یانویست و نیانتوانی سوود به گه ل ببه خشن و ئامانجیان خزمه تکردنی حکوومه ته کان و سه رمایه داره کان بوو؛

هەواڵنامەی کتێب

ده بی رووناکبیر و هونه رمه ند له گه ل خه لک وه ک یه ک دل به ئازار بن." رومه ن رولانیش ده لی:

"ده بی هونه ر به شیوه یه کی حه تمی و به وره وه ده ست بداته تیکوشانی مه زن دژی دوو روویی و زورداری و سته م له جیهان دا، دژی ره وشتی خراپ له کومه ل دا بی و خزمه تی پیشکه وتنی میللی بکات."

هیندیک له رەخنەگران پییان وایە کە هەموو هونەرەکان ناتوانن بچنە چوارچیوەی ریالیزمەوە، بەلام جورەکانی پە خشان بە گشتی و رومان بە تایبە تی، بواری سە رە کی ریالیزمن. نووسە رە ریالیستی یە کان د ە توانن بە هوی رومانە وە واقیع بنوینن و ژیانی چین و تویژە کانی کومە ل تومار بکە ن و بیرورا شورشگیرانە و کومە لایە تی یە کانیان بلاوبکە نە وە. رومەن رولان، ماکسیم گورکی، توماس مان و برتولت بریشتی ئەلمانی، نووسەرانی گە ورە ی چە رخی بیستە م لە هونە ری نوی دە گە ران، بە لام ریالیزمیان بە بناغە دادە نا و قوتابخانە ی مودیرنیزمیان رە د دە کردە وە و رایان وابوو کە دەبی ئەدەب و هونەر لە خزمەتی گەل دا بی و ریخوشکەر بی بو چاک کردنی کومە ل و پە روە ردە ی مروفی نوی. نووسە ران و هونە رمە ندانی ریالیستی دە بی هە میشە لە هە ول دا بن بو بە رزکردنەوە ی فورم و ناوە روک. دیارە ئە وە ی واقیعیە ت لە هونە رمە ندی ریالیستی دە وی، خستنە رووی واقیعیە تە نە ک سیاسە ت و فە لسە فە بافی.

لە سالی **١٨٥٥**ی زایینی، "کوربی" نیگارکیش **١٨١٩_١٨٧٧** وشەی "لە واقیع دا"ی کردە ناونیشانی سەردەرگای پیشانگاکە ی. هە روە ها "چامفلور"ی رومان نووس **١٨٢١_١٨٩٩** وشە ی "واقیعی" کردە ناونیشانی کومە لە نووسینیک کە لە سالی **١٨٥٧**دا بلاوی کردەوە. "ئوگست کونت" خاوەنی فەلسەفەی "پوزفیتیزم" (اثبات گرایی)، هەر چەند فە لسە فە کە ی لە گە ل حە قیقە ت ناتە بایی هە بوو، بە لام بیرو بوچوونە کە ی رولی هە بوو لە سە ر باوبوونی قوتابخانە ی ریالیستی. کونت دە لی:

"زانستی کومەلایەتی (سوسیولوژی) بالاترین زانستە و دەبی گشت جورەکانی زانین بخرینە خزمەتی کومەلگاوە. ئە مە ش نایە تە دی مە گە ر لە ریگای تیبینی و گە ران و ئە زموونە وە نە بیت. دیارە ئە مەش لە ریگای پینج هە ستە وە دیتە دی."

لە پیشدا باسی ئە وە کرا کە قوتابخانە ی ریالیزم لە نیوە راستی چە رخی نوزدە هە م دا سە ری هە لداوە. دیارە ئە وە بە و مانایە نیە کە لە وە پیشدا لە بە رهە م و نووسینی هونە رمە ندان و نووسە راندا بوچوونی ریالیستی نە بینرابی. لە سە ردە می "رینسانس" دا لە نووسینە کانی ۳ نووسە ری گە ورە ی کلاسیک "رابلە"ی فە رانسە یی **١٤٩٥_١٥٥٣**، "سروانت"ی ئیسپانی **١٥٤٧_١٦١٦** و "شکسپیر"ی ئینگلیزی **١٥٦٤ _١٦١٦** دا شوینەواری واقیع بینی دەبینریت. هەروەها لە سەرەتای دە ست پیکردنی شورشی گە ورە ی فە رە نسا بیجگە لە شیعر و نووسینە کانی دوو شاعیری گە ورە ی ئە لە مانی واتە "گوتە" **١٧٤٩_١٨٣٢** و "شیللر" **١٧٥٩_١٨٠٥** لە نووسینەکانی "مولیر"، "دیدەرو"، "ریچاردسون"، "دانیل دوفو"، "ئیسترن"، "لیسنگ"، "سیمولت"، "فیلوینک"، "سریفت"، "مایوو"، "ئیستیل"، "پرەوو"، "مرسیە" و چەندین شاعیر و نووسەری دیکە دا واقیع بینی هە ست پیدە کری.

هەروەها لە بەرهەمی رومانتیکەکانیشدا جگە لە شیعرەکانی دوو شاعیری گەورەی ئینگلیزی واتە "بایرون" **١٧٨٨_١٨٢٤** (بە تایبەت لە کتیبی دوون ژوان دا) و "شیللی" **١٧٨٢_١٨٢٢** واقیع بینی لە شیعر و نووسینەکانی "هانریش هاینە"، "فیکتور هوگو"، "لنو"، "لورمانتوف"، "گریبایدوف"، "باریبە"، "برامژە"، "فرای گرافت"، "بورد" و چە ندین شاعیر و نووسە ری تر کە بە رومانتیکە شورشگیرە کان دە ناسرین، شوینە واری واقیع بینی بە رچاوە.

دە بی ئە وە مان لە بیر بی کە قوتابخانە ی رومانسیزمی شورشگیرانە رولیکی بالای بینی لە سە رهە لدانی ریالیزم دا. ئە و ئەرکە مەزنەی کە رومانسیزم رایپەراند تەنیا پشتگیری کردن و داواکردنی ئازادی نەبوو، بەلکو هەولدان بو دابین کردنی ئازادیش بوو. رومانسیزمی شورشگیرانە دەنگی ئیعتراز بوو دژی کویلەتی ئینسانی ئازاد؛ دژی گورانی شارە کان بوو بە ئوردووگای یە خسیرانی کارخانە؛ دژی رە قابە تی ئازاد بوو کە ببوە هوی شە ر و پشیوی هە میشە یی. بو نموونە گورکی پیش ئەوەی ببیتە نووسەریکی ریبازی ریالیزم و ریالیزمی سوسیالیستی، لە ریبازی رومانسیزمی

شورشگیرانەدا بوو. لە گەڵ ئەوەی ٣ نووسەر و شاعیری گەورەی ریالیستی لە باری تەمەنەوە پیش "بەلزاک" هەلکەوتوون کە بریتین لە: "والتر ئیسکات"ی ئینگلیسی ١٧٧١_١٨٣٢ و "پوشکین"ی رووسی ١٧٩٩_١٨٣٧ و "ئیستاندال"ی فەرەنسی ١٧٨٣_١٨٤٢، بەلام زوربەی رەخنەگرانی ئەدەبی لە سەر ئەو باوەرەن کە بالزاک باوکی ئە دە بیاتی ریالیزمی رە خنە گرانە یە. هە رچە ند دوای ناوبانگ دە رکردن، چوە ژیانی ئە شرافیە تی سە رمایە داری یە وە کە پر بوو لە فەسادی کومەلایەتی کە رەنگە ئەوەش هویەک بیت بو باشتر ناسین و پیشاندانی کەم وکوریەکانی ئەم سیستمە کومە لایە تی یە، بە لام نووسینە کانی ناوبراو لوتکە ی قوتابخانە ی ریالیستین.

بالزاک لە نووسینە کانیدا بە تایبە ت لە "کومیدیای ئینسانی" دا چالاکانە و نە ترسانە پە ردە ی لە رووی ئە شرافیە ت و سە رمایە داری سە ردە م هە لمالیوە و کردە وە ناهە موارە کانی ئە م چین و تویژانە ی خستوە تە روو . ئە نگلس لە ئاوریلی ١٨٨٨ دا لە نامە یە کدا کە بو "مارگاریت هارکنس"ی نووسیوە، لە گە ل شیکردنە وە ی نووسینە کانی بالزاک دە لی کە ئەو (واتە ئەنگلس) لە رومانەکانی بالزاک تەنانەت لە (جزئیات)ی ئابووریشدا پتر لە هەموو میژوونووسان و ئابووریزانان و (ئامار) ناسانی ئەو کات شت فیربووە. دوای بالزاک ئەم نووسەرانە لە پیشخستن و باوکردنی ئە م قوتابخانە هونەری و ئەدەبی یە، گەورەترین رولیان بینیوە لە پیشاندانی چەوساندنە وە و فە سادی سە رمایە داری و کویرە وە ریی ژیانی زە حمە تکیشاندا و خزمە تی گە ورە یان بە مرفایە تی کردووە. "چارلس دیکنس"ی ئینگلیسی ١٨١٢_١٨٧٠ کە دوای بالزاک گە ورە ترین نووسە ری ریالیستی بوو، "فلو بیر"ی فە رانسی ١٨٢١_١٨٧٠، "موپاسان"ی فە رانسی ١٨٥٠_١٨٩٣، "تولستو"ی رووسی ١٨٢١_١٩١٠ کە دوای بالزاک و دیکنس گەورەترین نووسەری ریالیستی یە، "ئە ناتول فرانس"ی فە رانسی ١٨٤٤_١٩٢٤. دوو نووسە ری گە ورە ی ریالیستی تریش بریتین لە "داستایفسکی"ی رووسی ١٨٢١_١٨٨١ کە هوکاری روحی لە نووسینەکانی دا زور بەرچاوە، هیندیک لە رەخنەگران لە ریزی نووسەرانی ریالیستی داینانین و "ئیمیل زرلا"ی فە رانسی کە هوکاری سروشتی لە نووسینە کانی دا زور زە قە، هە ر بە و هویە شە وە کە "ئیمیل زولا" بە دامە زرینە ری قوتابخانە ی ناتوریالیستی دە ناسری، هە رچە ند زوربە ی بە رهە مە کانی ریالیستین. جگە لەوان "تاکەری"، "کینگزلی"، "دوکستر"، "ئیبسن"، "جین ئوستین"، "هبل"، "کاسکل"، "شچدرین"، "گوگول"، "چیخوف"، "تورگنیف"، "خوشکانی برونتە"، "جورج ئیلیوت"، "کلپ"، "ئوسپنسکی" و چەندین شاعیر و نووسەری دیکە ئەم قوتابخانە ئە دە بی و هونە ری یە یان رە چاو کردووە و لە نووسینە کانیان دا هونە ر و ئە دە بی ریالیستی یان پە رە پیداوە.

لە نیوە ی یە کە می چە رخی بیستە م دا نووسە ران و شاعیرانی مە زنی وە ک "توماس مان"، "گورکی"، "رومە ن رولان"، "یانیس تیسپدس"، "هاشک"، "ئەلیکس تولستوی"، "جەک لەندەن"، "هانری بابوس"، "برنارد شو"، "بلوک"، "فادایف"، "جان رید"، "ئاراگون"، "ولز"، "برتولت بریشت"، "نیرودا"، "ئیلوار"، "نازم حیکمەت"، "ئارتور میلر"، "مایاکوفسکی"، "ئیلیا ئیرنبورگ"، "ئارسکین کالدول"، "همینگوای"، "گراهام گرین"، "هانریشمان"، "گارسیا لورکا"، "چە نگیز ئایتماتوف"، "کارل چابک"، "شون ئاوکیسي"، "شولوخوف" لە ریزی قوتابخانەی ریالیستیدا بوون. دوای ریالیزمی رە خنە گرانە کە باسکرا، ریالیزمی سوسیالیستی و ریالیزمی جادوویی و زور جوری تری ریالیزم پە یدا بووە کە سە دان نووسە ر و شاعیر لە م بوارانە دا هونە ری خویان نواندووە و ئە دە بیاتیان پی دە ولە مە ند کردووە کە لیرە دا لە بە ر دریژبوونە وە ی باسە کە ناگونجی باسیان بکە ین.

تیبینی:

بو نووسینی ئە م وتارە سوود لە م سە رچاوانە وە رگیراوە:

١_ رالیسم و ضد ریالیسم . دکتر میترا

٢ تاریخ رالیسم نوسیندگان روسی . ترجمە محمد تقی فرامرزی

***

چاوپێکەوتنی "مارگەریتا رومەری" لەگەڵ تەسلیمە نەسریندا(۱)

وەرگیرانی بو کوردی : شنە عەبدولا

توندرەوە ئیسلامیەکان لە بەنگلادش هەتا ئیستاش داوای هەلواسینی تەسلیمە نە سرین دە کە ن. ناوی لە سە رە وە ی لیستی ئە و ناوانە دا هە یە کە دە بی بکوژرین. تە سلیمە نە سرین بو جاریکی تر ناچارکرا کە بە نگلادش بە جی بهیلی و روو بکاتە وە ستوکهولم. لە ماوە ی سی کاتژمیردا بریاری دا کە ولاتە کە ی بە جی بهیلی، کاتی پولیس پی ی راگە یاندبوو کە تیروریستە کان بریاریان داوە کە بیکوژن.

گرووپی تیروریستەکان لە لایەن "ئوسامە بن لەددینەوە" کومەک دەکرین، کە یەکیکە لە سەرکردەی تیروریستە ئیسلامی یە کان لە ئە فغانستان.

ـ من لە ژیانی خوم دە ترسام، نە م دە توانی لە وە زعیە تیکی ئاوە هادا بمینمە وە.

تەسلیمە نەسرین گەرایەوە بو ستوکهولم، ئەو شوینەی کە یەکەم جار، مانگی ئابی ۱۹۹۴ بوی هەلات، کاتی ناچارکرا بچیتە ژیر زەوی. ئەمەش کاتی بوو کە ئیسلامی یەکان فەتوایان بو دەرکرد، سەری تەسلیمە نەسرین بە رامبە ر ۲۰۰۰۰ کرونی سویدی.

تاوانە کە شی: بریندارکردنی ئیحساساتی دینی ئە وان بوو کە بریاریان دا هە لی بواسن.

ـ ئە گە ر بیانگرتمایە ئە یانکوشتم. زورن ئە و ئافرە تانە ی کە لە بە نگلادش کوژراون لە بە ر ئە وە ی پە یرە وی ئیسلامیان شکاندووە. رژیم هیچ کاتی هە ولی نە داوە بو گرتن یان سزادانی تیروریستە کان، لە بە ر ئە وە یە کە ناتوانم لە ولاتە کە ی خوم دا بمینمە وە.

مانگی ۹ی سالی پار بوو کە تەسلیمە نەسرین بریاری دا بگەریتەوە بو بەنگلادش، پاش چوار سال هەلاتن. بە پشتیوانی خوی گەرایەوە، هیچ زەمانەتیکی وا لە ئارادا نەبوو بو پاراستنی ژیانی، بە لکو بە پیچە وانە وە دە ولە ت ئاگاداری کردە وە.

ـ دایکم لە سە رە مە رگدا بوو، نە خوشی شیرپە نجە ی هە بوو، تە نها لە بە ر خاتری ئە و گە رامە وە.

تە سلیمە نە سرینم لە مالە کە ی خویدا بینی، لە خانوویە کدا کە لە هاوری یە کی بە کریی گرتبوو، لە بە شی دە رە وە ی ستوکهولم، بە رە و باکور. روبیکی زە ردباوی لە بە ردا بوو، هیشتا شپرزە یی سە فە رە کە ی پیوە دیاربوو.

لە هولە کە دا سی جانتای گە ورە ی لی بوون کە هیشتا نە کرابوونە وە. لە سە روو هە موویە وە؛ زور نارە حە ت و خە فە تبار دە هاتە پیش چاو بە هوی مردنی دایکی یە وە، کە لە مانگی یە کی ئە م سال دا مرد. ئەو چاوە روانی وای نە بوو کە بە روبی بە یانی یە وە پیشوازی من بکات، چونکە بریار بوو کە من درە نگتر بگە م. هە رچە ندە کات ۱۱ ی پیش نیوە رویە بەلام هەتا نیوەشەو خەریکی کاروبارەکانی بووە بە ئینتیرنیت. داوای لیبوردنی کرد، پرسیاری کرد کە چای دەخومەوە.

لە سە ر میزی چیشتخانە کە ی دا کە جە نجالیە کی ئیجگار گە ورە ی پیوە دیاربوو، لە ناو هە موو ئە و کوپ و تە پلە کی جگە رە و پە رە و کتیبانە دا، پاکە تی جگە رە کە ی دوزیە وە و جگە رە یە کی داگیرساند.

باسی ئە وە ی کرد کە ئیستا رومانیکی نویی؛ کە زیاتر گیرانە وە ی یادداشتە کانی خویە تی و بە قە وارە ی خشتیک ئە ستوورە، لە فە رە نسا چاپ کراوە. ئە م کتیبە ی لە سوید نووسیوە و بە ناونیشانی "مندالی کچیک"ە.

بەلام تا ئیستا ئەم کتیبە لەلایەن ئەو کتیبخانە سویدیەوە کە بریارە بەرهەمەکانی نەسرین چاپ بکات، وە رنە گیردراوە تە سە ر زمانی سویدی.

ـ شاره زایی من وه ک ئافره ت، له گوشه گیرکردنمان، کوته ک کاریمان یان سجن کردنمان وه باسکردنی ئه وه، له لایه ن زوربه ی ئافره تانه وه پشتگیری ده کریت. چوونکه ئه مه هه ل و مه رجی گشتی ئافره تانه له وی.

پاش چه ند روژیکی تر ته سلیمه نه سرین سه فه ر ده کات بو فه ره نسا، بو یارمه تی دانی نووسینی ئه و فیلمه ی که کتیبه که ی ئه و چیروکی فلیمه که پیک ده هینیت.

له ده ره وه ی به نگلادش ته نها فه ره نسایه که زوربه ی رومانه کان و نوفله کان و شیعره کانی ئه وی لی چاپ کرابیت.

ته نها یه ک کتیبی به زمانی سویدی چاپ کراوه، که ئه ویش ناوی "شووره یی"یه، نه ختی ناره حه ته که ژماره ی کتیبه کانی زیاتر نین، وه ده شزانیت که کتیبه که ی لیره له ناو کورو کومه لی ره خنه گراندا جیگایه کی ئه وتوی نه گرت.

ـ کاتی ئه و کتیبه م نووسی هیچ خه یالم له سه ر زمانی نووسینه که ی نه بوو، زور ئاگاداری دنیای ئه ده بی نه بووم، به لکو رووداوه کان و خه بات کردن به ده ره جه ی یه که م ده هاتن، ئه وانه بوونه سه رچاوه ی نووسین.

وه ک به شیک له خه باتی سیاسی، ئه و کتیبه زور گرنگ بوو له ولاتدا. به لام لیره هه موو وا ده زانن که ئه مه کومه لیک فاکتی کوکراوه و له سه ر یه کن. به لام بو ئه وی زور مانابه خش بوو.

کتیبه که ۵۰۰۰۰ دانه ی لی فروشراوه، باسی موسلمانان ده کات که چون هیرش ده به نه سه ر ئه و که مایه تی یه هندووه مه زهه بییه. پاله وانه که ی کوریکی لاوی هندووه که به هوی نائومیدی و قینه وه لاقه ی ئافره تیکی ئیسلام ده کات، وه ک کرداریکی توله لیسه ندنه وه.

ئافره تان له نزمترین پله دان، هه ربویه ش ئه وانن که به ئاسانی ده ستدریژیان بو سه رده کریت.

رژیم کتیبه که ی قه ده غه کرد و ته سلیمه نه سرین پاسه که ی لی سه ندرایه وه. له شه قامه کان دا سه ده ها که س له توندره وه ئیسلامی یه کان خوپیشاندانیان کرد و داوای کوشتنی ته سلیمه نه سرینیان کرد.

داوای دادگایی کردنی ته سلیمه نه سرین له دادگادا قه یدکرا و فه رمانی گرتنی درا. ده یانگووت که گوایا ته سلیمه نه سرین داوای ئه وه ی کردووه که ده بی قورئان جاریکی تر بنوسریته وه، که ئه مه ش هه له یه.

ئه م باوه ری به دین نیه، داوای نووسینه وه ی قورئان ناکات چوونکه باوه ری پی نیه، به لکو داوای نووسینه وه و گورانی قانوونه کان ده کات که له سه ر شه ریعه تی ئیسلامی دانراوه.

ـ ئافره تان کویله ن له به نگلادش، قانوونیش پاریزگاری له م دیلیتی یه ده کات. پیاوسالاری و مه زهه ب هاوکاری یه کترین؛ ئافره تان ده بی ملکه چی پیاوه کانیان بن له هه موو شتیک دا. ده بی له ژیر ده سه لاتی پیاوه کانیان دا بمیننه وه که چه ند ژنیکی تریشیان هه یه. لی ده درین، شه للاقه ده کرین، ئیغتصاب ده کرین له لایه ن میرد ه کانیانه وه ته نانه ت له په یوه ندی خیزانیشیان دا.

له راستی دا ته سلیمه نه سرین داوای شتیکی نوی ناکات که له گویچکه ی منی سویدی دا شایه نی باسی گه وره و لیکولینه وه بیت. له چیشتخانه که ی خوی دا و له ناو موبل و ئه و تابلویه ی که خوی کیشاویه تی؛ تابلوی نیوه ی ئافره تیکی رووت که پرچیکی زه رد به سه ر شانی دا په خش بوته وه، ته سلیمه ده رباره ی سه ره تاییترین مافه مروڤایه تیه کان ده دویت. ده رباره ی یه کسان بوون له به رانبه ر قانوونه کان دا، مافی خویندن، کارکردن، موچه یه ک پیی بژیت، مافی ژیان به ته نها، ئازادی ئافره ت، بریاردان به سه ر ژیانی خویدا، له شی خویدا، بیره کانی خویدا و ویستی خویدا.

ته سلیمه نه سرین ده زانیت که ئه و له سه ر هه قه، له به ر ئه وه هیچ کات بیده نگ نابیت، سازش ناکات و واز ناهینیت.

ئه مرو له هه موو کات سوورتره له سه ر ئه م باوه ره، ئه گه رچی راونان و توقاندنی ئه و له پاییزه وه ره هه ندیکی تری به خویه وه گرتووه. ئه مه ش ئه وی ناچارکردووه که له چه نده ها شوینی جیاوازدا خوی بشاریته وه. له پاش فشاریکی زوری روژئاوا بو سه ر به نگلادیش، ناچار به "که فاله ت" وازیان لی هینا. پاشان له ژیرچاودیری پولیس دا له ماله که ی خوی دا، خوی شارده وه. به لام کاتیک هه ره شه ی تیروریسته کان زیادی کرد، به په له و له ژیر چاودیری دیپلوماتی

رۆژئاوادا گه یاندرایه فرۆکه خانه.

ـ به‌نگلادیش ماڵی منه. ره‌گه‌کانم له‌وێن، زمانم له‌وێیه. ئه‌وی‌یه که ده‌مه‌وی لیی بژیم. به لام نابیت. ناتوانم له ماڵه که ی خومدا زیندان بم.

ته‌سلیمه نه‌سرین هیشتا بریاری نه‌داوه له چ ولاتیک ده‌یه‌وی ژیان به‌سه‌ر به‌ری. له ماوه‌ی ئه‌م چه‌ند ساڵه‌ی تاراوگه‌دا، له سوید و ئه‌لمانیا و ئه‌مریکادا ژیاوه. به‌لام نایه‌ویت له ئه‌مریکادا بژی چونکه پیی وایه که ئه مریکا ولاتیکی کونه خوازه و ته نها بیر له پاره ده که نه وه.

ـ من هه ست ده که م که له باڵنده یه ک ده چم که لیره وه ده فریت بو ئه وی. ئه گه رچی ماوه یه که له سوید ژیان به سه ر ده به م، به لام هه ست ناکه م ره گم داکوتابی. زمان نازانم وه ک میوانیک وام.

ته سلیمه باسی ئه وه ده کات که له ساڵانی تاراوگه دا زور شت له ودا روویداوه. له به نگلادیشیش ئه و هه میشه تووره بوو. هه موو رۆژیک هۆکار ئاماده بوو که پیی هه لچیت و تووره ی بکات له به رانبه ر ئه و هه موو نابه رابه ریه دا که له وی هه بوو؛ نه ک ئه وه ی ده رهه ق به ژنان ده کریت، به لکو رق و تووره یی له و هه ژاریه پان و پوره ی که ولاتی داگیرکردووه و ئه و خوشگوزه رانیه وه سف نه کراوه ی که که مایه تییه ک لیی به هره مه ندن.

ـ من به‌راستی سه‌رکیش و جه‌نگاوه‌ر بووم. له دژی هه‌موو شتیک و هه‌موان ده‌جه‌نگام. له دژی خیزان، دژی کومه ل، یاساکانی، ده سه لاتی دادگایی، دژی پولیس. له چه ندین رۆژنامه دا وتارم هه بوو. هه موو به یانیه ک به تووره یی ده چوومه ده ر. به لام لیره له سوید، هه موو شتیک ئارامه. هه ندیک جار یادی ئه و وزه یه ده که م که له تووره یی دا هه یه. هاوکات هه ست ده که م که ئه م ئارامییه ش بو من پیویسته. چونکه ده مه وی کاریکی زیاتر له گه ل چونایه تی هونه ری کاره کانم دا بکه م، ده مه وی ده رفه تم بو ئه وه هه بیت.

ته‌سلیمه نه‌سرین پیی وایه که به‌ده‌ستهینانی پاره له ئیستادا کاریکی پیویسته؛ تاکو بتوانیت به‌رهه‌مه‌کانی له رۆژئاوادا به چاپ بگه یینیت. له گه ل ئه وه ش دا ئه و زور خوشحال ده بیت که به رده‌وام به رهه مه کانی له رۆژنامه کانی به نگلادیش دا بلاوبکریته وه. دوو رۆژنامه هه ن که تا ئیستاش ده‌وێرن بابه ته کانی ئه و به چاپ بگه یینن؛ به لام له هه ر شوینیکی نووسینه‌کاندا هیرشی راسته‌وخو بو سه‌ر مه‌زهه‌ب هه‌بیت، سانسور ده‌کریت. زور که‌س له خورئاوا ده یانویست که ته سلیمه نه سرین وه ک ئامرازیکی به گژدادانی مه زهه به کان له به رانبه ر یه کتری دا به کاربهینن. به لام ته سلیمه خیرا دیفاع له خوی ده کات و به راشکاوی راده گه یینیت: که ته نانه ت توندره وي مه سیحیش خه ریکه خوی بلاو ده کاته وه. ئه و نموونه ی ئه مریکا و گه شه ی راستی مه سیحی به نموونه ده هینیته‌وه؛ دکتوریک که نه شته رگه ری له باربردنی کردبوو، تیرورکرا.

ـ ته‌ماشایه‌کی سوید بکه‌ن! ئیوه زور خیرا هه‌موو شتیک له ئه‌وروپاوه وه‌رده‌گرن. کیشه‌ی "ئیککه‌هومو"(٢)، نیشانی ده دات که بنیاتگه رایی به شیوه یه ک له هه موو شوینیک هه یه.

ته سلیمه نه سرین که ته مه نی له ئیستادا ٣٦ ساڵه، له خیزانیکی روشنبیری چینی ناوه ندە. ئه گه رچی باوکی ده یویست له ماڵه وه بمینیته وه و کچیتی خوی بپاریزی، به لام ریگای خویندنی پی ده دات و ده بیته پزیشک وه ک باوکی. ته سلیمه خوشکیکی بچووکتر و دوو برای له خوی گه وره تری هه یه.

ـ خیزانه‌که‌م پشتگیریم لی‌ده‌که‌ن. ئه‌وان هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی من ده‌ینووسم، ده خویننه وه و خوشیان لیدیت. به لام دایکم هه موو کات ده ترسا که خوا رۆژیک سزام بدات.

ته‌سلیمه له په‌نجه‌ره‌که‌وه سه‌یری ده‌ره‌وه ده‌کات و ساتیک بیده‌نگ ده‌بی. مه‌رگی دایکی قورساییه‌کی گه‌وره‌ی له‌ سه‌ر داده نی.

ـ خوشه‌ویستیه‌کی زورم له دایکمه‌وه وه‌رگرت. ئیستا هه‌ست به‌مه ده‌که‌م. ئه‌گه‌رچی کاتیک گه نج بووم هه میشه له گه لی دا ده مه ده ممان بوو. دایکم ده یویست قورئان له به ر بکه م. من به سه ری دا ده مقیژاند و گویم پیی نه ده دا.

ـ دایکم ده یگوت: ئه وه ی سووکایه تی به دین بکات، زمانی ده قرتی. بیرم دی ته مه نم ۱۲سال بوو کاتیک ده رگای حه مامی ماله وه م له سه ر خوم داخست و له به رخومه وه ده مووت: که خوا هیچ و پووچه. زور ده ترسام. بینه پیش چاو زمانت بقرتیت و بکه ویته سه ر ئه رز! به لام وا ده رنه چوو. دواتر بوم ده رکه وت که راستییان له گه لم دا نه ده وت.

ته سلیمه نه سرین هه ست به ئازاری ویژدان ده کات. به لام کچ و دایک توانیان له یه ک خوش بن. زستانی پار دایکی بو ماوه ی ۵ مانگ له سوید بوو. گه لیک دوکتوری گه راند، به لام به بی سوود. له ئه مریکا پییان زانی که شیرپه نجه ی ریخوله ی هه یه.

ـ به لام من دوا داخوازی ئه وم به دی هینا؛ ئه ویش ئه وه بوو که لای بووم کاتیک گیانی له ده ست دا.

بو ماوەی چەند سالیک، تەسلیمە نەسرین وەک دوکتوری ژنان "جین‌ئیکولوگ" لە یەکیک لە خەستەخانە دەولەتیەکان‌دا کاری دەکرد و ناچارکرا واز بینیت کاتیک کتیبەکەی هاتە دەر و تەحریم کرا. ئەگەرچی چەند جاریک شووی کردووه، به لام هیچ مندالی نیه. به جوریک پیده که نیت، وه ک ئه وه ی نه چیته ورده کاری بابه ته که وه.

ـ ناکری ئافره تیکی سه ربه خو بیت و شووت کردبیت، به تایبه ت له ولاتیکی وه ک به نگلادیش دا. زوریک له پیاوان به ر له زەواج قسەی جوان دەکەن، دواتریش وەکوو باوک و باپیرەکانیان رەفتار دەکەن. ئەوان لە دواییدا خوازیاری مل پیکه چکردنی ژنه کانیانن. ئه و شته ی که من ناتوانم له گه لی دا بیمه وه.

لە بەرانبەر ئەو هەموو ریگریانەش‌دا، تەسلیمە نەسرین توانی مالیک لە پایتەخت، لە "دەککا"دا بو خوی پەیدا بکات. شتیک که له واقیع دا له وی بو ئافره ت قه ده غه یه. له گه ل ئه وانه ش دا ئه و قژیکی کورتی هه یه و جگه ره ش ده کیشیت. ئه گه رچی ئه و حه زی له له به رکردنی ساری یه، به لام پانتول و چاکه تی دریژیش له به‌رده کات.

به ر له وه ی جیی بهیلم پیم وت: تو هه موو ئه و شتانه ده که یت که ئافره ت له به نگلادیش نایکات.

ـ ئی وایه، به زه رده خه نه یه که وه وه لامی دامه وه.

پەراویزەکان:

۱ـ ئه م چاوپیکه وتنه له ریکه وتی ۱۱ی مانگی دووی ۱۹۹۹ دا له روژنامه ی "یوتوبوری پوستن " دا بلاوکراوه ته وه.

۲ـ ئیککەهومو: پیشانگایەکی فوتوگرافی‌یە، بەرهەمی ئیلیزابیت ئولسون لە سوید. له م فوتوگرافی یانه دا، "عیسا مەسیح" لە ناو هوموسیکسوالەکان‌دا پیشان‌دەدری و بوو بە هوی هاتوهاواری توند وتیژی تاقمی توندره وي كليسا و ته نانه ت جه ماعه تيک له ئيسلامی يه کان له سالی ۱۹۹۸ دا.

***

به‌ده‌م چاوه‌روانی شاعیریکی به‌رزه‌فره‌وه

حه مه سه عسد حه سه ن

من هیچ نانووسم، منیش وه کوو که سانی دیکه ده خوینمه وه. جیاوازی من و خوینه ریکی ئاسایی ره نگه هه ر ئه وه بی که من خوینه ریکی پاسیڤ نیم. ئه وی ئیوه به به رهه می منی ده زانن بریتییه له کولاجکردنی به رهه می که سانی دیکه. (به رهه می من): ته نها ره نگدانه وه ی ئه وه یه چی و چونم خویندوته وه.(١)ئه وی ده ینوسم دوای بلاوبوونه وه منیش له ئاستیدا ده بمه خوینه ریکی ئاسایی و مافی ئه وه م نییه خوینه ریکی دیکه تاوانبار بکه م که به د لیی حالی بووه، ئاخر ئه ویش مافی خویه تی چونی ده خوینیته وه.

له کوتایی سالی ١٩٩٤دا (زه‌برۆزه‌نگ و به‌رژه‌وه‌ندی تایبه‌تی) م نوسی، که به‌شیکی که‌می ته‌رخان بوو بو به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی نوسینیکی ره‌فیق سابیر و له سه‌ره‌تای ١٩٩٨یشدا له نوسینی (گه ران له دوای خود) بوومه وه، که باسیکه تایبه‌ت به سه‌رجه‌می به‌رهه‌می شیعری شاعیری ناوبراو و له دوو ژماره‌ی (رامان) دا (٢١ و ٢٣) که سه‌نگترین گوڤاری ئه‌ده‌بی کورد به خویه‌وه بینیبیت، بلاوکرایه‌وه، که ده‌ستگای (گولان) یش ئه وی به پیی ده قی نوسینی ره فیق سابیر: (به پاره ی به عس و دولاری خیانه ت دامه زراوه)، کومه له شیعریکی بو چاپکرد، راستگویی ئه وم به فاکسیک خسته ژیر تیشکی گومانه وه.

ره‌فیق سابیریش به چوار نوسین: (روون کردنه وه یه ک .کوردستانی نویی له نده ن ٢٣. ١. ١٩٩٨، پرماناترین بی‌ده‌نگی.هه‌فتاوی ژماره: ٢٠ و ٢١ رابوونی ژماره:٢٤.که‌رویشک ده‌رچوو یان ناسر حه‌فید؟.هه‌فتاوی ژ:٢٢ .دیداریک له‌گه‌ل شاعیر و بیره‌وانی گه‌وره‌ی کورد دکتور ره‌فیق سابیر.هه فتاوی ژماره ٢٢) هینده ی جنیوداوه فه رهه نگی هه ژاری جنیوی کوردیی ده وله مه ندو خه نی کردووه.

روونکردنه‌وه یان پاکانه؟

ده مزانی (ینک) هه رچی بکا، ره فیق سابیر ده نگ هه لنابری و هه رجاره ی بیانوویه ک د ه بینیته وه. بیانووی ئه مجاره ی ئه وه بوو : (کاری هاوبه ش له گه ل نوسه ری ئه م دیرانه ناکا) منیش سووک و باریک به ره‌ی ئه و بیانووه م له ژیر پیی راکیشا. ئیدی ئه وه بوو گوشاریان بو هینا، پاکانه یان پی نووسی و له رادیو و روژنامه ی (ینک) وه بلاویان کرده وه.

ئیمزاکردنی هاوارنامه که(بژی وشه ی جوان و ئازاد) له ماوه ی دوو سی سه عاتدا و له لایه ن ئه و هه موو نووسه رانه وه، پووچکردنه وه ی ئه و ئه فسانه یه بوو که گوایا روشنبیران له گه ل(ینک) دان، بویه یه کیتی ئارامی لی هه لگیرا و هه رچی له ده ست هات بو گوشارخستنه سه ر و سووکایه تی پیکردنی ئیمزاکه رانی هاوارنامه که خستییه گه ر.

ره‌فیق سابیر له پاکانه‌که‌یدا هه‌ولی داوه به ته‌پوتوزی پشتکردنه راستی به‌رچاوی خوینه‌ر لیل بکات و نووسیویه تی:(حه مه سه عید حه سه ن به سه رنووسه ری . القدس . ی گوتووه: الاستاذ و . باشترین . سلاوی بو ناردووه.)

ره فیق ده زانی ئه و ستوونه ی ته رخانه بو نامه ی خوینه ران، کلیشه یه کی نه گوری هه یه و به‌م جوره یه:

(لاستاذ رئیس التحریر

تحیه طیبه و بعد) هه موو روژی چه ند نامه بلاوبکه نه وه، هه موویان هه ر له ژیر هه‌مان کلیشه دان و ئه و وشانه من نه منووسیون، ئه وی گومانی له م قسانه ی من هه یه، هه ر بائه مرو سه رنجی روژنامه که بدات.

روژنامه که ناوی (القدس العربی) یه نه ک القدس، (طیبه) یش (باش) دیت نه ک باشتر.

هه‌وڵنامه‌ی کتێب

كـه هـاوارنـامـه كـه لـه القدس العربى دا بلاوبووه وه، زمـانحـالى ينـك لـه لـه نده ن: المنار الكردى.ديسه مبه رى ١٩٩٧ . گوتاريكى پر جنيوى به ناونيشانى: (ايضاح حول ما نشرته القدس العربى) بلاوكرده وه، روونكردنه وه كه ى ره فيق سابير كورته ى هه مان گوتاره، به بى ئه وه ى ئاماژه بو سه رچاوه كه ى بكات.

هاوارنامه كه م به ئاگادارى به شيك له نووسه رانى ستوكهولم، كه يه كيكيان فه رهاد شاكه لى بوو، بو: الشرق الاوسط، الحياه و القدس العربى فاكس كرد.

هاوارنامـه كـه م بـو ئـه مجـه د ناسر نارد، كـه زور لـه ره فيق سابير ئينسان دوستتر، شورشگيرتر و شاعيرتريشه، ئاخر ئه و به رپرسى لاپه ره ئه ده بى و هونه رييه كانى القدس العربى يه.

بـه شيكى زور لـه ئـه ديبـه چـه پـه كانى عـه ره ب لـه القدس العربى دا دە نووسن و سـه رنووسه ره كه يشى نه ده ستى له تالانكردنى هه له بجه ى دواى كيميابارانداا هه يه و نه له باشماخ يشه وه تا كويه پيش پاسدار كه وتووه.

ره فيق ده نووسى: (مورالى من ريگه م نادا هانا بو روژنامه يه كى دوژمن به رزگارى ولاته كه م ببه م.)

بـه شيك لـه نووسـه ره گـه وره كانى كورد لـه بـه غدا ده ژين و لـه روژنامـه و گوڤاره عيراقيه كاندا ده نووسن، لـه وانه: محه مه دى مـه لا كـه ريم و د.كـه مـال مـه زهـه ر، بـه رهـه مى سـه عدى يوسف، ئـه دونيس، ئـه دوارد خـه رات، محه مه د بـه نيس، مـوزه فـه ر نـه واب، بلند حـه يده رى، هـادى عـه لـه وى، سـه رجون پـولس و عـه بدولره حمان مونيف م لـه القدس العربى دا بينيوه، به لام تو بليى لوتكه ى مورالى ره فيق له هى هه موو ئه وانه بلندتر بى؟ ئه وى به لاى منه وه گرنگه القدس العربى هاوارنامه كه ى وه ك خوى بلاوكردبووه وه.

ره فيق به دريژايى سالانى حه فتا هاناى بو به عس ده برد، ئيستايش ده ست به داوينى (ينك) وه ده گرى، ئايا ئه و دوو لايـه نـه روژى لـه راژه ى سـه ربـه خويى كوردستاندا بوون؟ كـه سى هينده عـاشقى ولاتى خوى بى، چون ده بيژى:(هه موو كوردستانم له سه ر تاپو بكه ن تييدا نامينمه وه) (٢)

ره فيق ده لى: (حه مه سه عيد هاوارنامه كه ى بو روژنامه يه كى شوفينيست و لايه نگرى ده وله تى عيراق ناردووه.)

ينـك كـه ره فيق پاكانه ى بـو نووسيوه خـه و بـه وه وه ده بينى بـه عس وه ك لايـه نگرى خوى سه رنجى بدا، سه يره، ئه وى ئـوميدى (ينك)ه، خـالى لاوازى القدس العربى يه! ره فيق سالانى حه فتا نـه ك هـه ر گلـه يى لـه وه نـه بوو كـه حشع لايـه نگرى بـه عس بـوو، بـه لكو هـه مـوو تـواناى بـو پتـه وكردنى ئـه و لايـه نگرييـه تـه رخان كردبوو. ره فيق خوى وه ك ناسيوناليستيكى به رچاو ته نگ، سووك سه رنجى عه ره ب ده دات، كه چى گله يى له شوڤينيزمى عه ره ب هه يه!

ره فيق ده لى: (حه مه سه عيد سوئى ئيستيفاده ى لـه هاوارنـامـه كـه كردووه.) بـو پشتگيرى لـه نووسه رانى سله يمانى و رسواتركردنى ينـك تـه نيا ئـه وهـه فتـه يـه ئيمزاكانم كوكرده وه و هـاوارنـامه كـه م بـه دنيادا بلاوكرده وه، زيتر لـه مووچه ى مـانگيكى كارى خومم بـو تـه لـه فون و فـاكس تـه رخانكرد. ئـه وى گومـانى لـه م قسـه يه هه يه ده توانى به هوى ژماره ى تـه لـه فونـه كه مه وه سوراخى ئه م هه واله بكا. نه ك به راوه ژوو كه لكم وه رنه گرتووه، به لكو قوربانيشم به به رژه وه ندى خوم داوه، تـه نانـه ت ينك حاشا لـه م راستييه ناكا. ره فيق له ئه ورووپا بوو كه من له سه ر داكوكى كردن له نووسه رانى كورد دووچارى راونان بووم. ره فيق ئه گه ر له پاكانه كردن نييه، له گه ل نووسه راندا هاوارنامه يه كى ئيمزاكردووه، كه باده داته وه بـوچى پـه شيماننـامـه كـه ى بـو راديـو و روژنـامـه ى ينـك ده نيرى؟ سلڤادور دالى ده لى: (گـه وره ترين هـه لـه ى هونه رمه ند ئه وه يه: هه لويسته كانى پاشكوى لايه نيكى سياسى بن.)

شاعير ويژدانى ميژووه، بيانووه كان هـه رچى بن، نابى لايـه نى ده سـه لاتدارى سـه ركوتگه ر بگرى. ئه و شاعيره ى لايه نى جه للاد بگرى، له جه للاد تاوانبارتره، ئاخر جه للاد به شيره خويناويه كه ى ده ستيدا ده ناسينه وه، به لام شاعيرى جه للادان ده شى بتوانى به وشه ى جوان به شه واره مان بخات. من پينج سال ئه ندامى حشع بوم، نه وشيروان مسته فا پيم ده لى: كونه شيوعى، (٣) ره فيق چونكه (گوى بو بلويريان راده ديرى) بيست و پينج سال ئه ندامى هه مان حيزب بووه، راديوى ينـك پيى ده لى: شاعيرى هيژا. روونكردنه وه كه ى ره فيق سابير پاشكويه تى بوو بو ينك و لايه نگرى جه للادان بوو.

ئەمە تەنیا بوچوونی من نییە، هی ئەو نووسەرانیشە بەرگەی گوشاری ینکیان گرت و لە هاوارنامەکە پاشگەزنە بوونە وە.

رە فیق لە پاکانە کە یدا دە لی: (حە مە سە عید شە ری پی فروشتووم.) ئە و (شە رە) ی گوایە من پیم فروشتوو، بریتییە لە وە ی: ئە و لە رابوون ی ژ: ١٢دا، سالی ١٩٩٤ نووسیبووی: (وە زیریکی حوکومە تی هە ریم لە قومارخانە یە کی پایتە ختی ولاتیکی ئە وروپایی سوزانی بو لە پە ردا کراوە.) منیش بە ناخی ئە و وشانە دا روچوو بووم و بو خوینە رم شیکردبووە وە کە: مە بە ستی رە فیق لە و وە زیرە شیرکو بیکە سە و ناکوکی نیوانیشیان، ناکوکی ئایدولوژی نییە بە لکو لە سە ر ژنیکە. کەواتە ئەوە خویەتیشەر بە شیرکو دەفروشی، ئەگەر نە من کیشەی تایبەتیم لە گە ل هیچ کامیاندا نییە، تە نیا بە شیک لە و شتانە م درکاندووە کە رە فیق وە ک نووسە ری دە قیک لییان بیدە نگ بووە. من هە ندی لە بوشایی و شوینە سپییە کانی تیکستە کە م هیناوە تە گو و نە هاتووم شتی بخە مە سە ر زاری نووسینە کە ی کە نە ی گوتبی. شولز گوتە نی: (تیکستە کە م ئازار نە داوە، تا ناچارم کردبی، دان بە تاوانیکدا بنی کە پیی هە لنە سابی.) (٤)

شاعیریکی بیدەنگ

رەفیق سابیر بەناوی خوازراوی (ریبوار)ەوە لە: (پر ماناترین بیدەنگی) دا دەنووسی: (من شاعیریکی بەرزەفر و نووسە ریکی داهینە رم، ئە ویشی رە خنە ی لیگرتووم: گزگلە، داخ لە دلە، فاشیلە، فە قیرخە یالە، بی بە هرە یە، تیکشکاوە، کولکەشاعیرە، کەم بەهرەیە، چەورەسیاسییە، شەرفروشە، قومارچییە، دوراوە، مایەپووچە، دەروون ناساغە، چە ورە روشنبیرە، سە رسە رییە، چە قوکیشە، پووتنووسە، شیعارنووسە، شیعری راوکە نووسە، دە م پیسە، سفری دوای ویرگولە، مروڤکوژە، موشیرە، ئاستی نزمە و وەک سەگ دەوەری.) تا ئیرە رەخنەگرەکە، کەسوکارەکەیشی: (سەرسەرین، راووروووت دە کە ن، خە لکی گوند لە حە وز هە لدە کیشن و دارکاریان دە کە ن ومامۆستای زانکویش د ە کوژن.)

رە فیق گوایە بی دە نگە ئە م هە موو جنیوە ی داوە، ئاخو ئە گە ر هە لبچیت و بیتە دە نگ، جنیوی دیکە شکآ دە با! ئە م زارخاوینە و هەر لەم نووسینەدا گلەیی لەوەدەکات: (ئازادی بیرورا دەربرین لە ئە وروپا دە رفە تی جنیودانی بو کە سانی دە روون نە ساغ رە خساندووە) و خورخور بە سە ر تە رمی دیموکراتیدا دە گری!

کە سانی نادیموکراتی، ئە وی راستیی بدرکینی ئە گە ر بویان لوا زمانی دە برن، ئە گە ر نا جنیوی پیدە دە ن. رە فیق سابیر دە سە لاتی زمان برینی نییە، بویە چی جنیو دە زانی بە هە موو ئە وانە ی دە دا، ئە و راستیانە دە خە نە روو کە ئە و پییان سەغلەتە.

لە و جنیونامە یە دا جنیوفروشە کە: رە فیق سابیرە، شاعیرە بە رزە فرە بیدە نگە کە: رە فیق سابیرە، جنیوپیدراوە کە یش: هە ر رە فیق سابیرە، ئاخر ئە وی جنیو بدات، جنیوە کانی بو خوی دە گە ریتە وە، بە تایبە تی ئەگە ر جنیوفروشیکی لە بابە تی خویی دە ست نە کە وی. با رە فیق سابیر هە ر خوی شاسواری نسکو نە ناسی گورە پانی شە رە جنیو بی. ریکخستنی ینک لە سوید لە سە ر زیدە رویی لە شە رە جنیودا پشکو ناکامی تە زاند، ئە و هە نگاوە هاوزە مان شارستانی و نادیموکراتیش بوو، ئاخر پشکوی ئارە زوومە ند نورە بری لە رە فیق ی پسپور کرد.

رە فیق با بە لیشاو جنیویش ببە خشیتە وە، من نە ک هە ر ئاواتی ناهینمە دی و دانابە زمە ئە و ئاستە وە، بە لکو کە بە و شیوە بازارییە دەبمە نیشانە بو تیری جنیو، توزقالیک لە کاریگەری نووسینەکانم دلنیا دە بم. دە زانم زمانی زال لە گوتاری سیاسی ئە مروی کوردی باشوور و باکوردا، زمانی توقاندنە وە و ئە وی بویری راستییە کان بدرکینی، جە للادان ئە گە ر دە ستیان نە یگاتی، نووسە ریکی جنیوفروشی لە هان دە دە ن.

جەللاد دوو جوری هەیە، قەلەمدار و چەکدار، یەکەمیان فەتوای کوشتنت دە دا، دووەمیان دەتکوژی. قەلەمدار:

جنیوت پیوه ده نی، چه کدار گولله. جه للادی چه کدار بروای به وتوویژ نییه، قه له مداریش هه روه ها. جه للادی قه له مداریش وه ک جه للادی چه کدار هه ستی سرکراوه، ده نا ده یزانی جنیویش وه ک گولله ئازاری هه یه. ئه وه ی وه ک ره فیق بیرنه کاته وه، له بری ئه وه ی ریزی بیرورای جیاواز بگری ، وه ک دوژمنی شه خسی خوی سه رنجی ده دا. سوکرات: دوژمنی جه للاده که ی نه بوو، داوای ئازادیی بیروراده ربرینی ده کرد، بویه کوژرا. (ئه و کاته ی نازم گزاری جه للاد سه روکی خویندکاره به عسییه کانی عیراق بوو، حه مید سه عیدی . شاعیر. جیگری بوو.) (۵) ره فیق ئه گه ر حه زی لییه ببیته (بیره وان) با لاسایی ئه دوارد سه عید بکاته وه نه ک حه مید سه عید. سه باره ت به جنیونامه که ی ره فیق سابیر، ئاسو ده لی:(نووسه ری پر ماناترین بیده نگی له لاپه ره یه کدا قامووسیک له پیسترین جنیوه کانی شه قامی کوردی کوکردووه ته وه وهه ستی ئینسان به دزیوترین شیوازه کانی جنیو تیرورده کا. په یام ژ: ۸ ل: ٦و۷ یولی ۱۹۹۸له نده ن)

سه لام ع ئیبراهیم به نووسه ری جنیونامه که ده لی:(تو ۴۷جنیوت داوه، ۷ یان: سه رسه ری یه، داوای لی بوردنت لیده که م که من یه کیکیان به کارده هینم: نه ده بوو کورته وتاریکی وا.سه رسه ری.یانه بنووسی. شاعیری جه للاده کان ۲.٦.۱۹۹۸)

برایمی کاکه حه مه له (نامه یه ک بو ره فیق سابیر) دا ده لی: (دوالاپه ره ی رابوونی ژ: ۲۴ باشتروایه به لاپه ره ی جنیو ناوببری، چونکه له ۴۸۹ وشه، ۴۹ی جنیوه. نووسه ری ئه و لاپه ره یه ناوی خوی نه نووسیوه و جنیوی به خیزانی ره خنه لیگیراوه که یش داوه، بویه ترسنوکه و به عسی ره فتار.)

حاجی مه مو ده لی: (ریبوار!.شاعیره به رزه فر.که یه و به زمانیکی.سه رسه ری . یانه داکوکی له خوی ده کات و رووی نووسینی هه موو چه وره روشنبیریکی سپی کردوته وه.) (وشه کانی نیوان داشه کان له نووسینه که ی (ریبوار) وه وه رگیراون.)

(به و شیوه یه ی پیتان خوشه هه لسوکه وتتان له گه لدا بکری، به هه مان شیوه ره وتار له خه لکیدا بکه ن.) با ره فیق سابیر ئه و قسه یه ی مه سیح له به رچاو بگری و له مه ودوا جنیو به که س نه دات. وه ک چون هه ستی ناسکی ئه و به: سیسارکه که چه له.شیعریکی که زال ئه حمه د بو ره فیق سابیری گوتووه.بریندار ده بی، خه لکیش به جنیوه کانی وی بریندار ده بن.

که مال میراوده لی

ئه میش له بواری شه ره جنیودا جی ده ستی دیاره وله خوت و خورایی خوی به سکرتیری یه کیتی نووسه رانی کودرستانیش ده زانی، (٦) به لام که ی؟له کوی؟ چون بوو به سکرتیر؟ هیشتا به نهینی ماوه ته وه! که مال یه که مین (سکرتیره)جنیوی له بابه تی: (دووسه ران، بوشبیران، خه سیو، سووک،که م، خوفروش، دوورله شه ره ف، بی هه لویست، میش، ئه ندازیاری خیانه ت، په یامبه ری جاشایه تی، چاوشور و ده بابه خور.) (۷)به ئه ندامی سه ندیکاکه ی خوی ئه دا!. ئه مانه ته نها مشتیکن له خه رواری جنیوه کانی . .

که مال هه ر به جنیوه کانی خوی ئارام ناگری و هه ر که سی جنیو به نووسه ران بدات، بوی بلاوده کاته وه. یه کیک له هاوجنیوه کانی د.ده رسیم عه زیزه و به رووناکبیران و نووسه ران ده لی: (کلاش له سه ر، بووده له، پیلاو هه لگر، رسوا، فشه رووناکبیر، کاسه لیس، پیلاودانه ر، میسواگچی، نوکه ر و سووک.) (۸)

یه که مین جار که ئیبراهیم ئه حمه د سه ردانی مه د تی ڤی کرد، (دلبه خوین) پیشوازی لی کرد و که مال میراوده لیش جانتای بو هه لگرتبوو، ته له فزیونی مه د ئه م پیشوازی و جانتاهه لگرتنه ی هه ر له فروکه خانه ی بروکسله وه تا ستودیوکانی، ،به زیندویی نیشان دا و منیش یه کیک بووم له له شکری بینه ران. ره نگه که مال خوی ئه مه به یه کیک له سه روه ریه کانی بزانی، منیش هینده (ره فیق سابیر باشی بو چووه) فه قیرخه یالم به نه نگیی تی ده گه م. یه ک دوو مانگی له مه وبه ر به کر شوانی له مه د تی ڤی به رنامه یه کی به ریوه ده برد و یه کی له میوانه کانی که مال میراوده لی

بوو. کەمال بە پیچەوانەی جارانیەوە سەبارەت بە پدک زور دلوڤان بوو. زانیم ئەو ماستە بی موو نییە، دواتر بوم دە رکە وت بە هیوایە یە کی بی لە ئە ندامی ئە نجومە نی ئاشتی و تە بایی بو لای بارزانی، کە (رە فز) ی بو هاتە وە، خوی دایەوە جنیو بە پدک دان. مامجەلال وا راهاتووە لە کاتی بادانەوەی وەهادا پەنا بو: (عادت الحلیمه الی عادتها القدیمه) دە با.

پاییزی رابردوو برادە ریکی سە ر بە پ ک ک پیی گوتم: ئە گە ر نیازت هە یە (خە رمانە) بخە یە وە گە ر، لە رووی داراییە وە پشتگیریت دە کە ین. منیش گوتم زور سوپاستان دە کە م جاری نیازی وام نییە. گوتی تو زور سە یری، کە مال میراودە لی بو هە تاو داوای یارمە تی کرد، ئیمە رە فزمان کرد.

کە مال لە م دواییە دا چوو بوە لای دە ستە ی نووسە رانی (پە یام) و پیشنیاری کرد بوو پە یام و هە تاو ببن بە یە ک، لە کن ئە وانیش رە فزی بو هاتبووە وە.

کەمال میراودەلی تا ئیستا چەندجاری چاوپیکەوتنی لەگەل تاوانکارانی جەنگ: نەوشیروان مستەفا و جەبار فە رمان دا سازکردووە، یە ک ژمارە یشی هە تاویشی بو داکوکی کردن لە جاشە سورچیە کان تە رخان کرد و گە لی جاریش هە ولی داوە وتوویژی لە گە ل مامجە لالدا بکات و بە لام هیشتا بە خت یاری نە بووە. ستانیسلاڤ جیریزلیک کە شاعیریکی پولونییە دەلی: (کا: لای عاشق و لای ئەسپ هەمان بونی نییە.) بویە ئاساییە من و کەمال جیاواز شتەکان هە لبسە نگینین.

رەفیق سابیر و کەمال میراودەلی پاکانە و ماستا و بو بەشیک لە سەرانی کورد دە کە ن و جنیویش بە زوربە ی نووسە رانی کورد دە دە ن، ئە مە ئە گە ر رە نگدانە وە ی گە ران لە دووی بە رژە وە ندیی تایبە تی نە بی، ئە وە بویریش نییە وە ک بانگە شە ی بو دە کە ن.

هەواڵنامەی کتێب

هاشم کوچانی

ئە و جنیوانە ی بە نووسە ران دە درین، سە رە تا کە مال لە هە تاودا و دواتریش رە فیق لە رابووندا بلاویان دە کاتە وە، ئە و جووتە بە هوی نووسینە کانیانە وە وە ک دوو شاسواری گورە پانی جنیودان ناوبانگیان دە رکردووە، بە لام چی هاشم کوچانی لە گە ل ئە و دوو جنیوفروشە دا کوکردوتە وە؟ ئایا ریکە وتە شە ش حە وت سالە هاشم هاوکاری ئە و دوو جنیو فروشە یە؟ ئومید دە کە م ئە و گوتە یە هە لە بی کە دە لی: (پیم بلی دوستە کانت کین، پیت دە لیم تو کیی)

هاشم کوچانی بە وە نابیتە نووسە رکە لە لاپە رە ی یە کە می رابووندا ناوی لە ژیر ناوی دوو جنیوفروشدا بنووسری، بە لکو تە نها بە رهە می خوی بریار دە دات، نووسە رە یان نا؟ بە لام پرژە ی چلکاوی جنیوە کانی رابوون بە ر ئە ویش دە کە ویی و کەمال و رەفیق بە دوو جنیونامەکەی سەرەتا و کوتایی ژمارە بیست و چواری رابوونیان کلاویان لە سە ر ناوە، بە هیوام سە ری بو کزنە کا.

لە هاشم کوچانی دە پرسم: تو و کە مال میراودە لی ئە ندامی دە ستە ی نووسە رانی هە مان گوڤارن، کە ئە و بە بە رچاوی تووە دە روژە ی سوزی بکوژانی محە مە د حە للاقی نزیکترین هاوریت دە کات، ویژدانت هیچ ئازارت نادا؟

چونکە کە مال جنیوە کانی بە ناوی ئاشکرای خویە وە بلاودە کاتە وە، کە متر ریشی هاشم دە گرنە وە، بە لام رە فیق کە لە رابوون دا و بە ناوی خوازراوە وە جنیودە بە خشیتە وە، هاشم کوچانیش دە خاتە سە نگە ری خویە وە.

کەرویشکەکەی ناسر حەفید

لە ل ٥٢ ی ژ: ٢ ی کونتراکت دا ناسر حە فید باس لە ناتە بایی نیوان هە لویست و نووسینی رە فیق سابیر دە کا و پیی سە یرە ناوبراو بە نووسین: نیچیرە وان بە عودە ی و گولان بە بابل دە چوینی و بە کردە وە یش دە ستگای گولان کومە لە شیعری بو چاپدەکا. رەفیق لە وەلامی ناسردا دەپرسی: (کەسی خوی بە مروڤیکی جدی و ئیمامی مورال بزانیت و خە لکی بە بی مورال و دووروو تاوانبار بکات، چون فاکسیکی پر لە دروی جنیوفروشیک دە کاتە سە رچاوە؟)

ئە مە دە قی فاکسە کە یە: (رە فیق سابیر ئابی ١٩٩٤ لە ل ١٢_ ١٧ی ژ:١٢ی رابووندا نیچیرە وان: بە عودە ی، گولان: بە بابل، سە رو قادری سە رنوسە ری گولانیش: بە قە لە میکی: خویری ناو دە با، لە ئابی ١٩٩٧یشدا لە و عودە ی و بابل و خویرییانە (خوی گوتە نی) دە پاریتە وە دیوانی بو چاپبکە ن! رە فیق لە لایە کە وە(لە سوید) دە چیتە خزمە تی کوسرە ت رە سول و پاکانە لە کوردستانی نوی دا بلاودە کاتە وە، لە ولایشە وە پیوە ندی لە گەل دە ستگای گولانی (خوی گوتە نی) سە ر بە پاراستندا دە بە ستی؟)

یە ک وشە ی ناراست لە و فاکسە دا نییە، ئە گە ر نا با رە فیق دە ستنیشانی بکا. هیشتا رستە یە کی دروم نە نووسیوە، ئە گە ر دژی عە لی کیمیاویش بنووسم دروی بو هە لنابە ستم، هە ر لە بە ر ئە و هوکارە یشە رە فیق بالانسی لە دە ست داوە و جنیودە بە خشیتە وە، ئاخر ئە ویش ت س ئە لیوت گوتە نی: (لە و جورە کە سانە یە کە بە رگە ی راستی ناگرن.) ئە و خوی لە لاپە رە یە کی بچوکدا نزیکە ی پە نجا جنیوی داوە کە چی خە لکی دیکە بە جنیوفروش ناودە با!

سەرو قادر لە وەلامی جنیوەکانی رەفیق سابیردا دەپرسی: (دووریش نییە ئیمە کرابینە قوربانیی موجامەلەیەکی پشتە وە ی پە ردە.... خوش نییە رە فیق لە سە ر حسابی ماندووبوونی ئیمە سە ودا و مامەلە ی خوی لە گە ل خە لکی تردا ساغ بکاتە وە. گولان: ژمارە ٣٥)

وشە نەنووسراوەکانی سەرو وەها دەخوینمەوە: رەفیق یەکیک بوو لە وانەی دەیانویست بالیکی حشع بو ناو ینک ببە ن، کە زوربە ی شیوعییە کوردستانییە کان دژی لە ینک دا توانە وە ستانە وە، ئیدی ئەویش پاشە کشیی کرد، ئە مە فاکتایە نە ک فانتاسی. هە ر بویە مام جە لال هاوینی ١٩٩٢ لە قە لاچوالان دواهە والی پیوە ندی نیوان رە فیق و حشع ی لە ئە حمە د بانیخیلانی پرسی بوو.

رەفیق لە نیشتیمان لە لایەن شیرکوی رونالدوی شیعری کوردییەوە گولیکی میژوویی لی کرابوو، بەو نووسینەی دەیویست لە مەنفا تولەی ئەو گولە بکاتەوە. نووسینەکەی ناسر حەفیدیش لە ناکوکیی نیوان رە وتار و گوتاری رە فیق سابیرە وە سە رچاوە دە گری، نە ک لە و فاکسە ی منە وە کە هیچی نویم تیادا نە گوتووە، تە نیا نووسین و هە لویستی رە فیقم بە راوردکردووە.

رە فیق دە لی: (چاپکردنە وە ی کتیبە کە م لە لایە ن گولانە وە بو من جورە موفاجە ئە یە ک بوو، پیم ناخوش بوو.) (١٠)

رە فیق بە شانازییە وە لە هە ندی جی، باسی لە وە کردبوو، کە شاعیریکی (بە رزە فرە) و هاوزە مان دیوانی لە هە ندە ران و لە کوردستان دیتە بلاوکردنەوە. موفاجەئەی چی؟ ئەدی خودی خوت بە نامەوە بو بەرپرسی دەستگای گولانت نە ناردبوو، تا بوت چاپبکا! موفاجە ئە بە کوردی کوتوپرییە، هە ر باشە تووشی صە دمە نە بووی کە بە کوردی: تاس، راتەکاندن، دلداخورپان و حەپەسانە. کە پیت ناخوش بوو، نەدەکرا وەک چون پشکو نەجمەدین حاشای لە نووسینیکی کرد کە گولان شیواندبوویان، تویش هە لویستیکی وات نواندبا؟ یان ئە گە ر فاکسەکە ی من و نووسینە کە ی ناسر حە فید نە بوونایە، (بیدە نگییە کی پر مانای) دیکە ت هە لدە بژارد؟

رەفیق دەلی: (دوای راپەرین بە کوششی سەرو قادر... چەند ژمارەیەکی رابوون بە کوپی بلاوکرانەوە... من کتیبم ناردووە سە روی برادە رم بوم چاپبکا، بو گولانم نە ناردووە.) (١١)

ئە وی ١٩٩٧کتیبی بو رە فیق سابیر چاپکردووە، برادە رە کە ی سە ردە می فوتوکوپی نییە، بەرپرسی دە ستگای گولانە کە

هەواڵنامەی کتێب

تەلەفزیون، رادیو، چاپخانە و چەندین گوڤاری وا دەگریتەوە کە لە سنووری دەسەلاتی گەلی ولاتی ناوچەکە و هەندیکی ئەوروپایش بالاترە، سەرو قادر ئەگەر بەهوی دەستگای گولانەوە نەبی، بە چی دەتوانی کتیب چاپبکا؟ سەرو برادەری رەفیقە و ناوی دەنی: قەلەمیکی خویری! گولان بە دولاری خیانەتی ئاب بە ریوە دەچی و یازدە هەمین کتیبی بلاوکراوەی دیوانیکی رەفیقە!

رەفیق سابیر پیشتریش سالی ۱۹۸۹دوو هەزار و پینج سەد دولاری چلکنی لە ریکخراوی دیمەشقی حشع بەقەرز وەرگرت، بەومەرجەی لە سوید بیداتەوە، نەی دایەوە و بەدراوی عیراقچییەکان هاتووە و سەرقالی کوردستانی بوونە!

رەفیق دەلی: (بەتەلەفون بو ناسر حەفیدم رونکردەوەکە ژوانی رووناکیم بو دەستگای گولان نەناردووە. هەتاو ژ: ۲۲)

ئەدی بوچی متمانەی پی نەکرد و (تاوانی بی مورالی و دووروویی دایەپالی؟ هەتاو ژ:۲۲ ر.س کە رویشک دەرچوو یان ناسر حەفید؟) تو بلیی هیچ پیوەندی بەو ناکوکییەی نیوان رەوتار و گوتاری رەفیقەوە نەبی؟ جەواهیری دەلی:(مەحالە ئینسان ببیتە شاعیر، ئەگەر ژیان و گفتاری ناکوک بن. بروام بەو شاعیرە نییە ژیانی شتی بی و نووسینی شتیکی تر. دوورتر دەروم و دەلیم: کەسایەتی شاعیر لە شیوازی دەربرینی گرنگترە.) (۱۲)

رەفیق سەبارەت بە کاروان عەبدوللایش راستیی بزردەکا، ئاخر هەر سەرو قادر، کاروانی ئەندامی دەستەی نووسەرانیشی کردە سەرنووسەری کاروانی سەر بە وەزارەتی روشنبیریی لە کوردستان. لەوەلامی ناسر حەفید و لە (دیدار) ەکەی هەتاودا، رەفیق بە ناوی ئاشکرای خویەوە نووسەری ئەم دیرانەی پی: (نووسەروکەیەکی شەرفروش و دروزنیکی جنیوفروش و حوسالەیەکی روشنبیرە.) حوسالە بە کوردی: گەجەر و گوجەر،هەرچی و پەرچی، چەورە، شەللاتی و چەقوکیشە. رەفیق پیشتر بە ناوی خوازراوی (ریبوار) یشەوە، هەر ئەم جنیوانەی دابوو. رەفیق تا پار هاوینیش جنیوی نەدەنارد، کە لە ۲۸_۷_۱۹۹۷دا ژوانی رووناکیی چاپی سویدی بو پوست کردبووم لیی نووسی بوو: (برای بەریز کاک:____) کە لە ۲۵_۴_۱۹۸۹دا لاوکی هەلبجەی لە شامەوە بو ناردبووم لیی نووسی بوو: (برا و هاوریی شاعیرم...) کە لە ۶_۸_۱۹۹۰دا کاروانسەرای بو رەوانە کردبووم لیی نووسی بوو: (هاوریی هیژام کاکە...) کە لە ۲۴_۵_۱۹۹۳دا وەرزە بەردینەی بو هەناردبووم لیی نووسی بوو:(برای بەریزم کاک...) لە ل:۹۱ی یەکەم ژمارەی رابووندا، بەهاری ۱۹۹۱نووسی بووی: (خەرمانە دەرچوو، برادەری شاعیر حەمە سەعید حەسەن سەرنووسەریتی.)

کەواتە لە نیوان سالانی ۱۹۸۹_ ۱۹۹۷ دا: هاوری، برا، برادەر، کاک، کاکە، هیژا، بەریز و شاعیریش بووم، کە چی ئەوەچەند مانگیکە بووم بە: (حوسالە، کولکە شاعیر، نوسەروکە و چل جنیو و ناتورەی تریش) بەلام فەرهاد شاکەلی بە پیچەوانەی منەوە بە گویرەی هەلسەنگاندنی رەفیق سابیر لە سالی ۱۹۹۱دا :(دەمشر، شەرفروش و ئاستی کومەلایەتی نزم) (۱۳) بووە، کەچی لەم دواییەدا بووە بە: (برادەریکی هیژای) (۱۴) وەک دەردەکەوی هەتا دی من بە ناخی قوردا دەچم و فەرهاد شاکەلیش بەرەدەوام گەشە دەکا.

ئەوانەی رەخنەیان لە رەفیق هەبی لە باشترین حالەتدا:(دەستەیەک کولکە نووسەر و ئینزیباتی فیکرین) (۱۵) ئەگەر نا: سەر بەچل و قسوور جنیوەکەن، پیم سەیرە ئەویکی (خوی گوتەنی) بەرزەفر، وەلامی ئەو ئاستنزمانە دەداتەوە! هەق نییە. من گەرچی بەرزە فریش نیم گەلیقە لە مداری سەر بە ینک یش دەستریژی جنیویان لی کردووم، بەلام گوران گوتەنی: (لییان نەهاتوومە دەنگ و لیی گەراوم هەرخویان هەردوو تەرەف بن.) تاقەکەسیکی سەر بە ینک کە دژی نووسی بووم و جنیوی نەدابوو، گەلاویژ بوو، بەلام ئەویش لە بلاوکردنەوەی ئەو ساتیرەدا کە دژی مەلا بەختیار نووسی بووم و ریکخستنی ئەوروپای ینک ناوی ئیمزاکەرانی هاوارنامەکەی پیوەلکاندبوو، دریغی نەکرد، ئەو ئەرکە میژوویەیە لە باکووری ئەوروپا شیرکو بیکەس رای دەپەراند.

ره‌فیق (سا) بیره‌وان

(من فه یله سووفم به لام ئه گه ر پیویستی کرد شاعیریشم. به شیر موشیر.)

له ل: ۱۱ی هه‌تاوی ژ:۲۲دا ره‌فیق سابیر به‌ناوی (په‌یامنیری هه‌تاو له سویده) وه که خودی خویه‌تی، دیداریکی له گه ل خویدا سازکردووه و هه ر خوی ئه م ناونیشانه ی بو هه لبژاردووه: (دیداریک له‌گه ل شاعیر و بیره وان ی گه وره ی کورد دکتور ره فیق سابیر) هه ر له و (دیدار) ه دا خوی له ستایشی خویدا ده لی: (له مه یدانی شیعردا هه نگاوی گه وره م ناوه، خاوه نی ریبازیکی تازه و تاکم له شیعری کوردیدا، زمانم گه یشتوته پوپه ی شه فافیه ت و رووناکی و ئاوینه یی، من خوم به شاعیری چونایه تی ده زانم نه ک چه ندایه تی و پشتم به روشنبیرییه کی قول به‌ستووه.) هه ر خوی سه باره ت به (ئیمپراتوریای لم) که دوا به رهه می خویه تی، ده لی: (کاریکی فیکری به رز و نایاب و لیکولینه وه یه کی میژوویی و کومه لایه تی قووله. هه تاو ژ: ۲۲)

له هه مان ژماره ی هه تاو و له وه لامی ناسر حه فیدا ده نووسی: (من شاعیریکی ناسراو و نووسه ریکی پر به رهه مم، هه ندی که س ئه مه یان پی ته حه مول ناکری.)

ره فیق وا راهاتووه، خوی گه وره و که سانی دیکه بچووک ببینی، سه رنج بده ن چون خوی هه‌لده کیشی: (به شیکی زوری شاعیرانی کورد ئاستی روشنبیرییان نزمه. یان: ئه‌وانه‌ی له ئه‌وروپا گوڤار و روژنامه ده رده که ن، زوربه یان ئه سله ن کوردی نازانن.)(۱٦) به مه رجی یه کی له و ئاست نزمانه به کوردییه که ی دوا به رهه می ئه م بیره وانه دا چوته وه! ره فیق پیی وایه به وه گه وره ده بی که سووک سه رنجی نووسه رانی دیکه بدا، به لام راستییه که ی گه نم که گوله که ی پووته، قنج و قیته، که پرده بی، سه رداده نه وینی.

ئه نوه ر مه سیفی له هه لسه نگاندنی دوا کومه له شیعری ره فیق سابیردا ده نووسی: (فورمی شیعری (ژووانی رووناکی) له فورمی ئایدولوژیاوه نزیکه و دریژه‌پیدانی فورمی سه‌ره‌تای حه‌فتاکانه. ره‌فیق راسته وخو گوتاری شیعری خوی ره سم کردووه، شیعری زیتر بو گورانی ده شی و به شیوه یه کی فولکلوری ته عبیر له غه ریبی ده کا.) (۱۷)

ره فیق شاعیره، به لام ده ستی که له گه ترین شیعری ناگاته داوینی شیعره جوانه کانی محه مه د عومه ر عوسمان، قوبادی جه لیزاده، جه مال غه مبار، نه وزاد ره فعه ت، که ریم ده شتی و ئاراس عه بدولکه ریم.

ره‌فیق له ناکاو له بیری ده‌چیته‌وه که بیره‌وانیکی گه‌وره وشاعیریکی به‌رزه‌فره، بویه ده ست ده کاته وه به جنیودان و ده‌لی: (ژیانی روشنبیریی کورد ئاست نزم و بوگه‌نه، ئه‌ویشی ره‌خنه‌ی لیگرتووم: حوساله یه، کولکه یه و بازرگان. ژ: ۲۲ ی هه تاو)ئاخر قاره مانی ساخته، ته نها له ریی سرینه وه ی که سانی دیکه وه سه رهه لده دا. (۱۸) حه زره تی نالی ده‌فه‌رموی:

هه رکه سی ئیظهاری دانایی بکات و مه قصه دی

خودپه سه ندیی بی یه قین ئیظهاری نادایی ده کا.

به‌وه‌ی که ده‌لی: (زمانی شیعرم شه‌فاف و ئاوینه‌ییه) ره‌فیق یه‌که‌مین بیره‌وانه، پیی وابی ئاوینه ش شووشه ئاسا شه‌فافه! له م سالانه‌ی دواییدا سی ئه‌دیبی ئه‌فریکایی خه‌لاتی نوبلیان وه‌رگرت: (سونیکا ۸٦، نه جیب مه حفوز۸۸، نادین گوردیمیر۹۱) ئه گه ر سالی داهاتوو نوره ی ئاسیا بی و ره فیق سابیریش خوی گوته نی: (شاعیریکی وا به رزه فر و بیره‌وانیکی وا گه‌وره بی) ئه‌وا ئه‌ندامانی ئه‌کادیمیای سویدی له‌ویان له‌بارتر ده ستگیرنابی. ئه وانیش سه یرن به ئوکتاڤیو بازی ده‌ده‌ن، هه‌ر شاعیره، به ره‌فیقی ناده‌ن هه‌م شاعیره و هه‌م بیره وان! عه بدولمه لیک گوره که ی بیته جیژوانی رووناکی ده یگووت: خه لکی کورد سه یرن، دوای مام جه لال ده که ون هه ر پاریزه ره، دوای من ناکه ون، هه م پاریزه رم، هه م ئه فسه رم!

ره فیق ده لی: (چونکه من وه ک شاعیریک و نووسه ریک زیاتر بو کاری روشنبیری ده ست ده ده م... بریارم دا ده ست له

کاری پارتایه تی بکیشمه وه هه تاو ژ: ٢٢)
ره نگه نووسه ری ئه م دیرانه یه که م که س بووبی، به نووسین داوای له ره فیق کردبی: (شه قیکی تووند له توپی سیاسه ت هه لبدات)(١٩) به لام شه قه که ی (گه ر به راستی بی) زور دواخست. پاش چی؟ پاش ناردنه وه ی محه مه د حه للاق بو کوردستان و به کوشتدانی؟ ئاخو کوره که ی ئایشه گوله یش مافی ئه وه ی نه بوو له بری ئه وه ی له ژیر ئه شکه نجه دا بکوژری، وه ک ره فیق له سوید بژی و ناو به ناو یه ک دوو (بیره ی پریپس بخواته وه؟) (٢٠)
ئاخو ره‌فیق که ته‌وقه له‌گه‌ل بکوژانی محه‌مه‌د حه‌للاقدا ده‌کا، خوینی گه‌شی ئه و هاوری دیرینه ی به ده ست و په نجه ی خویه وه نابینی؟ رازیم ده ستم ببرنه وه، به لام ته وقه له گه ل بکوژانی هاوریکانی خومدا ناکه م.

راستییه خه‌مگینه‌کان

ره فیق نامه بو خوی ده نووسی و به بالای خویدا هه لده لی! دیدار له گه ل خویدا سازده کات و خوی ناوده نی: بیره وانی گه‌وره! به ناوی ئاشکرای خویه‌وه ده‌نووسی: نووسه‌ریکی پربه‌رهه‌م و شاعیریکی ناسراوم! جنیو به ده ستگای گولان ده دات و دیوانیشیان پی چاپده کا! به ده یان جنیو ده به خشیته وه و خه لکی پی جنیوفروشه! بروای به حشع نامینی و تا ته واوکردنی خویندنی بالا و وه رگرتنی کریی سه فه ر بیده نگی هه لده بژیری! جنیو به هاوری دیرینه کانی خوی ده دا! له تکردنی حشع له ینک به قونته رات ده گری! ناره زایی ده رده بری و لیی پاشگه زده بیته وه! فیل له ئه ندامی ده سته ی نووسه رانی خوی ده کا! ته نانه ت به راوه ژوو سوود له شوکردنه وه ی دایکی شاعیریکی ناسراو وه رده گری! (٢١) جنیو بو که‌س و کاری ئه‌وانه‌یش ده‌نیری که ده‌ویرن ره‌خنه‌ی لی‌بگرن! ئایا ئه‌مانه لای که م ره نگدانه وه ی سه رلیشیواوی نین؟ ناپرسی بوچی بالانسی تیکچووه؟
کیشه‌ی نیوان من و ئه‌و، کیشه‌ی نیوان دووکه‌س نییه، کیشه‌ی نیوان دوو هه‌لویست، دوو گووتار، دوو روانگه‌ی جیاوازه، که چی ره فیق وا ده په یقی، وه ک کیشه ی تایبه تیمان له نیواندا هه بی!
ره‌فیق جاران جنیوفروش نه‌بوو، له‌وساوه ئاشنایه‌تی له‌گه‌ل کولتووری ینک دا په‌یداکردووه و له‌سه‌رچاوه‌ی ناسیونالیسته به رچاوته نگه کان ده خواته وه، ئه و هونه ره فیر بووه. ره فیقی ئیستا ئه وی وه ک خوی بیرنه کاته وه ،سووک سه رنجی ده دات و به کولکه، گزگل، سفری دوای ویرگول و کافری ده زانی و ره جمی ده کا! ئه مه یش لایه نیکی گرنگی دیکه ی کلتووری ینک ه.
پیست سپی و پیست ره ش، جووله که و دیان، گوشتن و لاواز، که له گه ت و کورته بالا، ماموستای زانکو و کولکه خوینده‌وار، بیره‌وان و ئاشه‌وان هه‌ر هه‌مان مافیان هه‌یه. ره‌فیق پازده بیست سالیکه له ئه‌وروپایه و تازه منی ناچارکردووه ئه م قسانه ی بو بکه م! با حشع قوتابخانه که ی دابخات، ئه گه ر به چاره‌که سه ده یه ک نه ی توانی هاوری ره فیق فیری ئه وه بکات، که به هه مان چاو سه رنجی ئینسانه کان بدات. ئایا یه شار که مال به ده یان شاکاری نووسیبی و له‌سه‌ر ئاستی جیهانیش ناسراو بی، مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه به حه‌مه که‌ریم عارف بلی: گزگل ! به وه دا ره فیق له گوڤاری (دیدار) ی لاوانی کوردی سویدا(ریکلام) بو بیره‌ی پریپس ده‌کا، ده‌شی (بیره‌وان) له (بیره)وه هاتبی. فه یله سووفی ئیسپانی ئورتیگا گاسیت (١٨٨٣_ ١٩٥٦) ده لی: (هونه ری نوی له سه ر حه وت کوله که به نده، یه کیکی گرنگیان: بایه‌خدانه به لایه‌نی گالته‌جاری.) له‌و روانگه‌یه‌وه هه‌ندی جار په‌نام بو ساتیر بردووه، ئه‌ویش به‌و مه به سته ی رووی خه مباری راستییه کان به زه رده خه نه یه ک بگه شیته وه.

سەرچاوەکان:

١_ 90 TAL nr: 23&24, s. 106, 1998 Stockholm

٢_ سە رو قادر لە بارترین هاندە ر گولان ژ: ٣٥ هە ولیر ١٢.١٥_١٩٩٤.

٣_ نە وشیروان مستە فا پە نجە کان یە کتری ئە شکینن ل ٣٠٩.

٤_ عبدالعزیز حمودە من البنیویە الی التفکیک ص ٢٨٨ نیسان ١٩٩٨الکویت.

٥_ فاضل العزاوی جیل الستینات فی العراق ص ٢٢١ دارالمدی ١٩٩٧ دمشق.

٦_ هە تاو ل: ٣ ژ: ١٣ و ١٤ی مای و یونی ١٩٩٧ لە ندە ن.

٧_ رابوون ی ژ: ٢٤ و هە تاوی ژ: ٢٢.

٨_ هە تاوی ژ: ٢٠ و ٢١ ١٩٩٨.

٩_ رە فیق سابیر کە رویشک دە رچوو یان ناسر حە فید؟ هە تاوی ژ: ٢.٢.

١٠_ دیداریک لە گە ل شاعیر و بیرە وانی گە ورە ی کورد د. رە فیق سابیر هە تاو ژ: ٢٢.

١١_ سە رچاوە ی پیشوو.

١٢_ ادونیس النص القرانی و افاق الکتابە ص ١٥٤ بیروت ١٩٩٣ دار الاداب.

١٣_ بە ربانگ ژ: ٦٩ ل ٥٣ دیسە مبە ری ١٩٩١.

١٤_ ر. سابیر روونکردنە وە یە ک کوردستانی نوی لە ندە ن ٢٣. ١. ١٩٩٨.

١٥_ ر. س کە رویشک دە رچوو... هە تاوی ژ: ٢٢.

١٦_ مە لبە ند ژ: ٨٠_٨١ ل ٢٤ ی نیسان و مایسی ١٩٩٧ لە ندە ن.

١٧_ رامان ل ١٩١ژ: ٢١ ی ئازاری ١٩٩٨ هە ولیر.

١٨_ ل ٩٧ سە رچاوە ی پینجە م.

١٩_ حە مە سە عید حە سە ن گورانییە بالنە کراوە کان ل ٥٨ ئاپیک ٩٩٤ سوی.د

٢٠_ دیدار ژ: ١٢ و ١٣ی سالی ١٩٩٤ ی یە کیتی لاوانی کورد_ سوید.

٢١_ حە مە سە عید حە سە ن شیعر و تە ور ل ٣٢_ ٣٩ ئاپیک ١٩٩٨ ستوکهولم.

***

هەواڵنامەی کتێب

برینیکی هانابەر عەودالی ساریژ بوونە

بژار

له هه ر شوینیک
کلیلی زوان، ده رگای ناخت ده کاته وه
پشکو ده نیی
به جه نگه لی ئومیدته وه و
ئه سپی دلت له شه وگاری ژین، بار ئه که یت
بیشه یه کی چروپری برینیت و
هه ر به ته نیاش ژوان له گه ل ئازار ئه که یت.
که سیک نیه
له و په رتووک و نامیلکانه ی
له سه ر
ره فه کانی ده روون هه لچنراون
دانه یه کیان دابگریت و سه یری بکات.
که سیک نیه
بچیته ناو ده ریاچه که ی چاوانته وه و
له شه پولی غه مه کانی تو تی بگات.
تو ئاماده ی
له قیتاری مه رگی خوتا
دانیشیت و، ره گی نا سورت هه لکه نی!
تو ئاماده ی
به له ش ده می شمشیره کان
هه لگریت و، به رگی برسیتی داکه نی!

زور چوله که ی پرسیاری تو
حه زیان کردووه
له هیلانه ی بیری خه لکا بنیشنه وه؛
به زور شاخی وه لامیشا
خوت و بیر و لیکدانه وه ت
چوونه سه ری و به ربوونه وه؛
رات کرد به شوین چاره سه را
به لام "چاره" له "مه حال" ا خوی شارده وه؛
راتکرد به شوین "خوگرتن" ا
به لام ئه ویش
زنجیره که ی ده ست و قاچی خوی نارده وه.

هەواڵنامەی کتێب

ئاواته كان
به زیندویتی خرانه چال
بویه ئاوا، ژانه كانت
میوانیکن، خانه خوییان جی ناهیلن
ساته كانیش به تیکرایی
ده ست و په نجه ی روژگاریکن
له گولزاری بیره كانتا، گولی خوزگه ت پی ناهیلن.

***

چووبوویته لای ئه و كه سانه ی
لا یان وایه كوردایه تی
شوره بی یه و جاربه جاریک ئه گریجه كه ی لا ئه دات و
به ده م بزه و
هه لفر ینی پوله كه وی نیگایه وه
ئاوی جوگه ی بیره كانیان ئه خواته وه؛
ئه و كه سانه ی لایان وایه كوردایه تی وه لامیكه
بوخچه ی هه موو پرسیاره كان
له فارگونی قیتاریكی شه ق وشری
له كار كه وتووی دوو هه زار و پینج سه د ساله ده كاته وه.
هانات كرده میرگی به هار
تاكو ئه سپی سه رنجیان بیت
له گیای مه رگه ساتت بخوات؛
بیره وه ری تفت و تالی
روژه كانت كرده چیای پیره مه گرون
تاكو هه وری گوی گرتنیان له سه ر لوتكه، بی، دابدات.
تو هه ناوت ئاوا فه رشی كاشانی بوو
چاوه روانی دانیشتنی وشه ی نه رمی ئه وانی كرد
كه چی ئه وان
مانگی یه كی "ئه سپی سپی" و "چه قوی زه رد" (۱) بوون
كریوه یان به ده ربه ندی خواسته كانی تودا ئه برد
پییان وتیت: پرسیار بو ئیش
مووچه نانی ته ركراوی تیری كونه،
له "قولینه" و "نانه شان"ی پشت هه یوانی
مناله گوندیكی "بیتوینی" ا
له سه رده می هه لهاتنی

هەواڵنامەی کتێب

رزگاربوونی ئه م خاکه وه! ئه ویش که رووی هه لهیناوه
وه ک جامانه دراوه که ی "عه به شیت"ی "به رده ره شه"
له چه ند لاوه،
ریگه و توونیل و ده ربه ندو
کلاوروشنه ی تی براوه.
پییان وتیت: ئه م باسانه
گر ئه خاته دارستان و ئه م ئه کاته
کراسیکی ئاودامانی به ر سامال و
ئا سووده یی له چاوانی پیشمه رگه دا رامال ئه کات
بو پچرانی که له پچه که ی
بابه گورگور، داری به روو، نه ریتی کون
چاوگه ی ئاوی "جومه ره سی" (۲)
ئه م خه باته ی ده یان ساله ی کوردایه تی لیخن ئه کات.
پییان وتیت: مه یته کینه
ئه و دره خته ی له سه رگردی خه یاله که ی تو رواوه
بیوه رینه ئه و جلوه یه ی
پیکه نینی ئه ستیره که ی گه لاویژه و
له گیانته وه شه پول ئه دا و
بو گابه ردی به ربناری شاخه کانی ئه م ولاته دانه کراوه.

***

چووبوویته لای ئه و که سانه ی لایان وایه
ئیسلام، کانیی قه دپاله کان،
ئاوی به لووعه ی ماله کان، پلوسکی ده م حه وزه کانه؛
هه ر کاتیکیش
ده م و چاوی ده روون، چلکی خه فه ت گرتی
پاک کردنه وه ی به و ئاوانه
وه ک ژماره ی
"نان"ی سه ره ت، لای نانه وای نزیک ماله که ت، ئاسانه؛
ئه و که سانه ی لایان وایه
ئیسلام میرگی لادیکان و
وه رزی سه وزی باخه کانه
هه ر په ستی یه ک هیرش بینی
ئه و لا فاوی بونی گوله و
به ته زبیح و به سیواک و به ماشه للا و به رمالیه وه

میوانیکی به ویقاری چه می وشکی دله کانه!
ئه و وشانه ی نیرگز بوون و
له باخچه که ی بیری خوتا گه وره بووبوون
بوون به شه تل و
له گوی چه می بیستنیانا رووانه وه؛
ئه و ئاخانه ی حه زیان ئه کرد سینه و گه روو به جی بیلن
هاتنه ده ری و له مه یدانی نیگای ئه وان گه شانه وه.
پارایته وه که تیت بگه ن
تو نه زوپای مزگه وته که ی "خانه قا"یت (۳) و
نه کووره ی پر له چلوسک و گرو پشکوی
حه مامه که ی "سابوونکه ران" (۴)
بوچی ئاوا
لیژنه داری وشکی مه راق، ئاگر بگری و کلپه بکات؛
نه شوفیری "گاران"یت (۵) و
نه فیته ری ژیر پیکابه شکاوه که ی "عه لی عه جه م"
بوچی نابی شه و تا به یان
هه وری خه ویک له پیده شتی چاوه کانتا
بارانیکی نه وروزانه ت بو دابکات.

پارایته وه
تا برسیتی له سه ر سفره به تاله که ی
هه موو جاری وه کو ژه مه رازاوه که ی سه یرت نه کا؛
تا له شکری سه رماوسوله ی
ئه م زستانی مه ینه تی یه
به سه رتاپای "که لیخان"ی (٦) گیانتا ئاوا هیرش نه کا؛
تو به و جوره وشه کانت فه رشی گولیان ئه کرده وه
بو پیشوازی له بریاری گه رم و گوریان
به لام ئه وان
له رووی ئه شک و ناله و خواست و پارانه وه ت
بوونه مه لای چه ک به ده ست و
بیشه رمانه ش که وتنه سه نگه ر لیگرتنیان.
پییان وتیت: ئه م با سانه
ده ست و په نجه ی مروفیکه
به خه لوزی ئاگردانی مه یخانه کان
وینه ی ئافره ت له په نجه ره ی مزگه وته کان ئه نه خشینی
سامی گه وره و

هەواڵنامەی کتێب

خه ته رناکی واشه یه کی شالاو به ره
"عایله مه نه" و "کلاو کووره" و
"په پوو"ی (۷) هه موو فه رمووده کان له دلمانا ئه ترسینی.
پییان وتیت: پرسیار بو ئیش
له که ی قوری ده م شه روالته و
له "به رمال"ی وه لامانا نویژکردنی قه ده غه یه،
که له شیری مل رووتاوه و شه رفروشی "دیوانه یه" (۸) و
ئه م خویندن و ده نگه به رزه ی به م ئیواره،
ناوه خته یه.

پییان وتیت:
باله خانه ی خه یالی پووچ، هه رزالی ئاواتی نه زوک،
مه رامی جرج له باوه شت،
سواری وته ی سه وداسه ری
کاری ئاسان، کاری سه نگین، کاری جیگیر، کاری گه روک
به لیزه ریک قورئان هینای
بو کوشتنی ئه و که سانه ی
پشتیان له هه تاوی دینه، بیسوتینه
با سه ر گیژ و، له ش.. که نه فت و
دل.. غه مبار و، سک.. برسی بی؛
گرنگ شه تلی گوله باخی ئه م دینه یه و
هه ربه ده ستی ئه م ته مه نه که م و کوره ش
تابوت ئه کری
له ده شتایی به رینی گیان، بیروینه.

هەواڵنامەی کتێب

***

چووبوویته لای ئه و که سانه ی لایان وایه لیبرالیزم
ئه کته ریکه له سه ر شانوی مه ینه ت ئاوای کوردستانا
دوور بی و نزیک
هه ر ئه گاته ئه و فرسه ته ی ئاوی زه لم
بینی و بیکا به سه ر ناخی په نگرئاوای هه ژارانا؛
ئه و که سانه ی لایان وایه
لیبرالیزم هه ناسه یه و ناکری به ناو
خانه کانی ئه م جه سته یه ی کومه لگادا نه یه و نه چی؛
یان شادیمان که گیراو ی

گرتووخانە ی کوردایە تی و "ئە وین"ی پان ئیسلامیزمە
هە ر بە تە نیا هیزی ئە مە،
ریی بو دە کاتە وە دە رچی.
تو بە پە نجە ی شمشالی دل
تویشە بە رە ی باسە کانت
لە پشتینە ی بیر کردە وە و داتنا لە سە ر سینی ویژدان
لە وە رزی ئە م وە یشومە یە و
لە پاییزی ئە م ژینە تا
چی درە ختی ئە مە ل هە بوو هە مووت خستە گە لاریزان
تا بوت کرا زووخاوە کە ت کردە حە وزی قولە تین و
بە سە رهاتت بە فە رشی گیاو شنە ی هە واو سیبە ری دار؛
لە م لاوە دە نگ
بوو بە شوولی
شی کردنە وە ی لوکە ی ژینت و
لە ولا شە وە فرمیسک و چاو
دە ریایە ک و وتی کە شتی سووری هاوار؛
ئە و لیوانە ی
لە را رە و و حە وشە و ژووری مالە کە تا
فووارە بوون بو قریوە، کاریزە بوون بو پیکە نین،
بە لام ئیستا هیلانە ن بو "زە ردە وە لی"
بی ئارامی بزە و زە ردە خە نە ی غە مگین؛
ئە و روانین و نیگایانە ی رایان ئە کرد
شە وان بە سە ر بالاکە تا و
سرک تر بوون لە کارمامزی چیای سە فین،
بە لام ئیستا چە ند کوتریکی
پە روازکە ری سە ر بورکانی ژانە کانن و
بە دە م ترسی سووتانە وە، تە نیا بو چە ند ساتیک ئە ژین
ئە و رویشتنە
بە سە ر دە می زولفە قاری ئیسلامە کان
بە ر "مە قسە لە"ی تیژی حیزبە زە رد و سە وزە خیلە کی یە کان
نا و زیندا نە عیراقی یە کان؛
بو هە والی سوراخی نان
نە خشە و پیلان بو هە ر ئیشیک
چریکە یە ک بخاتە ئە م گورە تە نگ و شە وئامیزە ی
لە کوردستان ناوی دە نین دلی ئینسان،
هە موویانت وە ک مە لو گیای"کانی ماسیان" کوکردە وە

هەواڵنامەی کتێب

راشت گه یاند چون بتکه نه نیرگزیکی ده شتی بازیان
یان بتخه نه به ر ده ساری مردنه وه.
له پاش ئه وه ی وشه کانت وه کو بوخچه کردنیه وه
له پاش ئه وه ی پیشانیاندا
ده رده کانت ئاشنایانه و تاسیکی سووک بردنیه وه
پییان وتیت: ئه م ولاته
بویه ئاوا
مروف تیایا خه لووزی کوانووی گه شی کاره ساته
چوونکه ئیمه
له جه نگه لی سیاسه تا، که رویشکیکی راونراوین
له ناو یاسا گشتی یه کان و
له سه ر کورسی دائیره کان
وه ک چوله که ی لانه شیواو، بیکه سین و ده رکراوین.
پییان وتیت:
ئیمه ده نگمان هه لبریوه، به لام گوی کان ئاخنراون!
ئه م ریگه یه ی تو ئه یبینیت
زور فرسه خمان لی بریوه
به لام ده رگای شارو لادی به رووماندا داخراون!
پییان وتیت:
گه ر ئه ته وی
به له میکی بچکولانه ی ده م زریانی "ئه تله س" (۹) نه بی
گه ر ئه ته وی
ئه م ئه شکه وتی حه سره تانه به جی بیلی و
له "یوکن"ی (۱۰)
ده رد و به لای کوردستانا، ریبواری ژیر هه ره س نه بی
له مه یدانی خه باتمانا
به ردی خوری ئیمه زوره، شووشه ی ئازارت بشکینه
له بناری ئه م هه ورانه
توش هه وره که ت جی که ره وه و
له گه لمانا، بی راوه ستان، بروسکه ی خوت بوه شینه!

***

تو ته نیایت و ته نیاییشت گه رداویکه
هه ر خول ئه خوا و بی ورنگ دان دیت و ده چی
نه ئه وه ته که شتی گیانت

هەواڵنامەی کتێب

وه ک هه لچوونی شه پولی خوی بخاته ناو ده روونیه وه
نه ئه وه ته ئه م که شتیه ش
چاروکه ی وه ک بالی هه لوی تیژره و به ده ربه ندی ته سکا
بینی و ببا و به نیوانی ریزه چیای
ئه م شه پوله هارانه دا ریی خوی بکاته وه و ده رچی.
تو ته نیایت و ته نیاییشت
له م زستانه ی "مانه توبا"ی (۱۱) کوردستانا
وا پالتاوی غه مه کانی بی کارانی مه یانه که ی سلیمانی له به رایه،
وا بلیسه و لرفه لرفی ئاگره کانی
ئه و ئافره ته سووتاوانه ی چرای دینیان پی داگرسا، له دلایه،
تو ته نیایت و ته نیاییشت
گه رده لوولی ویژدانیکه
به قه د وشه ی پرو پووچی فه رهه نگه که ی کوردایه تی
ته پ وتوزی ئاخ و ناله ی ئاواره کانی که رکوکی له کولا یه.

په راویز:

۱ــ "ئه سپی سپی" و "چه قوی زه رد": دوو پایته ختی دوو سه رزه مینه که ی باکوری "که نه دا"ن.
۲ــ ئاوی جومه ره سی: ئاویکی سازگاری بناری "سورین"ه به دیوی عیراقدا.
۳ــ خانه قا: مزگه وتی "مه ولانا خالید" له سلیمانی.
۴ــ سابوونکه ران: گه ره کیکه له سلیمانی.
۵ــ گاران: شاخیکه له نزیک شاری "سنه"ه وه.
٦ــ که لیخان: له به رزترین شاخه کانی ده ور و پشتی شاری "بانه"یه.
۷ــ عایله مه نه، کلاوکوره و په پوو: سی بالنده ن.
۸ــ دیوانه: کابرایه کی پیر بوو له دیی "ئاسناوا" له ناوچه ی مه ریوان.
۹ــ ئه تله س: مه به ست له ده ریای ئه تله سه.
۱۰ــ یوکن: یه کیکه له دوو سه رزه مینه که ی باکوری که نه دا.
۱۱ــ مانه تووبا: یه کیکه له ویلایه ته کانی که نه دا.

***

هەواڵنامەی کتێب

نەزمی نویی جیهان

رزگار عومه ر

که ده بینی ژیان پاییزیکی
زور چلکن و بی شه رمه
لیم زویر نه بی... که له جیاتی ورده نان
مه مکی ژان
ده رخواردی مناله که م ئه ده م
خه تای من نی یه دله که م... گه رام
کووچه و کولانی بازاری فروشتنی مروف
گه رام
هیچ شتیکم ده ست ناکه وی
بو خواردنی مناله که م
بو شورینی رووی ئه م ژیانه
په رداخی له فرمیسکی خوم پی ناکری.

پیت ئه لیم: سه رسام نه بی که پیم ناکری
نه زمی نوی یه گوله که م
له سه ر برژانگ به ربه ست دروست ئه کری
له م خه ونه بی تام و ره نگه دا
خاوه نی خه ونه کانم
کاتی ده یه وی نوستنیکی تر
به زور به سه رم بسه پینی
چاوچنوکانه تیم ده روانی
ته ماشام ده کا... به ته مایه
دوشاو مژه یه ک له شووشه ی شیرینی ته مه نم بکری
وه ک روژی روون دیاره
دلوپ دلوپ ئاره قه ی منه
له لیکی ده می ئه و ده تکی

پیت ئه لیم:
دیلی ده ستی سه رسامی نه بی
که ئه م کریاره پیده که نی
زره ی زنجیری ده ست و پیم دی
نه زمی نوی یه گوله که م

هەواڵنامەی کتێب

بونی ئالتوونی ئه وان
له گولدانی ئیسقانی ئیمه ده روی
که شیعری نه زوکی شیعرفروشه کان
له ئابروو یاخی ده بی
ئاشق به دولبه ری گیرفانی
کریاره کان ده بی
که سه روای شیعریان سه مای روژهه لاتی یه
ده نگی ته قه ته قی پیلاوی
بورژواکانی لی ده بیستری
بوچی له موزه خانه ی شه ره ف
به شوین پیی هه ولویست ده گه ریی؟!

پیت ده لیم: سه رسام نه بی
که شیعره کانی ئیمه
پیش ئه وه ی له کاغه ز بنووسری
خامه مان قاچاخ ده کری
نه زمی نوی یه گوله که م
لیوی شاعیرانی نان
به زنجیری ئازادی ئه وان ده به ستری

تشرینی دووه م ۱۹۹۱

***

هەواڵنامەی کتێب

خولقینـەر

خالید بایه زیدی (دلیر)

ئه و مروفه ی

که خوای خولقاند...

خوا هات و به دیلی گرت!

زنجیر له مل و

که له پچه له ده ست

پیی ووت:

ئه بی شه و و روژ کرنوش به ری بو من

که من خوای توم و

توش... خولقینه ری منی

ئه گینا له ئاگری جه هه نه مدا

ئه تسووتینم!

***

هەواڵنامەی کتێب

گەڕان بە شوێن ونبوویەکدا

عبدالله سلیمان (مه شخه ل)

سه راب ... تراویلکه ی دیده ی خه مه شینه کانن و
له په نجه ره ی وردبوونه وه دین ناویکی نویت لی ده نین
جاری خه ج و جاریکی تر ده بی به روز Ross (١)
دیوی یه که می نهینی ئه م ژیانه ت لی ون ده بی و
دیوی دووه م به نزگره و قرقینه وه
وه کوو گوشتی نه کولاو ده یجووی
ئه وه ی چوکی شل نه بووبی، له مانای پیشوو تی ناگات!
ئه وه ی سنگی نه کرابیته عه ماری هه ناسه ی ته زیو
قه د نرخی ئوخه ی نازانی!
دیویک... دوو دیو...
له م دیوه وه پیناسه ی خوت
خوا و خه لکی شار
ته فره و درو
له و دیوه وه، ژیانیکی پر ته مسیلی
شانوگه ری ئه وینی نو (٢)
ئه و کیله قه برانه ی چاویان تی بریوم
هیمای کوتایی هاتنی ژیانیکن
حه ق و ناحه ق تیکه ل بوونه
من ده گه ریم به شوین تودا
تو لیم هه لدیی
من ده مه وی دژه کانت بو له یه کتر جوی که مه وه
تو گوی و چاوی خوت داده خه ی
من ده مه وی بتدوزمه وه
ئه ی ون بووه که ی شاتووی خه مم
توش راده که ی
راده که ی
را.

١ــ روز، کچه پاله وانه که ی فیلمی تایتانیکه
٢ــ نو، به مانای تازه، نوی به کارهاتووه.

هەواڵنامەی کتێب

بو منالانی سربیا و کوسوفو

حه مه عه لی حه سه ن

له نیوانی گه له گورگی جه نگه لی راوی ئازاد و
ریوی یه کی به جیماوی جه نگی سا ردا...
له نیوانی چزوی خیله دووپشکان و
کاژی مار دا...
ئاخو ئه مشه و
به ر له وه ی چاوی بی ئومید بچیته خه و،
باله ره نگاوره نگه کانی چه ند په پووله
به ئاگری ململانی له سه ر عه رشی حوکمرانی
بن ده وه نیک له م جه نگه له
ببنه سوتووی ئه و سیگاره ی
وا له سه ر لیوی شپرزه ی سه رکرده یه کی بوده له ؟!

ئاخو ئه مشه و
به ر له وه ی کیلگه ی گه نمی به ربه یانی روژیکی تر
بگاته به ر وه ختی دره و...
چه ند شکوفه ی چاوخه والوو ئه بنه خاک وخولی گلکو
به رمبازینی گایه لی گه وری ناتو؟!
ئه ی په پووله نه شمیله کانی سربیا،
شکوفه چاوخه والووه کانی کوسوفو...
له کریوه ی ئه م وه رزی مه رگه دا، منیش
دلم له گه ل دله بچکوله کانتانا هه لده له رزی و
ده ست و په نجه م له گه ل خه پله ی چنگ و په لتان
سه رمای ترس، سری کردوون، نایه نه گو...!!

***

هەواڵنامەی کتێب

ئافات

مه ریوان رئوف

گه رده لوولیک دیت و ئه چی
توزی بیابانی جه هلی پی یه
له ته حه سیر، کوته په رو
بونی قه ره م
درک و دالی ده شتی پی یه.
بی ته قه ... بی پرس
مال به مال مه ودایه کی به رین ئه بری
جار جاره یه ک سه رسم ئه دات
به بی وه ستان زور به په له
له و راستایه تی ئه په ری.
به ره و خوار دی.. به ره و شار دی!
گزره گیای ده شت لوول ئه دات و
به لای چه پدا وه رئه گه ری.
وه ر ئه گه ری و
ریزه شریتی ناوچه رداخی
سه رزینانی پال که پره که ی به رئاوایی
لیک هه لئه بری.
به روه و خواردی... به ره و شار دی!
لوول ئه خوات... پیچ ئه خوات
به گور... خیرا ته وژم ئه دات
غه زه بیکی بی شه رم... هیرشیکی بی ئامان
دره نگ یان زوو
سه ری شوومی خوی تال ئه دات.
هانا! هانام بو تو هیناوه
ده ستم به دامینت به ری بگره
مه رگی پیشخه... پی هه لگره
منداله کان چاوه ریتن
فرمیسکی ترس له چاویاندا قه تیس ماوه
بویان بسره.
قوژبنه تاریکه کان چاوه ریتن
چرای شادومانی داگیرسینه
بو نووسینی په یامه که ت
ستووونه کان ده ربهینه... سنووره کان بهه ژینه.

❊❊❊

هەواڵنامەی کتێب

"ئەلوەن و ئەم بەر و ئەو بەر"

(رانانی کتیب)

* ناوی کتیب: ئه لوه ن و ئه م به ر و ئه و به ر

* نووسه ر: سه لام عبدالله ئیبراهیم

* ناوه روک: رومان

* لاپه ره: ۱۱۰

* چاپه مه نی: ئینتشاراتی هانا

* چاپی یه که م، سالی ۱۹۹۸

* قیمه ت: ۷۰ کرونی سویدی به پاره ی پوسته وه

ئه سعه د حاج حه سه نی

وه کوو هه ر به رهه میکی تری هونه ری، ده کریت (و ده بیت) له لایه نی جوراوجوره وه رومانی "ئه لوه ن و ئه م به ر و ئه و بەر" بدریته بەر لیکولینەوە. ئەمە کات و جیگەی تایبەتی خوی دەویت. لیرەدا تەنیا ئەو خالانەی وا وەک خوینەریک سەرنجی منیان راکیشاوە، دەخەمە بەرچاو و بە هیوام یارمەتیدەر و هاندە ری تیکوشانی داهینه رانه ی نووسه ر بیت.

دوای خویندنه وه ی ئاخرین دیره کانی رومانی "ئه لوه ن و ئه م به ر و ئه و به ر"، ئه وه ی وا به زوری له بیری خوینه ردا دەمینیتەوە و لە هەستدا تام دەداتەوە، زمانی سادە، خومانە و بە هیز وپیزی نووسینه که یه. خوینه ر هه ست به نامویی ناکات؛ هه ست به وه ناکات که خه ریکه رومانیک ده خوینیته وه، به لکو وا هه ست ده کات له "ئه لوه ن"دا ئه م به رو ئه و به ر ده کات و له گه ل "ئه لوه نیه کان"دا خه ریکی هه ستان و دانیشتنه. رووداوه کانی رومانه که و دیالوگه کان ئەمەندە روون و زیندوون کە دەبنە تەجروبەی خوینەر خوی و لە هەست و بیریدا کاریگەر دەبن و بی بیر لیکردنه وه، به رووداوه خوشه کان شاد ده بیت و له ناخوشه کان خه مبار؛ له ته ک ئه لوه نیه کاندا پیده که نیت و ده گریت.

* ئەلیی سەفەریکت کردووە لە "هەمەدان"ەوە بو کرماشان و قەسر و بەرەوخوار هەتاکو مەنەلی و خانقین و توزخرماتوز و تکریت و... بی ئه وه ی هیچ ژاندارمه یه کی سه رسنوور یان پولیسی نیوشار، یان عه سکه ری سه یته ره کان، سه عاتی سه دجار ریگه یان پی گرتبی و داوای سجیل و ته سکه ره و هه ویه و پاسپورتیان لی کردبیت.

خه لکیکی میهره بان و دلسوز له هه موو بواریکدا دین به ره و پیرت و ده تبه نه لای خویان و له قسه و باس و ژیانی خویاندا به شدارت ده که ن. حه ز و ناحه زی، ترس و ئازایه تی، خه نده و گریان و شادی و ناشادمانی یه کانیان به بی بەخیلی لە تەکتا بەش دەکەن. کەس لە کەس ناپرسیت کییت، لە کویوە هاتوویت و لە ئه لوه ن چ ده که ی. هه ر ئه وه ی که له ئه لوه نی به سه؛ پیویستیت به ته سکه ره و هه ویه و پاسپورت نیه. ئه لوه نیکی بی سنوور، بی په رچه م و بی زمانیکی نه ته وه یی!

ئینسانه کانت بو غه ریب نین. هه موویان ده ناسیه وه؛ جیرانیک، هاوگه ره کیک، دووکانداریک... دیته وه بیری خوینه ر. هەر وەک ئەو شارەی لیی ژیاوی؛ هەر وەک ئەوی کە کەس ریگا لە کەس ناگری لە بە ر ئه وه ی تورکه، کورده، عەرەبە، فارسە یان... بەلکو لە ئامیزی دەگری لە بەر ئەوەی ئینسانە؛ گالتەی لە گەل دەگا، پرسی پی دەکا،

رینوینی لی وەردەگری و ئارەقیشی لە گەل دەخواتەوە. ئەری "ئەلوەن" هەر ئەو جیگە یە ـلادی یان شار، فە رقی نیەـ ئیمە ش لیی ژیاوین.

لە بە ر ئە و هویانە ی سە رە وە، واتە لە بە ر ئە وە ی ئە لوە ن هە م لە ژیان و هە م لە دل زور نزیکە، گفت و لفت و ری و رە وشتی وای تیدایە کە بو مروفی ئە مرو ئە گە ر ئارە قە ی شە رم نە خاتە تە ویل بە لانی کە مە وە سووری هە لدە گە رینی. سووکایەتی کردن بە ئینسان لە هەر کوی و هەر جیگەیەک بیت، دەبیت بەرپەرچ بدریتەوە. زمانی ئەلوەن و وینەگەرییەکانی هیندە زیندوو و خومانە و لە دلەوە نزیکن کە زور جار و لە زور جیگە خوینەر هەست بە بوشایی یە ک دە کات، هە ست بە نە بوونی (ئە لوە نی یە ک) کە پر بە دە م بنرکینی و بە رە نگاری ئە و شیوازە قسە کردنە بیت کە بی حورمە تی یە بە ئینسان. رومان و هە ر بە رهە میکی تری هونە ری نابی گیرانە وە و وینە گە ری دە قاودە قی رووداوە کانی دونیای دە رە وە بیت. هونە رمە ند بویە دە خولقینی کە داهینە ری ری و رە وشت و گفت ولفتی مروفانە تر و نابووتکە ری نامروفایە تی بیت. لە "ئە لوە ن و ئە م و بە ر و ئە و بە ر"دا ئە و دە نگە بی هیزە.

لە کوتایی دا ئە م پرسیارە دیتە پیش کە ئە م ئە لوە نە ی وا ئە وە ندە میهرە بان و دلسوز و خومانە یە کی یە؟ چی یە ؟ بیر و باوە رە، ئاییـنە، ئیمامە، ئیمامزادە یە... چیە؟ ئە وە ی راستی بیت بو من "ئە لوە ن" مانای هە ر ئە و چە مە ی بوو کە لە زەمانی زوو دا خەلک لە دەور و بەریدا کو دەبوونەوە و خەلکیکی باش بوون، پر لە مروفایە تی. باشە ئە مە چ فە رقیکی هە یە لە تە ک "داوودی کە وسوار"دا. دواییش هە ستیکی وا دە ستی دامی کە گوایە ئەلوە ن شتیکە لە فە زا دا؛ بە سە ر شارە کە دا؛ لە سە رووی هە موو شتیکە وە؛ لە سە رووی ئینسانە میهرە بان و دلسوزە کانی ئە لوە نە وە. ئە وانە ی وای پیی بزانن دە بنە ئە لوە نی و ئە وانی تر نە. لە م حالە تە دا ئیتر دە بیتە شتیک وە ک "نیروانا"ی بودا و "اشراق"ی صوفیانە. پیم وایە بە ئە ندازە ی خوی، خوا و پیغە مبە ر و ئیمام و ئیمامزادە و شیخ... رواله تی مروف و مروفایە تی یان تیکداوە. مروفی ئە مرو ئیتر پیویستی بە شتیکی زە مینی ترە کە پیویستی بە شایە تمان نە بیت.

***

هەواڵنامەی کتێب

"میدووسا به سەر ئابیدەرەوە"

(ناساندنی کتیب)

* ناوی کتیب: مدوسا بر فراز آبیدر
* نووسه ر: شاهو پیرخضرانیان
* ناوه روک: رومان
* لاپه ره: ۱۵۸
* چاپه مه نی: ئینتشاراتی ناوه ندی لیکولینه وه ی کوردستان
* چاپی یه که م، سالی ۱۹۹۹
* قیمه ت: ۴۰ کرونی سویدی

ئه سه د نودینیان

"میدووسا به سه ر ئابیده ره وه" ناوی رومانیکه که "شاهو پیرخضرانیان" به فارسی نووسیویه تی و تازه بلاو بووه ته وه. ئه م رومانه له سه ر ئەساسی رووداویکی دلتەزین که له سەرەتای سالەکانی ۹۰ له شاری سنەدا رووی دا، نووسراوه. "سویبه" ، یه کیک له که سایه تی یه کانی سه ره کی رومانه که، ژنیکی گه نجه که به زور به شوو ده دری و به دوای زولم و زور و ئەزیەت و ئازاریک که له لایەن شووەکەی و بنەماڵەی دایکوباوکی یەوە پیی دەکری، دەست دەداته تاوانیکی سه رسورهینه ر و مندالە کانی شووه که ی ده کوژی. "سویبه" خوی قوربانی فه رهه نگی ئیسلامی و پیاوسالارانه یه و ده ست دان به و تاوانه ، نه به هوی خه سله تی تاوانکارانه ی ئه وه وه، به لکو کاردانه وەیه که به رامبه ر به و وه زعه ی که تییدا گرفتار بووه. نووسەری رومان، ئاگاداری ئەم راستیەیە و بنچینەی تاوان له پەیوەندی یه کومه لایه تی یه کاندا دەبینی و هەول دەدات باری تاوانەکە لە سەر شانی سویبە بینیتە خوار و سەرنجی خوینەر بەرەو هوکاری یه کومه لایه تی یه کانی ئه م کاره ساته رابکیشی.

بلاوبوونەوەی هەواڵی ئەم کارەساتە لە شاری سنە و شارەکانی تری کوردستان، زور زوو بوو بە مەسەلەیەکی کومەلایەتی و هەلویستی جوراوجوری هینایە روو. نووسەر بە شیوەیەکی سەرکەوتوانە، وینەیەکی روون لەو کومەلگایەی کە کارەساتەکەی تیدا خولقاوە، دەخاتە بەرچاو؛ کومەلگایەک کە لە زاتی خوی‌دا پرە لە کیشەی چارەسەرنەکراو: ئەو فەزا کونەپەرستانەیەی کە بە سەر کومەلگادا حاکمە و جوریک پاشەکشە و دواکەوتوویی فه رهه نگی به سه ر خه لکدا داده سه پینی و هه روه ها جه وی سیاسی زیندوو و هه لسووراو به هوی ئاماده یی جوولانه وه ی کریکاری و کومونیستی.

هینانه سه ر کاغه زی ئه م به شه له میژوو، یه کیک له و بوشایی یانه پر ده کاته وه که له ئه ده بیاتی کریکاریدا سه باره ت به جوولانه وه ی کریکاری_کومونیستی کوردستان، به رچاو ده که وت.

ریکخستنی مەراسیمی یەکی ئەیار و هەشتی مارس، بەشداری هەلسووراوانەی ژنان لە تیکوشانی جوربەجوری کومەلایەتی، واقعیەتی میژووی ئەمروی کوردستانن کە نووسه ر له هه یئه تی که سایه تی یەکانی رومانه که دا پیشانمان دەدا. مریم، کەسایەتی راستەقینەی ژنیکە کە ژنانی کوردستان دژی حکومەتی ئاپارتایدی جنسی ئیسلامی هان ده دات، رابه ری یان ده کات و رابه ریکی خوشه ویست و جیگه ی متمانه ی شوینی ژیانیه تی.

"میدووسا بە سەر ئابیدە رە وە" توانیویەتی هەستی جنسی و خوشەویستی سەرکوت کراوی لاوان لە ژیر دەسەلاتی کوماری ئیسلامیدا، تە ئسیری فە رهە نگی ئیسلامی لە نیو بنە مالە کان دا و فشار و تە نگ وچە لە مە ی هە لقولاو لە م فە رهە نگە بە جوانی بخاتە روو. لە رومانە کە دا هە ول و مە یلی راستە قینە ی لاوان بو دوزینە وە ی ریگای جوراوجور بو جواب دانەوە بەو نیازە سروشتی یە د ەبینین. لە لایەکەوە هەستی سویبە، کچیکی فە رش چن کە بە شی هە رە زوری ژیانی لە ژووریکی تاریکدا خەریکی کاری تاقەت پرووکینەری چنینی فەرشە و گیرودەی بوچوونی پیاوسالارانەی برایەکەیەتی ؛ لە لایەکی ترەوە شەهلا دەبینین: ژنیک کە بو جواب دانەوە بە نیازەکانی واقیعی خوی تابوەکانی بنە مالە و ژن وشوویی دە شکینیت.

هە لویست گرتن سە بارە ت بە کوشتنی منالە کان و بوچوونە جوراوجورە کان لە وبارە وە، خوی لە باس و کیشە ی مریم و دەسگیرانەی خسرو دا نیشان دەدات. جیاوازی بوچوونی مریم و خسرو پیشاندەری گرایشە جیاوازە کانی ناو کومە ل سە بارە ت بە م مە سە لە یە.

"میدووسا بە سەر ئابیدە رە وە" رومانیکی ئەدەبیاتی کریکاری یە. من بە نووسەر بو بەرهەمە سەرکەوتووانەکەی دە ست خوشانە دە لیم و خویندنە وە ی رومانە کە بە خوینە رانی هانا پیشنیار دە کە م.

***

هەواڵنامەی کتێب

کوتایی چاوەروانی (١)

هیوا

هە رچە ندە بە فریکی زور نە باریبوو، بە لام رە شە باکە ئە وە ندە ی لە چال و چولە کاندا کوکردبووە وە کە زە وی یە کە لووس ئەینواند. لە گەل ئیوە ش شەریکی توندی بەرپاکردبوو. چەندە بەفر لە ئاسمانە وە ئە باری، سی ئە وە ندە ی لە زە وی هە لئە گرتە وە و بە رقە وە لە سنگ و نیوچە وانی ئە کوتان؛ ئە و دە مە روژئاوایە ی وا لی تاریک کردبوون کە هە ر چە ند چاوەکانت بچکولە ئەکردەوە و ئەتروانی، چەند مەتریک زیاترت بە دەوری خوتاندا نە ئەبینی. گرمە و نرکەی رە شە باکە هە ر دە مە و ئاوازیکی ترسناکی دروست ئە کرد، بە جوریک هە موو دە نگیکی لە خویدا کپ کردبوو و تە نها دە نگی خوی ئە بیسترا. لە گە ل براکە ت دا یە کی نایلونیکی شین باو کە کتیب و دە فتەرە کانتان تیا ئە پاراست لە بن بالتان قایم کردبوو و بە هەنگاوە وردەکانتان بەفرەکەتان ئەشیلا. دایکت هاتە وە خە یالت کە چە ند لە بە ریوە بە ری قوتابخانە کە پارایە وە "ماموستاگیان هە ر ئە و دوو مندالە م هە یە . بیانخە رە د ە وامی بە یانیان، زستانە و تاریکی زوو دادی، بە ینی دوو شار ئە برن و دە وامی ئیواران بە کە لکی ئە مان نایە ت" دە نگە ناسکە کە ی "هیمن" بە رگویت کە وت:

ـ چنار، تو بە فرت خوش ئە وی؟

ـ نا، خوشم ناوی، ئە ی تو؟

ـ منیش خوشم ناوی. (پاش کە میک بیدە نگی دریژە ی بە قسە کانی دایە وە)

ـ کە داوات لە سایە قی قە مە رە سوورە کە کرد، ئە وە نە بوو ژنیکی لە پیشە وە و منالیکی بە قە د منیش لە دواوە دانیشتبوو...

ـ ئی، ئە زانم.

ـ لە قسە ی ئە و مندالە زور بیزار بووم.

ـ بوچی؟

ـ شووشە کە ی نزم کردە وە و وتی "ئای چە ند خوشە بە فر ئە باری"...

سە رنجت دایە، بە هە نگاوە خیراکانی ریگای ئە بری. هە ر دوو دە ستی لە گیرفانی قەمصە لە کە ی (٢) ناوە و سە ری تویژالیک بە فری گرتووە. ئە وە ندە راتگرت سە رو چاویت پاک کردە وە، بە بزە یە کی شیرین وە لامی دایتە وە و کە وتنە وە ری.

ترسی ئە م دە شتە چولە و ئە م زریانە تووشە پیشنیارە کە ی "هیمن"ی بە بیر هینایتە وە:

ـ با لە جادە کە وە بروین.

ـ نا، زور درە نگە، لە م دە شتە وە زووتر ئە گە ین.

ئە مجارە ش بە پرسیاریک دە ست پیشکە ری گفتوگوی کرد:

ـ ئە و سە یارە سوورە بو سواری نە کردین؟

ـ ئە ویش وە ک ئە وانی کە وتی "تە ر و قوراوین"

ـ ئە گە ر تە ر و قوراوی نە بووینایە، سواریان ئە کردین؟

ـ باوە ر ناکە م، چونکە پارە یان لیمان ئە وی و ئیمە ش پارە مان پی نی یە.

هەوڵنامەی کتێب

ـ هەر کە دەستت لی راگرت و لە بەردەمماندا وەستا، لە خوشیاندا ویستم خومی تی فری بدەم؛ نەمزانی بو میوە کرین وەستا، ئاخر جیگە شی هە بوو!

هە ستت کرد ریگاکە تان دە ستی داوە تە هە وراز، ئە وە ت بە بیر داهات کە ریگای ئیوە هە ورازی تیدا نیە. بو دلنیابوون دریژەت پیدا. زوری نەبرد تیگەیشتی لە بناری گردولکەیەکدان. ترسی ون بوون لە دەروونت چەکەرەی کرد. دەستی هیمن ت گرت و هە لویستە یە کت کرد. نە خشە ی دە شتی شارە زوورت هینایە پیش چاوی خوت و میشکە بچکولانە کەت لیکی دایە وە. زانیت بە لای چە پدا زور خوار بوونە تە وە، بویە ئاراستە ی ریگاکە ت گوری. باکە ی تا ئە هات قایم تر ئە بوو و سە رما زیاتر ئە ی لە رزاندن. باسیکی تازە ت کردە وە:
ـ خوزگە چە تریکمان پی بوایە.
ـ ......
ـ هە ردووکمان ئە چووینە ژیری و ئە گە ر گورگ بهاتایە بومان، ئە مانکرد بە چاویدا؛ ئیتر نە ی ئە ویرا بیتە وە، وانیە چنار؟
لە سە رە تای ریگاوە ئە م ترسە لە دلت میوان بوو نە ت ئە ویرا بیدرکینی، بە لام بو دلدانە وە ی براکە ت بە لە خوبایی بوونیکە وە پرسیت:
ـ لە گورگ ئە ترسی؟
ـ ئە ی تو ناترسی؟
ـ گورگ بە م توفانە لە م دە شتە چولە نابیت.
هە ولت ئە دا خوتی بو بکە یتە قە لغان و لە رە شە باکە بیپاریزی، بە لام گیژی بایە کە لە هە موو لایە کە وە ئە یگرتنە وە. لەرزینی ئەژنوکانتان هەرەشەیەکی ترسناک بوو بەرەو رووت ئەبووەوە. هەر بەدەم ریوە بەفری سەر شانی هەر دووکتانت تە کاند. ئە مجارە ش رووی پرسیاری تیکردی:
ـ پولی چوارە م قورسە؟
ـ نا، قورس نیە.
ـ کە ی منیش ئە گە مە پولی چوارە م؟
ـ سی سالی تر.
خە یالی باوکت سە رتاپای هە ستی داگرتی. بە خوت وت: "لە کوی وە چاوی لە دوو جگە رگوشە کە ی بی، وە ک بالدار خوی بگە یە نی پیمان. هە ر دووکمان لە باوە ش بگریت، هە نگاوە گە ورە کانی بە خیرایی ئە م دە شتە تە واو بکات و بە مالە وە مان شاد بکات. ئاخ بابە گیان... هە تاکە ی چاوە ریت بین؟! هە ر نە بیت هە والیکت پیمان بگات هە تا بزانین لە ژیاندایت. ئە وە تا هە ر کە س باس لە ئە نفال کراوە کان ئە کات بە تە مای گە رانە وە یان نین، بە لام ئیمە هە ر چاوە روانین"
لە کاتیکدا فرمیسکە گە رمە کانت بە سە ر روومە تە تە زیوە کانتدا خزە یان ئە کرد و بە نیو بە فرە کە دا روئە چوون، بە پرسیاریک بە ئاگای هینایە وە:
ـ هە تاکە ی ئاوارە ئە بین؟
بە خیرایی هاتە وە بیرت کە هە فتە ی پیشوو بە هوی نە خوشی "هیمن" ە وە زوریک لە خە لکی گە رە ک شە ویک لە مالی ئیوە کوبوونە وە و باسی ئاوارە بوونی خویان ئە کرد. هە ر دایکی "دیار"ی رە فیقت وتی:
ـ دلتان بە ئە مریکا خوش نە بی، ئە مریکا و سە دام وایان لە ئیمە کرد.
چە ند کە سیک رووبە رووی بوونە وە:
ـ تو شوین قسە ی کومونیستە کان مە کە وە. مە گە ر ئە مریکا کورد بکاتە شتیک و بە ئیجگاری کوتایی بە ئاوارە بوون

هەوالنامەی کتێب

بهینی.

تو به باشی له م قسانه تی نه ئه گه یشتی بویه به کورتی وه لامی براکه ت دایه وه:

ـ هیمن گیان، نازانم.

هه ستت کرد تاریکی بالی ره شی به سه رتاندا ئه کیشی. ئه وه نده ی تر ترسی خزانده ده روونت. ویستت پیی بلییی په له بکات. بینیت ته واو بی هیزی پیوه دیاره و به ئاسته م توانای هه نگاونانی هه یه. په شیمان بوویته وه .

دایکت هاته وه خه یالت که هیچ کاریکی بو ناکری، به بی ئارامی دیته ده ره وه و چاویک له کولانه که ئه کات و به په له ئه چیته وه ژووره وه، وه ک په یکه ر له ناوه راستی ژووره که رائه وه ستی؛ پاش که میک دیته وه ده ره وه ده ست له سه ر ده ست دائه نیت و چاو له کولانه که ئه بری؛ بریار ئه دات به ره و قوتابخانه بکه ویته ری، به لام ئه ترسی هه ر له مال ده رچیت ئیمه به ته ری بگه ینه وه ماله وه و سه رمامان بیت، بویه هه ر زوو له و بریاره پاشگه ز ئه بیته وه.

گه یشتنتان به رووباره که په تی خه یالی پساندی. له قه راغه که ی راوه ستان. که ف دروست کردن و لوول بوونه وه و به یه کدادانی به رد و ئاو هیزی ئه ژنوی شکاندی؛ نه خیر له وه دا نه بوو لیی بپه رنه وه. ئه تزانی پردیک هه یه، ته نانه ت سه یاره شی لی ئه په ریته وه، به لام نه ت ئه زانی روو له کام لا بکه ن بوی. سه رنجت دایه هیمن، کتیبه کانی له ده ست به ربوته وه و که میک بو پیشه وه کوور بوته وه. به له رزه له رز ده سته بچکوله کانی جووت کرد و له نیوان هه ر دوو ئه ژنوی رایگرت. به په له باوه شت بو کرده وه و سه ریت به سنگه ته ره که ته وه نووساند و خوت به سه ردا خوار کرده وه. له کاتیکدا به ریه ک که وتنی ددانه کانتان ته قه ته قی دروست ئه کرد و زمان و لیوه کانتان وه ک ده رزی به نجی لی درابی، به ئاسانی قسه ی پی نه ئه کرا، پرسیت:

ـ هیمن ئه وه چیه؟

به قورگی پرگریانه وه وه لامی دایه وه:

ـ زور سه رمامه و برسیمه.

ـ هیمن گیان، زورمان نه ماوه؛ هه ر ئه وه نده ی پرده که بدوزینه وه ئه گه ینه ماله وه.

نایلونه که ت هه لگرته وه و له ناو کتیبه کانی خوت هاویشت. ده ستت به قولیه وه گرت تا نه هیلی بکه ویت و به ئاراسته ی رویشتنی ئاوه که به ریکه وتن. هاژه ی رووبار و لووره لووری با و بانگی گریانی هیمن تیکه ل به تاریکی ئه و شه وه ئه بوون و دیمه نیکی توقینه ریان له ناختدا به رجه سته کرد. زورت له خوت کرد و توانیت گریانه که ت له سنگتدا په نگ بده یت.

زور نه رویشتن. ئه ژنوکانی نوشتانه وه و له ناو به فره که دا گرموله بوو. کتیبه کانت به ردایه وه و هه رچه ند هیزت دایه به رخوت نه تتوانی به رزی بکه یته وه. ده ستت له قژی وه ردا، هه ستت کرد مووه کانی چلووره ی کردووه. به په له ده ستت له ئه ژنوی کوتا، شه رواله که ی وه ک چه رمیکی وشک هه لاتوو خشه ی ئه هات. ئیتر گریان نه یتوانی له قه فه زه ی سنگت جیی بیته وه. که به دیاریه وه هه لتروشکایت (۳) به خوت زانی ته نووره که ت به ستوویه تی. سه ریت به رز کرده وه و له ناو هه ر دوو ده ستت راتگرت. ده نگی گریانی نزمتر ئه بووه وه، تا وای لیهات ته نها نووزه نووزیکت لی ئه بیست. ده سته کانت هیزی هه لگرتنی سه ری نه ما، نووزه که شی لیبرا. توانای بینینت کز ئه بوو و خوت له سه ر قاچه کانت بو رانه گیرا. له کاتیکدا به گریانه وه هاوارت ئه کرد "دایکه گیان، له ماله وه چاوه ریمان مه که، فریامان که وه، لیره بمان دوزه وه ، ئیمه نامانه وی بمرین..." به ئیجگاری لای سه ری براکه ته وه له ناو به فره که دا که وتی و سه رت چووه نزیکی کتیبه کان و هه ر به واندا دوا په یامت بو دایکت نارد:

ـ ئه مشه و کوتایی به چاوه روانی بینه؛ نه چاو ه روانی ئیمه به، نه چاوه روانی بابه.

په‌روایز:

١ـ رووداوی ئه م چیروکه ٧ـ١ـ١٩٩٢ له نیوان شاروچکه ی "سیدصادق" و "شانه ده ری، له راستیدا رووی داوه.

٢ـ قه مصه له: کاپشین.

٣ـ هه لتروشکان: دانیشتن له سه ر هه ردوو پی.

***

هەواڵنامەی کتێب

بانگەواز

داوا و تکا

بە مەبەستی چاپ و بلاوکردنەوەی شیعرەکانم کە ژمارەیەکیان لە گوفاری "رابەر" ئورگانی حەلقەی ئەدیبانی کومونیست لە نیوانی سالەکانی ١٩٨٧ _ ١٩٩٠ بلاو بوونەتەوە و نامیلکەکانی "چرای شورش" ١٩٨٩، "چاوم لییە"، "چەندگورانی‌یەك لە جەنگەلستانی ژیانەوە" ١٩٩٢، یان هەر نووسین و شیعریکی‌تر، تکام وایە لە هەر دلسوزیکی ئەدەب و شیعری کریکاری کە هەر بەرهەمیکی منیان لا دەست دەکەویت بە ئادریسی گوفاری هانا، یان بەم ئادریسە ئاگادارم بکاتەوە و بیگەیینیتە دەستم، لە گەل ریزم‌دا.

هەواڵنامەی کتێب

عبدالله سلیمان (مەشخەل)

فانکوفەر _ کەنەدا

Abdullah Sulaiman
408 - 747 East 8th Ave
Vancouver, B.C. V5T 1T3
Canada

❊❊❊

بازگە

عە بدول حسین

سە فە رە کە ت ناچاریی بوو... نە خوشیی هاوریکە ت گە یشتبووە سنووری مالئاوایی کردن لە ژیان... دە نا باسی ریگاکە یان بو کردبوویت... لیرە هەتا ئەوی دەیان بازگەی ئەم و ئەو یەخەیان گرتیت. لە سە ر تا خواری لە شتیان پشکنی و ناوی جانتاکە تیان ئە م دیو و ئە ودیو کرد.

وەکو خەلکی ئەم ولاتە نەبیت، لە بازگەی یەکەمی هەردووکیاندا... ناونووسیان کردیت. لە دوا بازگەی ئەمدا پرسیارە کان وە کو بزمار بە سە ر سنگتدا، دائە کوترا:

_ بو کوی دە چیت؟

_ خو تو خە لکی ئە وی نیت... ئیشت بە وی چیە؟!

هە ر کە لە وی دە رباز بوویت... لە یە کە م بازگە ی ئە وانیشدا... دیسانە وە پرسیارە قیزە ونە کانیان کیشایە وە بە رووتا:

_ دی کیفە چی؟

_ خو تو خە لکی فیرە نی... تە چ شول ل فیرە هە یە؟!

بە شە کە تی گە یشتیە ئە وی. شوینە واری تابلو ئاوژووە کانی نیوان ئیوە و ئە وان پانتایی دە روونتی داگیر کردبوو. هە ر کە وینە کان بە میشکتدا، تیدە پە رین... چرنووکیکیان لە ناخت ئە گرت... لە گە رانە وە تا، لە ریگا هە مان هە لسوکە وتیان لە گەل کردیت بویە لە ناو پاسەکەدا هەتا گەیشتنە قەراغ شار، تو بە ناو خوتا روچوو بوویت و کارە دزیوە کانی دوای راپە رین وە کو فیلمیکی تراجیدی بە بە رچاوتا تیدە پە رین... هاواریکی کپ بوو بە هە ناسە یە کی دریژ و لە ناختە وە دە رچوو:

" _ ئەمانە بو دروشمە پیروزەکانیان ئاوەژوو کردەوە؟ ... شورش و مافی گەلیان گوری بو تالانکردنی سامانی نیشتمان... لە پیناوی کورسیش دا، کەوتنە خوکوژی! ئەو توزە تروسکایەی بە رووباری خوین و فرمیسک سەری دەرهینا ئەیانەوی لە پیناوی مشتی دولاری داهاتدا کپی بکەن و دیسانەوە بمانخەنەوە ناو شەوەزەنگ... چوارپارچە کە یان کرد بە پینج... پیشیان نە نگ نە بوو، پە لی دوژمن راکیشن هە ر لە بە ر ئەوە ی وا بميننە وە... نابی وا بویان بچیتە سەر... دەبی راپەرینیکی تر پوخلەواتی راپەرینەکە رامالی... دەنا رە نجمان بە فیرو دە بە ن... ئە توانری بکری... ئە ی بو ناکری؟!... دە بی بکری..."

_ لە کویوە هاتوون؟

_ لە شاری هە...

_ دابە زنە خواری بو پشکنین.

١٠_٦_١٩٩٧ سلیمانی

***

برا گەورە (١)

شیکهار جوشی Sekhar Joshi

تە رجە مە : ئە سعە د حاج حە سە نی

جگدیش بابوو Jagdish Babo هەوەل جار لە قاوەخانە چکولەکەی پەنای تابلو زەلامەکەی وا لە لای چەپی بازارەکەوە بوو، چاوی پیکەوت. چاوانی گەش، قژی قاوەیی کال و هەژینیکی نەرمی نەناسیاو لە جم و جولیدا، تیکەلاویەکی جوانی ــ وەک دلوپی ئاو وا بە رووی گەلای گولالەی گەرمیاندا بکشیتە خوار ــ پیک هینابوو. بە وریایی چاوە کانیدا، دە کرا تە مە نی نیوان نو و دە سال گومان لی بدریت و هە ر وایش بوو. کاتیک جگدیش بابوو بە مژدان لە سیگارە نیوە کە ی هاتە نیو قاوە خانە کە وە، کورە کە خە ریکی لابردنی چەند دە ورییە ک لە سە ر میزیک بوو. بە لام هە ر کە جگدیش بابوو ویستی لە پشت میزیک لە گوشە یە ک دانیشی، کورە کە پیش ئە وە ی ئە و دانیشیت لە بە رانبە ری دا حازر بوو، وە ک ئە وە ی بلیی چە ندان سە عات بە تە مای ئە و، بە تەمای یە کیک بووبیت لە و جیگە یە دانیشیت.

کورەکە هیچی نەوت. بو ریزگرتن، توزی داموکایەوە و زەردەخەنەیەکی کرد. هە رکە سفارشی چایە کی وە رگرت، دووبارە زە ردە خە نە ی کرد، نە ما و لە چاوتروکانیکدا بە چایە کە وە گە رایە وە.

هەستەکان سەیرن. لەوانەیە یەکیکی بە تاق کەوتوو لە شوینیکی تەریک و ساباتا، هە ست بە تە نیایی نە کات. سەرەرای بە تاق کەوتنەوە، هەموو شتیک زور ناسیاو و خومانە بیتە بە رچاو. بە پیچە وانە یش، لە نیوان هە زاران کە سیش دا هە ست بە تە نیایی دە کریت. هە موو شتیک نە ناسیاو و نامو دیتە بە رچاو. بە لام ئە و هە ستی تە ریکی یە و بە تاق کە وتنە حە تمە ن رە گە کانی لە جیابوونە وە و جودایی لە میژینە دایە.

جگدیش بابوو لە شوینیکی دوورە وە هاتبوو و بە تە نیا بوو. لە هاتوچووی بە پە لە ی نیو بازارە کە، لە هە راو هوریای قاوە خانە کە دا هە موو شتیک بی پە یوە ندی لە تە ک یە کدا دە هاتنە بە رچاوی. لە وانە بوو دوای ماوە یە ک ژیان لیرە و پیداکە وتن، توزی ئاشنایی لە تە ک دە ور و بە ریدا پە یدا بکردبایە. بە لام جیگە کە ئە مرو زور بیگانە دە ینواند، زور دوورتر لە ئاسوی بوونیەوە. بیرکردنەوە لە رابوردوو دەستي پیکرد و خەلکی لادیکە ی خوی و کورە مە درە سە یی و دانشگاییە کان و قاوە خانە ی شارە نزیکە کە ی وە بیر هاتنە وە.

ــ چایی "ساحیب"! (٢)

جە گدیش بابوو خولی جگە رە کە ی داتە کاند. لە "ساحیب" وتنی کورە کە دا، هە ستی بە زاراوەیە ک کرد کە ونی کردبوو. لە سە ر گومانە کە ی دریژە ی بە قسە کردن دا:

ــ نیوت چیە؟

ــ "مە دە ن".

ــ زور چاکە مە دە ن، خە لکی کویی؟

ــ خە لکی کویستانم، بابووجی.

ــ سە دان شوین لە کویستاندا هە یە ــ "ئابوو"، "دارجیلینگ"، "موسوریە"، "سیلما"، "ئالمورا"... ئاواییە کە ی تو لە کام کویستانە؟

بە زە ردە خە نە وە وتی:

ــ "ئالمورا"، ساحیب، ئالمورا.

بە شارە زاییە وە پرسی:

ـ كام ئاوايي لە ئالمورا؟

كورە كە دە ستاوەدە ستي كرد. شايە د لە نيوی سە يری ئاوايیە كە شە رمی دە كرد، بە ژيری يە وە جوابی دايە وە:

ـ زور دووره ساحيب. لە وانە يە بيست و پينج، سی كيلومە تر لە ئالموراوە دوور بيت.

ـ بە لام هە ر دە بی نيويكی هە بيت.

بە شە رمە وە جوابی دايە وە:

ـ "دووتيالگاوون".

تە می تە نيايی لە رواڵە تی جە گديش بابوودا رە وی و كاتی بە بزە وە بە "مە د ە ن"ی وت ئە ويش خە ڵكی ئاوايیە كی دراوسێیە، چی وای نە مابوو كورە كە لە خوشياندا كە شە فە كە ی لە دە ست بكە ويتە خوار. مات و بيدە نگ لە جيگە ی خوی راوە ستا، وە ك ئە وە ی رابردووی وە بير بيتە وە.

رابردووە كە ئاوايیە ك... كيوە بە رزە كان... چە ميك... دايك... باوك... خوشكی گە ورە... خوشكی چكولە... براگە ورە؟ شيوە ی كاميان بوو وا لە رواڵە تی جە گديش بابوودا رە نگی دە دايە وە؟ دايك؟... نە، باوك؟... نە، خوشكی گە ورە يان چكولە؟... نە، براگە ورە؟ ... ئە ری... "داجيو"!

دوای چە ند روژ، بوشايی نائاشنايی لە نيوان مە دە ن و جە گديش بابوودا نە ما. هە ر ئە و پياوە دادە نيشت، مە دە ن بانگی هە لدە هينا:

ـ بە خير بييت، داجيو! داجيو، ئە مرو زور ساردە. داجيو، ليرە ش بە فر دە باری؟ داجيو دوينی زور خواردنت نە خوارد. لە پر لە سووچيكە وە هاواريك دە كرا "كورە!" و مە دە ن پيش ئە وە ی دە نگە كە بگاتە ئە و سە ری قاوە خانە كە، دە سبە جی ئامادە دە بوو. دوای وە رگرتنی سفارشە كە لە گە رانە وە دا دە يپرسی:

ـ چت ناوی داجيو؟

ـ توزی ئاوم بو بينە.

لە وپە ری قاوە خانە كە وە بانگی هە لدە دا: "هە ر ئيستا، داجيو."

وشە ی "داجيو"ی بە تاسە و شە وقی دايكيكە وە كە كورە كە ی دوای جيايە كی دريژخايە ن لە باوە ش دە گريت، دە گوتە وە.

دوای ماوە يە ك، تە نيايی جە گديش بابوو لە ناوچوو. ئيستا نە ك هە ر بازارە كە و قاوە خانە كە بە ڵكو شارە كە ش رە نگيكی خومانە ی لی نيشتبوو. ئيتر "داجيو" داجيو وتنی بە ردە وامی مە دە ن كە لە سە رانسە ری قاوە خانە كە دا دە زرنگايە وە بە كە يفی نە بوو.

ـ مە دە ن! وە رە بو ئيرە.

ـ وا ديم داجيو!

بە ردە وام بە كارهينانی وشە ی "داجيو" خووی بورژوازيە تی جە گديش بابووی دە رە نجاند. دە زووی باريكی بە يە ك راهاتن بە رگە ی كيشی بە هيزی "خوپە رە ستی" ناگريت.

ـ چاييشت بو بينم، داجيو؟

ـ چاييم ناويت. بە لام ئە مە چيە، يە ك شە ق هاوار دە كە ی "داجيو، داجيو"، كە رامە تی خە ڵك لای تو ريزی نيە؟

جە گديش بابوو تووڕە هە ڵگيرسابوو و ئاگای لە گفتی خوی نە بوو. بيريشی لە وە نە دە كردە وە كە مە دە ن لە مانای "كە رامە ت" تيدە گات يان نا.

بە لام مە دە ن بە بی ئە وە ی مانای وشە كە ی بو ليك بدريتە وە لە هە موو شتيك تيگە يشت. جا دە كريت كە سيك وا لە تە مە نيكی وە ها ناسكدا ويرابيتيە تيگە يشتن لە و دونيايە، لە مانای وشە يە كی بی قابل تی نە گات؟

مە دە ن لای خاوە نی قاوە خانە كە سە رئيشە ی كرد بە بيانوو و لە ديوە چكولە كە ی خوی دانيشت، سە ر لە نيوان ئە ژنودا،

هەواڵنامەی کتێب

هه نیسکی ده دا. له م بارودوخه ی دووری له که س و کار خووکردنی ئه و به جه گدیش بابوو رووداویکی زور ته بیعی بوو. به لام ئیستا بو یه که م جار له ولاتیکی غه ریب دا هه ستی ده کرد یه کیک ئه وی له باوه شی دایکی، له ده ستی باوکی و له ژیر سایه ی خوشکی دا رفاند.
مه ده ن هه ر وه ک جاران گه رایه وه سه ر کاره که ی خوی.

روژیک، کاتی رویشتن بو قاوه خانه که، جه گدیش بابوو کوتوپر،"هیمانت"، هه والیکی کاتی مندالی خوی بینی. دوای ئه وه ی چوونه نیو قاوه خانه که، جه گدیش بابوو به ئاشیره ت مه ده نی بانگ کرد، به لام هه ستی به وه کرد که کوره که تیده کوشا نزیک نه که ویته وه. دوای ئه وه ی بو جاری دووه م بانگی کرد، مه ده ن هاته پیشی.
ئه مرو نه بزه ی جاران له سه ر لیوه کانی بوو و نه وتی: "چیت بو بینم، داجیو؟" جه گدیش بابوو خوی ده ستی پیکرد:
ـ دوو چایی و دوو هیلکه و رون.
دواییش له باتی ئه‌وه‌ی جواب بداته‌وه: "هه‌ر ئیستا، داجیو" وتی: "هه‌ر ئیستا، ساحیب" و رویشت، هه‌ر وه‌ک ئه وه ی ته واو له یه ک بیگانه بن.
ـ له وانه یه مندالی کویستان بیت، "هیمانت" گومانه ی کرد.
جه گدیش بابوو له ژیر لیچه وه وتی "ئه ری" و باسه که ی گوری.
مه ده ن چاییه که ی هینا.
هیمانت پرسی "نیوت چیه؟" و تیده کوشا رواله تیکی دوستانه بگریته خوی.
ماوه یه کی کورت بیده نگی میزه که ی داگرت. جه گدیش بابوو سه ری داخستبوو و ده یروانیه پیاله چاییه که. مه ده ن بیره وه ریه کانی هاتنه وه بیر: روژیک هه ر به م شیوه یه جه گدیش بابوویش نیوی ئه وی پرسیبوو... دوایی... "داجیو، دوینی زور خواردنت نه خوارد"... و دوایی یه که شی، "تو هیچ ریز له که رامه تی خه لک ناگریت..."
جه گدیش بابوو چاوی به رز کرده وه و بینی له وانه یه مه ده ن وه ک بورکانیک بته قیته وه.
ـ نیوت چییه؟ هیمانت دووپاتی کرده وه.
ـ "به هه تیوه بانگم ده که ن، ساحیب" و لیبیان دوورکه وته وه.
ـ "که لله شه قیکی راسته قینه یه"، هیمانت وتی و قومیکی له چاییه که ی دا:
ـ نیوی خوشی نایه ته وه بیر.

(۱) ئه م کورته چیروکه له کتیبی MAGINE; J.W. Cappelens Forlag A/S, Oslo 1994 را کراوه به کوردی.
(۲) ساحیب: ئاغا

داوای لیبوردن:

له ژماره ی ١٠ ی هانا دا، نامه ی عباس شوان، بو ریبوار، بلاو کراویه وه. به داخه وه له په ره گرافی کوتایی نامه که دا ٢ دیر له کاتی دووباره نووسینه وه ی نامه که دا که وتبوو. ئیمه لیره دا له گه ل داوای لیبوردن له "عباس شوان" و خوینه رانی هانا به خاتری ئه مه هه له یه، ده قی په ره گرافی کوتایی نامه که ی "عباس شوان" لیره دا دینینه وه. ئه و ٢ دیره ی که له ژماره ی ١٠ دا که وتبوون، به خه تی جیاواز لیره دا نووسراونه وه:

"من له مه عده ن پاکی خومه وه بو تو و بو شیعر و ئه ده بیاتی کریکاری هینده به وه فا بووم و ناوتم به رز راگرت. که چی به ریزت تا ئیستا پرکیشی نووسینی نامه یه کت نه کردووه! که هاتووشیته سه ر ئه و په ره گرافه موشه خه صه، بی ئینسافیت کردووه، له کرده وه ی کومونیسته حه قیقی یه کانی په یره وی مارکس ناوه شیته وه و ئاماژه ت به ناوی من نه کردووه! گریمان ناوی من زه روری نییه، خو ده کرا بتنووسیایه که سیکی خه لکی سلیمانی ئه و به رهه مه ی بو به چاپ گه یاندووم!!"

***

هەواڵنامەی کتێب

وەڵامی ریبوار بە نامەکەی عەباس شوان

مصلح شیخ الاسلامی (ریبوار) ٣١_١_١٩٩٩

سە بارە ت بە نامە کە ی عە باس شوان بو من، کە لە "هانا"ی ژمارە دە دا هاتوە، بە پیویستم زانی چە ند نوکتە یە ک روون کە مە وە:

سەرەتا حەق بەو دەدەم کە لە ژیاننامەی هونەری من، بلاوکراوە لە روژنامەی **"پەیام"** ژمارە ی ٧ (ئایاری ١٩٩٨)دا، ناوی ئە و، وە ک بلاوکە رە وە ی کومە لە شیعریکی من: **"چە تد لاپە رە لە دە فتە ری یە رياخە ل"** نە هاتووە. گە رچی، مە بە ست لە و ژياننامە کورتە، هینانی ناوی بلاوکە رە وە ی بە رهە مە کان نە بووە و ناوی زوربە ی ئە وانی تریش نە هاتووە؛ بە لام وادیارە پیهاتنیکی واش بە وان قە رزدارم.

بە لام ئە گە ر، بە واتە ی خوی، "شایە تمان بە دیار" ئە وە ناهینی کە، وە ک لە ویدا (لە پە رانتزیکدا) هاتوە، من یە کیک لە دامەزرینەرانی کومەلەی شورشگیری زەحمەتکیشانی کوردستانی ئیران بووم، ئیتر موشکیلی خویەتی. ئەوە حە قیقە تیکە و هە موو دامە زرینە رانی کومە لە ی قە دیم لیی ئاگادارن. بە داخە وە هاورییانی وە کو فواد و حە مە حسە ین کە ریمی زور زوو گیانیان بە خت کرد. بە لام کومە لیک لە وانە، خوشبە ختانە، ماون و هە ر لیرە دا دە توانم ناوی چە ند کە سیکیان کە ئیستاش نیوبانگی سیاسی و کومە لایە تی یان هە یە بینم کە دە توانن شاهیدی لە سە ر ئە م راستی یە ش بدە ن. **ئەمە خالیکی** گەشی ژیانی منەو ریگا نادەم بە رەخنەی بیجی و نامیهرەبانی لەم چەشنە خەوش هەلبگری. نەک هەر کەسانی وەکو حسین مراد بیگی (حەمەسوور) و ئیرەج فەرزاد، کە لەوانەیە کاک عەباس "شایەتمان"یان پی نەهینی چونکو ئەمانیش و گەلیکی تریش لە دامەزرینەرانی کومە لە ی قە دیم، بە واتە ی ئە و، نە دە بوو کومە لە یان بە جی هیشتبایە، ئە وانی تریش، وە کوو عە بدوللای موهتەدی و ماموستابرایم، کە لە کومە لە دا ماونە تە وە، دە توانن ئە م دیرانە بخويننە وە و، ئە گە ر بە پیویستی بزانن، قسە ی لە سە ر بکە ن.

من، بەپیچەوانەی عەباس شوان، بەجی هیشتنی کومەلەو دامەرزاندنی حیزبی کومونیستی کارگەریش لە سالی ١٩٩١دا هەر بە خالیکی گەش و گەلیکیش گەشتر لە دامەرزاندنی کومەلە دەزانم کە بەشداریم تیدابووە. چ دامەرزاندنی کومەلەی قەدیم (سالی ١٩٦٩) بەرانبەر بە ناسیونالیسمی حیزبی دیموکرات و حیزبی توودە و...، چ دامەرزاندنی حیزبی کومونیستی کارگەری (سالی ١٩٩١) بەرانبەر بە ناسیونالیسمی زال بە سە ر کومە لە و ... دا، سەرچاوەی لە یەک بوچوونی واحید دایە ئەویش دیفاعە لە کومونیسم بەرانبە ر بە ناسیونالیسم. من، بە پیچە وانە ی عەباس شوان، خودوراندن لە تەمکین بە ناسیونا لیسم و دوراندنی کومونیسمدا د ە بینم کە هە رکە س کردوویە دە بی جواب بداتە وە.

***

وەلامیک بو عباس شوان

سه ردار عبدالله

دواهه مین لاپه ره ی هانای ژماره ١٠ نامه یه کی "عباس شوان"ه بو ریبواری شاعیر (مصلح شیخ اسلامی). له پیشه کی نامه‌که‌یدا باس له سه‌ختی باری ژیانی خوی ده‌کات له تورکیا و بیزاری و ناره‌زایی خوی ده‌رده‌بریت به رووی نوینه‌رانی سه‌ده ره‌شه‌کاندا به تایبه‌ت بزووتنه‌وه‌ی ناموباره‌کی ئیسلامی وه‌ک خوی ده لیت، ئه گینا ئه و کاری به تورکیا چی بوو. پاشان دیته سه ر هاوده رده کانی له په ناهنده ی هه لاتووی ده ستی بارودوخی ناجیگیری کوردستان به تایبه ت چه په کان به که سانی لاف وگه زاف لیده رو شکست خواردوو ده داته قه له م.

به پیشه‌کی ئه‌م نامه‌یه‌دا دیاره که عباس شوان له چ باریکی ده‌روونی خراپ و ناجیگیردا ده‌ژی وه‌ک ئه‌و په ناهندانه ی تر به چه پ و غه یره چه په وه، به لام ئه وه مان تی ناگه یه نی که هوی چی یه که ته نها له و نیوه دا ئه م به خوراگر و کوموونیستی خاراو ماوه ته وه . به هه رحال ده کریت ئه و باره سه خت و ناهه مواره‌ی ژیانی په نابه ری له به رچاو بگیریت چ بو په ناهنده ی تر و چ بو عباس شوانیش، به لام ئه و په ره گرافه ی شوینی به حسی جددیمان نی یه. ئه وه ی وای لیکردم که وه لامی ئه و دوسته م بده مه وه ئه و سووکایه تی پیکردنه یه که کردوویه تی به تایبه ت به ریبواری شاعیر.

جا سه ره تا بو زیاتر ئاشنایی و پیناسی بوچوونه کانی عباس شوان، ده کریت هینانه وه ی قسه کانی خوی ببنه سه نگی مه حه ک بو خوینه ران. عباس شوان ده لیت:

"خوت (واته ریبوار) وا پیشان داوه که یه کیکی له دامه زرینه رانی کومه له ی کونی ئیرانی، هه رچه ندم کرد نه متوانی شایه‌تمان به دیار ئه‌و قسه‌یه بهینم... چونکه یه‌کی له دامه‌زرینه‌ری ریکخراوه یه کی وابیت هه رگیز ریکخراوه که ی ناکات به قوربانی هه ندی مه سائیلی تایبه تی و خوی نادورینی..."

پاشان دریژه به قسه کانی ده دات و ده لیت:

"هینده بزانم هه‌لقولاوی خیزانیکی ناسیونالیستی، بویه قه‌ناعه‌تم وایه که‌سیکیش له کویره دی یه کی وه ک مه ریوان هاتبیته دنیاوه به ئه‌سل له خیزانیکی کریکاری نه‌بووبی بناغه‌ی بوش ده‌بی و مه حاله ببیته کوموونیستیکی (...؟) خاراو."

ئه گه ر له پیشدا له به شی دوایی ئه م په ره گرافه بکولینه وه ده بینین که عباس شوان چه نده له روانگه یه کی ته سک و ناواقیعی یه وه له دنیا ده روانی. هه لسه نگاندیکی سه یرو سه مه ره و هه تا فریوده رانه ی له م چه شنه له دنیای ده وروبه ر و بزوتنه‌وه‌ی کریکاری وکوموونیزم بی به‌ری‌یه له بوچوون و هه‌لسه‌نگاندنی مارکس ومارکسیزم، به لکو به پیچه وانه وه هه میشه نه یارانی کوموونیزم کردوویانه. که م نه بوون قسه ی له م چه شنه ی حیزبه ناسیونالیسته کانی کوردستان که بو دژایه‌تی بزوتنه‌وه‌ی کریکاری وکوموونیزم و بزوتنه‌وه‌ی شورایی سالی ١٩٩١ له کوردستان ده‌یانکرد، که گوایه کوردستان له رووی ئابووری‌یه‌وه دواکه‌وتووه‌و چینی کریکار گه‌شه‌ی نه‌کردووه، جابویه خه باتی چینایه تی و قسه له سه ر کوموونیزم خه یال و بی سه مه ره.

جا دیاره هه‌ر له سه‌ر بنچینه و کاریگه‌ری ئه‌م بوچوونه‌یه که ناکریت شوان به ئه قلی دا بچیت که که کوموونیزم و کوموونیزمی خارا له جیگه‌یه‌کی خالی له پیشه‌سازی گه‌وره‌ی وه‌ک مه‌ریوان که ئه‌و به کویره دیی ناو ده‌بات، سه رهه لبدات.

عباس شوان سه‌رمایه‌داری به جیهانی چاو لی‌ناکات و پیی وانی‌یه که ئه‌م سیسته مه جیهانی ده بزویت، قازانج و به رژه وه ندی یه کا نی وا ده خوازی که ئینسانه کان به سه ر پله و پایه ی جیاواز و دژ به یه کدا دابه ش بکات. به رای من

هەواڵنامەی کتێب

خیل و هوزه بی به ش له شارستانی یه کانی ناوچه ی ئامازون و دارستانه کانی ئوستورالیا که سه ره تایی ترین ژیان به سه‌ر ده‌به‌ن و که هیشتا روخساری خویان له ئاوینه‌دا نه‌بینیوه، ده‌رکیشانی له سنووری کاریگه‌ری و چوارچیوه‌ی یاساکانی بزوتنه وه ی سه رمایه داری واقیع نه بینی و کاریکی ئه نقه سته؛ جا نه ک شاریکی وه ک مه ریوان که میژوویه کی له گه ل کومونیزمدا هه یه. له ئه نجامدا سه رهه لدانی کومونیسته کان وکومونیزم له هه ر بستیکی ئه م گوی زه مینه دا، دوور له سه نعه ته کان، له ناو جه رگه ی شوینه سه نعه تیه کاندا نه خه یال و نه دووره له واقیع. نموونه ی کومونیستی خاراو و جه‌سور له جیگه‌ی بی به‌ش له پیشه‌سازی و دوور له چه‌رخه‌کانی به‌رهه‌مهیناندا، له نیو خیزانه غه یره کریکاری یه کاندا و دواتریش له خیزانه سه رمایه داره کانیشدا بهینینه وه، که چه ند خزمه تیان به بزوتنه وه ی کریکاری و کومونیزم کردووه، نموونه ی هاوریی گیانبه خت کردوو "فوئادی مسته فا سولتانی" که له دایکبووی هه ر ئه و مه ریوانه یه که عباس شوان به کویره دیی ده زانی. هه روه ها رابه ری بزوتنه وه ی کومونیزم "فریدریک ئه نگلس" په روه رده ی خیزانیکی سه رمایه داری گه وره بوو.

به واتایه کی تر ده کریت له هه موو چین و تویژه کومه لایه تیه جیاواز و دژ به یه که کاندا که سایه تی کومونیست سه ر هه لبدات و ببنه رابه ری کریکارانیش.

ده‌کریت بلیین بو که‌سیک که لاف‌وگه‌زافی چه‌پ وکومونیزم لی بدات و ئینسانه‌کان له سه‌ر بنچینه‌ی خیزان و عه شره ت و سنووره جوگرافیه کان پیناس بکات و داوای پاسپورت، بکات مه حاله کومونیستیکی خاراو بیت!؟

جا ئه وه ی ده گه ریته وه بو ریبواری شاعیر و به رهه مه کانی، هه میشه له سه نگه ری دژ به ناسیونالیزم بووه، به تایبه ت له ده ورانی کومه له ی کون دا. ئه وه ی واشی کرد که کومه له به جی بهیلیت "ناسیونالیزم" بوو.

عباس شوان به خاتری به رگری له کومه له ی تازه و ناسیونالیزمه عه یاره (٢٤)ه که ی ئه م هه لویسته ی ریبواری ناو ناوه خودوراندن. ئه م تومه ته بو که سیکی ناسیونالیست راسته که وه فادار نه بیت به ریکخراوه ناسیونالیسته که ی، به لام بو کومونیستیک که ده رباز بیت له ریکخراویکی ناسیونالیست، خوکرینه وه یه نه ک خودوراندن.

به‌لام ئه‌گه‌ر عباس شوان هه‌ر سووره له سه‌ر گومانه‌که‌ی، ده‌بیت چی بیت که وا هه میشه له گوفاره که ی خویدا، "ئه ده بی کریکاری"، ئاماده بوو به رهه مى بو بلاوبکاته وه و له سه ر ئیمکاناتی خوی دیوانی بو چاپ بکات، به بی ئه وه ی ریبوار ئاگای لی بی (وه ک خوی ده لی)؟! ئه مه کاریکی باشه و ده بی جیگه ی سوپاس و پیزانینی ریبواریش بیت، به‌لام ده‌کریت پرسیاری ئه‌وه له عباس شوان بکریت که ئه‌م هه‌موو قوربانی دان و زه‌حمه‌تکیشانه‌ی بو شاعیریکی غه یره کریکاری و ناسیونالیست زاده له چی؟! ده بوو عباس شوان ی په روه رده ی خیزانی کریکاری و شارنشینی سلیمانی، که میک له نموونه ی نووسین و به رهه مه غه یره کریکاری و ناسیونالیسته کانی ریبواری بخستایه ته به رده ستی خوینه ران، تا بتوانریت قه زاوه تیکی دروست تر بکریت جا له و ریگه یه وه ده یتوانی پشتیکی پته وتر بو تیوریه که ی په یدا بکات، که له خیزانی غه یره کریکاری و کویره دی دا کومونیستی خاراو په یدا نابیت.

به هه‌ر حال باشتر بوو گه‌ر عباس شوان ده‌یویست قه‌له‌م بخاته سه‌ر کاغه‌ز تا گوفاری هانا بوی بلاوبکاته‌وه، ره خنه یه کی بابه تی بوایه له سه ر ریبوار یان هه ر که سیکی تر با گرنگ نه بوو، یاخود گه ر ده یتوانی به رهه میکی ئه‌ده‌بی بوایه که ره‌نگدانه‌وه‌ی باری ئه‌و کویره‌وه‌ری و نابه‌رابه‌ری‌یه‌ی که یه خه ی به هه زاران ئینسانی وه ک ئه و گرتووه چ له کوردستان، چ له تورکیا و... به‌لی کاریک بوا یه‌خه‌ی ئه‌و مه‌ئسات و نه‌گبه‌تی‌یه‌ی بگرتایه له ئیسلامی ناموباره ک و هاوقوماشه کانیان که عباس شوان و هه زارانی تری ناچار کرد که کوردستانی ژیر ده سته لاتی ئه تاکورده کان به جی بهیلن و روو له ژیر ده سته لاتی شوفینزمی ئه تاتورکه کان بکه ن.

***

بو ئەو ئینسانەی خوشم دەوی و بەجیمدیلی

بەیان

کاتی لە ناو شارە هە لقرچاوە کە ی قە لا دا بە نامویی ئە خولامە وە، تە نها ریشولە کانی سە ر تە لی کارە باکان هاودە مم بوون. هە موو کاتی جادە کانی ئە م شارە نائومیدی ژیانیان بە گویچکە مدا ئە چرپاند "... ئە بی ئە م شارە تە نها بو من وابی؟ ئەبی چی بی؟... بیری شاریکی‌تر ئەکەم، خەوی پیوە ئەبینم... بیری کولانە پیس و پشت‌گوی‌خراوەکانی ئە کە م... بیری ئاسمانە سوورە کە ی ئە کە م..."

دلم بە و شارە هە لنە گیرسایە وە تا توم نە بینی... تا هە ناسە کانمان لە بە ر تیشکی مانگە شە وی هاوین تیکە ل نە بوو... کاتی توم خوش ویست ئەم شارەم خوش‌ویست!! قەلا قەلایەکی‌تر بوو... هەموو شتی لە شار جوان بوو. کە توم خوش‌ویست، دنیام خوش ویست! کام وشە جوان و شیرین بوو بوم نووسی... دەفتەری یادگاریەکانم تەنها باسی خوشە ویستی گە ورە ی تو بوو...

ئیستا لیرە... دلشکاوم... ئیستا لیرە هون هون فرمیسک بە سەر دلشکاوی خومدا ئەریژم... لە دوای چوار سال خوشەویستیم گەورەتر بوو... هەستەکانم بەهیزتر و دلیشم زور ناسک‌تر بوو... بە جیم دیلی و ئە لیی من ژیانیکی خوشترم ئە وی... هە رچی بوو سریتە وە... جیابوویتە وە... بە لام من هە ر خوشم ئە ویی...

شتی نیە لە م روژە دا... لە م شارە گە ورە و پر خە لکە دا دلنە وایيم بداتە وە، بەلام شتم زورە و لای تو ماوە... کە دلم هیور کاتە وە... ئە گە ر هات و روژی هاتی... لە بیر مە کە بونی خوت و هە ناسە تم بو بهینە...

تکایەکە و گەر بوت کرا... یادگاری زورم هەیە بە جی ماون... لە گەلیاندا میهرە بان بە... گە ر بتوانی لە مالە کە دە ریان مە کە ... تکات لیکە م گە ر مە لە کانی سە ردارە کانی بە رمال لە کوچی دووریان هاتنە وە، یە ک زە نگی کورتم بو لیدە. لە جیاتی من پییان بلی:

لە کوی بن ئیوە ی خوش ئە وی..

لە کوی بم منی خوش ئە وی..

***